

**BASEL II RİSK YÖNETİMİ
VE KOBİLERE ETKİLERİ**

Nejla KATAR

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Kartal SOMUNCU

Haziran, 2009

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BASEL II RİSK YÖNETİMİ VE KOBİLERE ETKİLERİ

Hazırlayan:
Nejla KATAR

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Kartal SOMUNCU

AFYONKARAHİSAR 2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Basel II Risk Yönetimi ve KOBİ’lere Etkileri” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/06/2009

Nejla KATAR

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Danışman Üye : Yrd.Doç.Dr. Kartal SOMUNCU

Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr. Ali Rıza KAYMAZ

: Yrd.Doç.Dr. Mahmut MASCA

İşletme Anabilim dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Nejla KATAR'ın "**Basel II Risk Yönetimi ve Kobi'lere Etkileri**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 12.06.2009 günü saat 14:30'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

BASEL II, RİSK YÖNETİMİ VE KOBİ'LERE ETKİLERİ

Nejla KATAR

AFYONKARAHİSAR KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

Haziran 2009

TEZ DANIŞMANI: Yrd. Doç. Dr. Kartal SOMUNCU

Bu çalışmanın amacı, Basel II ve Risk Yönetiminin KOBİ'ler üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Bu amaçla ilk olarak, KOBİ tanımları, KOBİ'lerin genel yapısı, avantaj ve dezavantajları, finansman sorunları ve alternatif finansman kaynakları ile ilgili bilgiler verilmiş, daha sonra, Basel II ve Risk Yönetimi konuları izah edilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili olarak ortaya çıkan örnek olaylardan bahsedilmiş, son olarak 2008 küresel mali kriz ve Türkiye'ye etkileri konusuna değinilmiştir.

Yapılan çalışmada Basel II uygulamaları ve Risk yönetiminin KOBİ'ler üzerinde doğrudan etkileri olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Basel II, KOBİ, Risk Yönetimi.

ABSTRACT

BASEL II, RISK MANAGEMENT AND THE EFFECTS ON SME's

Nejla KATAR

AFYONKARAHISAR KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

June 2009

Advisor : Assist. Prof. Dr. Kartal SOMUNCU

This research aims to investigate Basel II and the effects of Risk Management on SME's.

This research contains some information about the definitions and the general forms of SME's, its advantages and disadvantages, financial problems and alternative financial sources. By the way here are some sample events related to the topic. Finally you will be able to find some data about the recent economical crisis and its effects on Turkey.

Through the research it is found out that Basel II and the risk management have direct effects on SME's.

Key Words: Basel II, SME, Risk Management.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTARCT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LER, ÜLKE VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERLERİ, SORUNLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI

1. KOBİ TANIMLARI	3
2. KOBİLERİN GELİŞİM SÜRECİ.....	4
2.1. KOBİLERİN DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ.....	4
2.2. KOBİLERİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM SÜRECİ	5
2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	5
2.2.2. Planlı Dönem Öncesi (1923-1964).....	6
2.2.3. Planlı Dönem (1964 ve Sonrası).....	8
3. KOBİLERİN ÜLKE VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ.....	12
4. KOBİLERİN AVANTAJLI VE DEZAVANTAJLI YÖNLERİ.....	12
4.1. KOBİLERİN AVANTAJLI YÖNLERİ.....	12
4.2. KOBİLERİN DEZAVANTAJLI YÖNLERİ.....	13
5. KOBİLERİN SORUNLARI.....	14
5.1. GENEL SORUNLAR.....	14

5.1.1. Girişimcilik, Yöneticilik ve Mülkiyetin İşletme Sahibinde Bütünleşmesi.....	15
5.1.2. Fizibilite Çalışmalarını Yetersizliği.....	15
5.1.3. Ortak Girişimlerde Çekingenlik.....	15
5.1.4. İşletmeler Arası İşbirliği Eksikliği.....	16
5.1.5. Kuruluş Yeri Seçimi İle İlgili Sorunlar.....	16
5.2. İDARİ SORUNLAR.....	16
5.2.1. Yönetim ve Yönetici Sorunları.....	16
5.2.2. Nitelikli Personel Bulunamaması.....	17
5.2.3. İşletme Sahiplerinin Teknik Kökenli Olması.....	17
5.2.4. Örgüt ve Örgütlenme Sorunları.....	17
5.2.5. Uzmanlaşma ve Formasyon Eksikliği.....	17
5.2.6. İdari, Teknik, Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Eksiklik.....	17
5.3. ÜRETİM VE TEKNOLOJİ SORUNLARI.....	17
5.3.1. Teknolojik Yetersizlik.....	18
5.3.2. Üretim Kapasitesi Eksikliği.....	18
5.3.3. Pazar Araştırması Yapılmaması.....	18
5.3.4. Ar-Ge Faaliyetlerinin Eksikliği.....	18
5.3.5. Kapasite Belirlenmesinde Yanlışlıklar.....	19
5.3.6. Hammadde, İşletme Malzemesi vb. Sağlanmasında Yaşanan Sorunlar.....	19
5.4. FİNANSMAN SORUNLARI.....	19
5.4.1. Enflasyonun Öz Sermayeyi Eritmesi.....	20
5.4.2. Aşırı Artan Girdi Fiyatlarının Maliyetleri Yükseltmesi.....	20
5.4.3. Özkaynak Yetersizliği.....	20
5.4.4. Dış Kaynak Bulmakta Karşılaşılan Sorunlar.....	20
5.4.5. Tahsilâta Karşılaşılan Güçlükler Sonucu Ortaya Çıkan Nakit Sorunları.....	20
5.4.6. Yüksek Maliyetli Olarak Banka Kredisi Kullanma.....	21

5.4.7. Yöneticilerin Yeterli Finansman Bilgisine Sahip Olmaması Ve Bu Konuda Yetişmiş Eleman İstihdam Etmemeleri.....	21
5.4.8. Düzensiz Stok Politikaları Dolayısıyla Ortaya Çıkan Stok Maliyetleri.....	21
6. KOBİ'LERİN FİNANSMAN ÖZELLİKLERİ.....	21
7. KOBİLERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI.....	22
7.1. BANKA KREDİLERİ.....	23
7.1.1. KOBİ Sanayi Kredisi.....	23
7.1.2. İş Makinaları Kredisi.....	23
7.1.3. ISO 9000 Kalite Standartları ve CE Kredisi.....	23
7.1.4. Ürün Geliştirme Kredisi.....	23
7.1.5. İşyeri Edindirme ve Yenileme Kredisi.....	24
7.1.6. Oda Üyelerine Nakdi-Gayrinakdi Krediler.....	24
7.1.7. KOBİ İhracatı Destekleme Kredisi.....	24
7.2. LEASING.....	24
7.3. FAKTÖRING.....	25
7.4. FORFAITING.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI

ULUSLARARASI FİNANSAL PİYASALARDAKİ YASAL DÜZENLEMELER

1. BASEL KOMİTESİ	27
2. BASEL SERMAYE UZLAŞISI.....	28
3. BASEL İ'E GETİRİLEN ELEŞTİRLER.....	30
3.1. BASEL İ'E GÖRE RİSK AĞIRLIKLI VARLIKLAR.....	32
4. BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMESİ.....	33
4.1. BASEL II'NİN GENEL ÇERÇEVESİ.....	33
4.1.1. Birinci Yapısal Blok:Minimum Sermaye Yeterliliği.....	33

4.1.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğini Denetimi.....	37
4.1.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini.....	39
4.2. BASEL II KREDİ RİSK ÖLÇÜM YAKLAŞIMLARI.....	40
4.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı.....	40
4.2.2. Standart Yaklaşım.....	41
4.2.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı.....	41
4.2.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı.....	42
5. BASEL II'DEN BEKLENTİLER	43
6. YENİ BASEL SERMAYE UZLAŞISI(BASEL II)'NİN BASEL SERMAYE UZLAŞISI (BASEL I)'NDAN FARKLARI.....	45
7. BASEL II VE KOBİ TANIMI	48
8. BASEL II'NİN ETKİLERİ	49
8.1. BASEL II'NİN ULUSLARARASI EKONOMİLERE VE ULUSLAR ARASI BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ.....	50
8.2. BASEL II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ.....	50
8.2.1. Bankalar Açısından Etkileri.....	50
8.2.1.1. Sermaye Yükümlülüğü.....	50
8.2.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Değişimi.....	51
8.2.1.3. Kredi Fiyatlaması.....	52
8.2.1.4. Bankaların Derecelendirme Sistemleri.....	53
8.2.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar.....	54
8.2.2. KOBİ'ler Açısından.....	54
8.2.2.1. Kredi Miktarı.....	54
8.2.2.2. Kredi Maliyeti.....	55
8.2.2.3. Derecelendirmenin Gerekliliği ve Kurumsal Yönetişim.....	55
9. KOBİLERİN ALMASI GEREKEN ÖNLEMLER....	57
9.1. FİRMALAR DÜZENLİ, ŞEFFAF VE GERÇEKÇİ BİR KAYIT DÜZENİNE SAHİP OLMALI.....	57
9.2. DERECELENDİRMENİN ÖNEMİ KOBİLER TARAFINDAN KABUL EDİLMELİ.....	57
9.3. KOBİLER RİSKLERİNİ YÖNETMEK İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİ	

ALMALI.....	57
10. BASEL II'YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİLERE ÖNERİLER	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

1. RİSKİN TANIMI	60
2. RİSK ÇEŞİTLERİ.....	61
2.1. PİYASA RİSKİ.....	61
2.2. KREDİ RİSKİ.....	61
2.3. OPERASYONEL RİSK.....	62
2.4. DİĞER RİSK TÜRLERİ.....	63
2.4.1. Kur Riski.....	63
2.4.2. Faiz Oranı Riski.....	64
2.4.3. Hisse Senedi Riski.....	64
2.4.4. İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski.....	64
2.4.5. İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk.....	63
2.4.6. Ülke Riski.....	63
2.4.7. Transfer Riski.....	64
2.4.8. Likidite Riski.....	65
2.4.9. Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski.....	65
2.4.10. İtibar Riski.....	65
2.4.11. Düzenlemelere Uyulmama Riski.....	65
3. RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI	64
4. RİSK YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKMASININ NEDENLERİ.....	66
4.1. ULUSLAR ARASI PİYASALARIN KÜRESELLEŞMESİ.....	66
4.2. ULUSLARARASI PİYASALARDAKİ OYNAKLIK (VOLATİLİTE)...	67
4.3. YENİ YATIRIM ALTERNATİFLERİNİN ORTAYA ÇIKMASI.....	67
4.4. FİNANSAL RİSKLERDE ARTIŞ.....	67
5. RİSK YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	68
6. RİSK YÖNETİMİNİN ÖNEMİ VE AMACI.....	72

7. GÜNÜMÜZE KADAR YAŞANAN BAZI OLAYLAR.....	74
7.1. 1997 DOĞU ASYA KRİZİ.....	74
7.2. ENRON.....	74
7.3. WORLDCOM.....	75
7.4. 2008 KÜRESEL MALİ KRİZİ.....	76
7.4.1. Küresel Krizin Ortaya Çıkışı.....	76
7.4.2. Küresel Krizin Nedenleri.....	77
7.4.2.1. Likidite Bolluğu ve Özensiz Krediler.....	77
7.4.2.2. Menkul Kıymetleştirme	79
7.4.2.3. Derecelendirme Kuruluşları.....	79
7.4.3. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri.....	80
7.4.3.1. Kredilere Etkisi.....	81
7.4.3.2. Portföy Yatırımlarına Etkisi.....	81
7.4.3.3. Dış Ticarete Etkisi.....	82
7.4.3.4. Artan Risk Algılamasının ve Azalan Güvenin Tüketici ve Yatırımcı Davranışlarına Olumsuz Etkisi.....	82
7.4.4. Küresel Mali Krizin Sonuçları.....	83
7.4.4.1. Konut Fiyatlarındaki Düşüş.....	83
7.4.4.2. Büyüme Oranlarındaki Düşüşler.....	83
7.4.4.3. İşsizlik Oranlarında Artış.....	83
7.4.4.4. Enflasyonist Etki.....	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
KAYNAKÇA.....	89

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Operasyonel Risk Veri Sınıfları.....	36
Tablo 2. Basel I ve Basel Iı'nin Karşılaştırılması.....	46
Tablo 3. Dünyada Yaşanan Finansal Krizler ve Sonuçları.....	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Basel II'nin Temel Prensipleri.....	33
Şekil 2: Sermaye Yeterlilik Rasyosu.....	33
Şekil 3: Basel I'de Kredilendirme Süreci.....	46
Şekil 4: Basel II'de Kredilendirme Süreci.....	47
Şekil 5: Bankacılıktaki Gelişmelerin Türkiye ve Gelişmiş Ülkelerdeki Seyri.....	71
Şekil 6: ABD ve İngiltere'de konut fiyatları Enflasyonu.....	78
Şekil 7: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyon Oranları.....	84

KISALTMALAR DİZİNİ

BASEL I : 1988 Yılı Sermaye Uzlaşısı

BASEL II : Yeni Sermaye Uzlaşısı

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS : Bank For International Settlements

BG: Brüt Gelir

BSY : Basitleştirilmiş Standart Yaklaşım

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

GİDDY : Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

KEİ : Karadeniz Ekonomik İşbirliği

KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KRK : Kredi Risk Kontrol

KÜSGEM : Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi

KÜSGET : Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Çalışma Örgütü

(Organisation For Economic Co-Operation and Development)

SYSR : Sermaye Yeterlilik Standart Rasyosu

TEPAV : Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TİDDY : Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım

TTK : Türk Ticaret Kanunu

UNIDO : Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı

(United Nations Industrial Development Organization)

GİRİŞ

Ekonomideki ağırlıkları dikkate alındığında tüm ekonomiler için KOBİ'ler büyük önem arz etmektedir. KOBİ'ler tüm ülkelerde toplam işletmelerin %95-99 gibi önemli bir oranına sahiptirler.

Esnek üretim sistemlerine sahip olmaları ile yenilik ve teknolojilerin geliştirilmesine uygunlukları yönünden riskleri azaltarak ekonomiye dinamizm kazandırır. KOBİ'ler buldukları sektörde hakim konumda olmamaları nedeniyle rekabetçi ortamın oluşmasına katkı sağlarlar. Doğal olarak KOBİ'ler de makro ekonomideki olumsuzluklardan etkilenirler.

Küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ), yeni iş olanaklarının artırılması, rekabet gücünün artırılması ve istihdama katkı yapması konularından dolayı ekonomilerin itici gücü konumundadır.

Ülkemiz finansal piyasalarında yaşanan gelişmeler, çeşitli zorluklar içerisinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin finansal açıdan daha da güç duruma düşmelerine neden olmuştur. Bununla birlikte finans piyasalarında ortaya çıkan gelişmelerden haberdar olunmaması ve beraberinde finansal yönetim uygulamalarının etkin bir biçimde yerine getirilememesi, ülkede yaşanan gelişmeler olumlu olsalar bile, işletmelerin başarısını etkiler.

KOBİ'ler, faaliyetlerini gerçekleştirirken gerek yabancı kaynak gerekse de öz kaynaklarını kullanırlar. KOBİ'lerin ihtiyaç duydukları kaynaklar içerisinde bankalardan sağlanan fonlar önemli bir yer tutar. Bu nedenle ekonomik istikrarın sağlanması, enflasyonun arzulanan düzeye çekilmesi, kredi maliyetlerinin düşürülmesi ve banka kaynaklarının artırılması KOBİ'lerin finansman sorunlarının çözümlenmesinde önemlidir. Bu açıdan bakıldığında bankacılık sektörüne yönelik yapılan bir düzenleme doğrudan ya da dolaylı bir biçimde işletmelerin banka kaynaklarına ulaşılabilirlik düzeyini arttırıp ya da azaltabilecektir. 2007 yılında bir çok ülkede uygulaması başlayan BASEL II düzenlemeleri de kısa ve uzun dönemde işletme döngülerine etki edebilecek niteliktedir.

BASEL II düzenlemeleri, şeffaf bilanço düzenleyen, kredi derecelendirme kriterlerine uyum sağlayan, işletme sahibinin ilkeleri yerine kurumsal yönetim ilkeleri doğrultusunda hareket eden işletmelere daha düşük maliyetli kredi bulma olanağı yaratırken, bu ilkelere uyum göstermeyen işletmelerin ise banka kaynaklarına ulaşmada zorluk yaşayacağını belirtmektedir (Başar, 2007: 1-2).

Bu çalışmada KOBİ'lerin ekonomik kalkınmadaki önemi göz önüne alınarak bankacılık sistemi ve dolayısıyla reel sektörü doğrudan etkileyecek olan Basel II uygulamaları üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde KOBİ'ler ile ilgili genel bilgiler verilmiş, KOBİ'lerin gelişimleri, ülke ve dünya ekonomisindeki önemi konularına değinilmiştir. Bölümün sonunda ise KOBİ'lerin sorunları ve finansman kaynakları açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel I) ve Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II) ile ilgili tanım ve bilgiler ele alınmıştır. Ayrıca bu bölümde Basel II uygulamalarının bankalar ve KOBİ'ler açısından etkilerine de değerlendirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise risk ve risk yönetimi kavramları ile ilgili tanımlara değinilmiş, Basel II uygulamalarının gereklerinin yapılmaması ve risk yönetiminin eksik yada doğru uygulanmamasından kaynaklanan örnek olaylardan bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOBİ'LER, ÜLKE VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERLERİ, SORUNLARI VE FİNANSMAN KAYNAKLARI

1. KOBİ TANIMLARI

Ülkemizde farklı kurumlar KOBİ tanımına yönelik farklı kriterleri göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu tanımlar faaliyet gösterilen sektör, çalışan sayısı, yatırım tutarı, sermaye büyüklüğü gibi faktörlere göre yapılmaktadır.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi (KOSGEB) tarafından yapılan tanımda, imalat sanayinde faaliyet gösteriyor olma ve 150'den az çalışanı olma kriterleri aranmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı'na yapılan tanımda ise, üretim, tarım, turizm, sağlık, eğitim gibi birçok sektörde faaliyet gösteriyor olma, 250'den az çalışanı olma, sabit yatırım tutarının en fazla 950.000 TL olması ve en fazla %25'inin büyük ölçekli bir şirkete ait olma kriterleri kullanılmaktadır (BDDK, 2006: 19).

Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) KOBİ tanımına göre 20'den az işçi çalıştıran işletmelere "çok küçük", 20-99 arasında işçi çalıştıran işletmeler "küçük", 100-199 arasında işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak tanımlanmaktadır (BDDK, 2006: 19).

1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Birliği KOBİ tanımına göre, 250'den az çalışanı olma, yıllık toplam cirosunun 50 milyon Euro'dan az olma, bir veya birkaç şirkete ait olmaması kriterleri kullanılmaktadır (Gençtürk, 2006: 157).

Basel II sermaye yeterliliği uzlaşısına göre de, toplam yıllık satış cirosu en fazla 50 milyon Euro olan işletmeler, KOBİ olarak tanımlanmıştır. Basel II sermaye yeterliliği uzlaşısına göre belirlenen KOBİ tanımı bütün ülkelerin kullanabileceği ortak bir KOBİ tanımı sağlamakla birlikte, ülkeler arası kıyaslama ve dolayısıyla yapılacak derecelendirmelerin standart bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır (BDDK, 2006: 20).

2. KOBİ'LERİN GELİŞİM SÜRECİ

2.1. KOBİ'LERİN DÜNYADAKİ GELİŞİM SÜRECİ

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda iş hayatında hızlı gelişmeler yaşanmıştır. Savaş yıllarındaki bastırılmış ve birikmiş olan talebin bir de nüfus artışı ile desteklenmesi pazarların gelişmesini sağlamıştır. Bu talebin karşılanabilmesi için pazardaki büyümenin üretim alanında da devam etmesi gerekiyordu (Parmaksızoğlu, 1997: 16). Dünyada 1945 ile 1970 yılları arasında büyük ölçekli işletmelere ağırlık verilerek ekonomik büyüme ve kalkınma faaliyetleri yürütülmüştür. Büyük işletmelerin üretkenliğinin ve karlılığının çok yüksek olduğu bu dönemde küçük ve orta ölçekli işletmeler modernizasyona kapalı, işveren ile işgören arasında sınırı belli olmayan, tali işlerle meşgul, hatta sanayi dokusundan tamamen kaybolup, ticaret sektöründe kıyıda köşede kalmış işletme durumunda değerlendirilmiştir (Hancıgaz, 2002: 8). Fakat bu süre içerisinde büyük işletmelerin uluslar arası piyasalarda ülke kredibilitelerini artırırken, ülkelerin kendi iç dinamiklerinde, sosyal ve kültürel kalkınmışlıklarında hatta siyasi gelişmişliklerinde KOBİ'lerin büyük işletmeler karşısında gelişimlerini sürdürebilmeleri ve varlıklarını koruyabilmelerinin güçleştiği görülmüş, gerek ekonomik gerekse sosyal açıdan faydalarının toplumların içerisinde ciddi paya sahip olduğu görülerek yeni politikalar geliştirme ihtiyacı hissedilmiş, bu çerçevede yeni stratejiler ortaya konulmaya başlanmıştır (KOBİ'ler ve Ekonomideki Yeri,

http://www.memleket.com.tr/news_detail.php?id=12797&uniq_id=1238236081-)

1970 ekonomik krizi, KOBİ'lerin önem kazanmasına, büyük ölçekli işletmelerin önem kaybetmesine neden olmuştur. Optimal ölçek ekonomileri kavramında 1970'li yıllardan sonra bir değişim gözlenmeye başlanmış ve KOBİ'ler, birçok ülkede 1970 bunalımından sonra kaynakların ekonomik kullanılması, istihdam ve gelir dağılımına katkılarının olmasından dolayı makro ekonomik politikaların temelini oluşturmaya başlamıştır. 1980'lerden sonra gerek AB çevresinde ve gerekse üye ülkeler düzeyinde KOBİ'leri destekleyen ve onları geliştirmeye yönelik bir politika izlenmeye başlanmıştır. İzlenen politikalar iki noktada yoğunlaşmıştır (Kalkan, 2005: 12) :

1. Bu alanda yeni işletmelerin kurulması amacıyla üretken yatırımların çeşitli araçlarla teşviki,
2. Mevcut işletmelerin daha yeterli bir yapıya kavuşturulması ve bu firmaların üretim teknolojilerinin modernizasyonu amacıyla çeşitli teşviklerin yapılmasıdır.

Bu iki faktörle birlikte, serbest piyasa ekonomisinin getirdiği kurallara bağlı olarak KOBİ'lerin gerek ekonomik ve gerekse sosyal çevresinin iyileştirilmesine çalışılmıştır.

2.2. KOBİ'LERİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM SÜRECİ

Türkiye'de KOBİ'lerin gelişimini Cumhuriyet öncesi, planlı dönem öncesi ve sonrası olmak üzere 3 dönemde incelemek mümkündür.

2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

KOBİ'lerin ülkemizdeki gelişimi incelendiğinde 13. yüzyıla dayanan bir geçmişten bahsetmek mümkündür. 13. yüzyılda Şeyh Mahmut Nasreddin Ahi Evran tarafından kurulan "Ahilik Sistemi", bu gün küçük işletmeler olarak adlandırılan esnaf ve sanatkârlara mesleki eğitim, sosyal güvenlik ve diğer konularda çok önemli katkılar sağlamış ve onları toplumun vazgeçilmez bir parçası haline getirmiştir. (Hancıgaz, 2002: 9).

Zamanla meydana gelen değişiklikler neticesinde bu birlik, yerini "Lonca Sistemi" ne bırakmıştır. Her iş kolunda, kurulmuş birlik, manasına gelen "Lonca", günümüzdeki üretim kooperatiflerine benzer bir yapıya sahipti ve en önemli fonksiyonu, malın kalitesini yüksek tutmak ve standart üretimi gerçekleştirmektir. Bir ustanın yetişmesi, iş ve ticaret ahlakının korunması, malın üretimi ve pazarlanması, malın değerlendirilmesi ve değerinin korunması gibi birçok faaliyet loncalar tarafından gerçekleştirilen işlerdendi (Ekinci, 2003: 30).

18. yüzyılın sonlarına kadar küçük sanayi konusunda dünyanın ileri ülkelerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bu üstünlüğünün yavaş yavaş

gerilemesinin nedeni, küçük sanayi alanında Batı ülkelerinin, sanayi devrimiyle modern makineli üretime başlaması, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu değişime uyum sağlamakta gecikmiş olması, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımsal düzenin bozulması ve buna bağlı olarak tarımsal vergilerdeki artışlar neticesinde köyden kente göç akımı, ipek yolunun kontrolden çıkması ve Akdeniz'in önemini yitirmesi gibi olaylarla açıklanabilir (Parmaksızoğlu, 1997: 19).

Osmanlı İmparatorluğu'nda küçük sanayinin çöküşünü hızlandıran unsurların etkisini gidermek ve sanayi sektörüne bir atılım kazandırmak üzere 1863 yılında bir "İslahı sanayi Komisyonu" kurulmuştur. Komisyonca öngörülen yeni tedbirlerden olumlu sonuçlar elde edilememiştir. Bu amaçla 1879 yılında "İstanbul Ticaret Odası" kurularak esnaf, sanatkâr ve sanayicinin bir çatı altında toplanması sağlanmıştır (Kobi Ekonomisi Tarihi Gelişimi, 2003: 3).

Cumhuriyet dönemine kadar, özellikle Tanzimat Fermanı sonrasında ulusal bir sanayinin oluşturulması için çeşitli düzenlemeler yapılmış fakat bunlarla kısmi başarıların elde edilebilmesi mümkün olmuştur.

2.2.2. Planlı Dönem Öncesi (1923-1964)

Türkiye ekonomisinin geliştirilmesi alanında atılan ilk adım, İzmir İktisat Kongresi'dir. 17 Şubat 1923'te İzmir'de farklı iktisadi gruplardan oluşan 1135 temsilcinin katıldığı bu kongrenin amacı, ekonominin özel girişimciler ile özellikle de Türk girişimcilerinin katkısı ile geliştirilmesi için temel ilkelerin tespit edilmesidir. İzmir İktisat Kongresi'nde ortaya konan ve hükümete tavsiye edilen ilkeler: Ulusal endüstriyi teşvik edecek yeni kanunların çıkartılması, sanayicilere kredi sağlanması, yerli ürünlerin ulaşım ücretlerinde indirim yapılması, sanayiciler için teknik eleman yetiştirilmesi ve eğitimin geliştirilmesi olarak özetlenebilir (Kobi Ekonomisi Tarihi Gelişimi, 2003: 3).

1 Haziran 1942'ye kadar yürürlükte kalan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 28 Mayıs 1927'de kabul edilen "Endüstriyi Teşvik Kanunu"nu ilk kez küçük ve orta ölçekli işletmeler konusundaki tanımlama -5 işçiden az ve en çok 9 beygirlik muharrir güç çalıştıran işyeri, küçük işletmedir- şeklindedir.

İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda, 655 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odalar Kanunu" yayınlanmış ve bu kanunun 4. maddesi ile de küçük işletmeler ile ilgisi kurulmuştur.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin finansman sorunlarına yardımcı olmak üzere 1933 yılında 2284 sayılı "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Kanunu" ile Türkiye Halk Bankası kurulmuştur. Bankanın faaliyet alanı, 1950 yılında 5652 sayılı "Halk Bankası ve Halk Sandıkları Hakkındaki Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bir Madde Eklenmesine Dair Kanun"un kabulü ile genişletilerek, küçük esnaf dernekleri ve esnaf kooperatifleri gibi mesleki kuruluşlara da hizmet vermeye başlamıştır.

1943 yılında 4355 sayılı "Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Kanunu" ile ilgili kuruluşlara ilişkin yasal düzenleme yapılmış ve "Esnaf Odaları" kurulmuştur. Daha sonra 4355 sayılı yasa, 08.03.1950 tarihli kararla 5590 sayılı "Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları" ve "Ticaret Borsalar Birliği Kanunu" ile değiştirilmiştir.

1949 yılında 5373 sayılı "Esnaf Dernekleri ve Birlikleri Kanunu" ile dernekler sistemine geçilmiştir. 5373 Sayılı yasaya, 1964 yılında 507 sayılı "Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu" ile yeni şekil verilerek "Dernek, Birlik, Federasyon ve Konfederasyon" şeklinde yapılanmaya gidilmiştir (Parmaksızoğlu, 1997: 21).

1950 yılından itibaren sanayileşmede belli bir ivme kazanılmıştır. Bu dönemde de bir takım gelişmeler meydana gelmiştir. Örneğin birçok kanun ile KOBİ'lerin tanımlanmasına çalışılmıştır.

1957'de kabul edilen 6948 sayılı "Sanayi Sicil Kanunu" ile ülkenin hammadde ve enerji ihtiyacının karşılanması ve ithalat rejiminin sağlıklı bilgilere dayandırılması hedeflenmiştir.

1961 yılında kabul edilen 193 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu" ile kazançlarla ilgili kıstas tespitine gidilmiş ve tacir ayrımları yapılmıştır. Hedef küçük ve orta sanayici tespitinde bulunmaktır.

1964'te kabul edilen 507 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar Kanunu" ile, Türk Ticaret Kanunu (TTK)' nun 17. maddesinde tarif edilen ve bu nedenle TTK' na tabi

olmayan esnaf ve sanatkarların (küçük sanayicinin) mesleki teşkilatlanmaları sağlanmaya çalışılmıştır (Ekinci, 2003: 31).

2.2.3. Planlı Dönem (1964 ve Sonrası)

1960 yılından sonra beş yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlanmıştır. Bu süreçte Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Beş yıllık kalkınma planlarından birincisi 1963 ile 1967 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde özel teşebbüs ve özel yabancı sermaye teşvik edilmiştir. Her ikisi de kar, fiyat ve kullanılan girdi oranı açısından denetlenmektedir. Bu dönemde, küçük sanayicinin esnaf ve sanatkârların sorunları ile ilgilenecek ve çözüm önerileri üretecek merkezi bir örgütün kurulması amaçlanmış ve bu amaçla 1964 yılında “Esnaf ve Sanatkârlar Kanunu” çıkarılmıştır (Aydoğmuşoğlu, 2007: 83).

İkinci beş yıllık kalkınma planı 1968-1972 yılları arasını kapsamaktadır. İkinci planda özel teşebbüslerin teşvik edilmesi hususunda daha köklü öneriler sunulmuştur. 1970 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) ile Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından “Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi (KÜSGEM) kurulmuştur. Küçük sanayi ile esnaf ve sanatkârların örgütlenmesi konusuna ağırlık verilmiş ve ayrı ayrı tedbirler öngörülmüştür. Küçük sanayiye teknik alanda destekler söz konusu olmuş ve büyük sanayi ile işbirliği yapması teşvik edilmiştir. Bu dönemde, küçük sanayi siteleri ya da çarşıların kurulması için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı’na bağlı Küçük Sanayi Geliştirme Şubesi görevlendirilmiş olup, 17 adet küçük sanayi sitesi tamamlanarak hizmete açılmış 35’inin de yapımına devam edilmiştir (Ekinci, 2003: 31).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973 ile 1977 yılları arasında uygulanmış olup, önceki dönemlerde alınan tedbirlere rağmen küçük sanayi sorunlarının halen sürdüğü görülmüştür. Küçük Sanayi ve el sanatları üretiminin geliştirilmesi için; dış pazarlara açılışın teşvik edilmesi, dış talebin karşılanması için gerekli organizasyonların gerçekleştirilmesi, finansman sorununun çözümlenmesi, eğitim teknik ve danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması çalışmaları öngörülmüştür. 1977 yılında küçük sanayi, sanatkâr ve esnafın çalışmakta olduğu işyerlerinin

şehirlerde dağınık halde bulunmasından doğan zararlar nedeniyle küçük sanayi sitelerinin kuruluşuna ağırlık verilmiştir (Yalçın, 1986: 109).

1979-1982 yılları arasında uygulanan bu planda, ilk defa küçük sanayi ve esnaf ve sanatkârlar ayrımı yapılarak her iki kesim tanımlanmıştır. Planda “Küçük Sanayi”, bir dereceye kadar makineleşmiş veya modern araç gereçlere ve makinelere sahip küçük imalat birimleri olarak tanımlanmıştır. “Esnaf”, ticaret ve diğer hizmet dalında çalışanları, “Sanatkâr” ise imalat alanında ve henüz küçük sanayi kapsamına girmeyen iş sahiplerini ihtiva etmektedir. Küçük sanayi açısından önemli bir gelişme de 1983 yılında KÜSGET (Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı)’nın faaliyete geçmesidir. Bu kurum vasıtasıyla küçük sanayi kesimine ülke genelinde teknolojik, mali ve idari danışmanlık hizmetlerinin götürülmesi amaçlanmıştır.

1983-1984 yılları arasında uygulanan Geçiş Kalkınma Planı’nda, başta ihracata dönük büyük sanayi ve ticaret işletmelerinin, yan sanayi durumundaki küçük teşebbüsler ile kendi aralarında birleşerek çeşitli organizasyonlar gerçekleştiren işletmelere teşviklerde öncelik verilmesi kararlaştırılmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1986-1990 yılları arasında uygulanmıştır. Bu dönemde ekonomide devlet müdahalesini en aza indirmek, kaynakları özel kesim kanalıyla kullanmak, ekonomiyi dış rekabete açmak ve arz talep dengesini piyasaların işleyişine bırakmak ile ilgili olarak 24 Ocak 1980 kararları alınmıştır. Esnaf, sanatkâr ve küçük sanayicinin hizmet, küçük imalat ve sanayi sektöründe önemli bir üretim ve sosyal açıdan ise güvenilir bir istikrar unsuru olduğu değinilen planda bu kesimlerin yeniden tanımlanması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu kesimlere devlet desteği ile sağlanan ucuz tesis ve işletme kredisi imkânlarının arttırılması amaçlanmıştır. 1980 yılı sonrasında KOBİ’lere önceki dönemlere nazaran daha fazla önem verilmiştir (Kobi Ekonomisi Tarihi Gelişimi, 2003: 12).

1991-1995 yılları arasında uygulanan Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın amacı küçük ve orta ölçekli sanayinin güçlendirilmesidir. Bu dönemde özellikle Avrupa Birliği’ne (AB) üye olma yönünde yoğun çalışmalar olması dolayısıyla KOBİ’lere verilen önemin arttığı görülmektedir. Bu planda, potansiyelin olduğu bölgelerde sanayi sitelerinin yapımının yoğunlaştırılması kararlaştırılmıştır. Küçük sanayinin geliştirilmesi amacıyla mevzuatta, küçük sanayinin mamullerinin iç ve dış

piyasada rekabet edebilecek güce kavuşturulması yönünde düzenlemelerin yapılması hedeflenmektedir. Ayrıca küçük ölçekli sanayilerin kurumsallaşmalarının kademeli olarak gerçekleşmesi, uzmanlaşmaları, büyük sanayiye entegrasyonunun özendirilmesi hedeflenmektedir (Ekinci, 2003: 34).

1996-2000 yılları arasında uygulanan Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda KOBİ'lere büyük önem verilmiş ancak bu dönemde Beş Yıllık Kalkınma Planları ve DPT'nin önemi azalmıştır. Bu plan döneminde Avrupa modeli esas alınarak oluşturulan bir sanayileşme stratejisi mevcuttur. Bu strateji, daha çok KOBİ'lerin yer aldığı bir strateji olup bu işletmelerin dış piyasalara açılabilmesi için yeni teknolojilere açık, Pazar uyumlu, ihracata dönük bir yapıya kavuşturulmasını öngörmektedir. KOBİ'lerin bu stratejide faal bir konuma sahip olabilmesi için patent yasası, kalite ve ölçü sisteminin yeniden oluşturulmasına ve teşvik sisteminin değiştirilmesi ile ilgili hukuki temelin oluşturulmasına ihtiyaç olduğu belirtilmektedir. Bunun için de örgütsel bir çözüm olarak Teşvik İdaresi Başkanlığı ve Teşvik Üst Kurulu'nun kurulması, teşviklerin ekonomik yönden değerlendirilmesinin gerektiği ifade edilmektedir (Kobi Ekonomisi Tarihi Gelişimi, 2003: 14).

Ar-Ge, çevre ve mesleki eğitim projelerine öncelikli olarak teşvik sağlanması ve kredi sisteminin, tüm bankacılık sisteminde yaygınlaştırılması da belirtilen hedefler arasında yer almıştır.

2001-2005 yılları arasında uygulanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde KOBİ'lere ayrı bir başlık altında yer verilmesi, bu kuruluşlara ayrı bir önemin verildiğinin göstergesidir. "Türkiye'nin Bölge Ülkeleri ve Diğer Ülkelerle Ekonomik İlişkileri" başlığı altında Orta Asya Cumhuriyetleri ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) ülkeleri ile ilgili bazı hedefler belirlenmiştir. Söz konusu ülkelerle ticari alandaki işbirliğinde yoğunlaşmaya önem verilmesi gerektiği belirtilmekte ve bu çerçevede KOBİ'lerin desteklenmesi ve bu ülkelerde teşebbüslerde bulunabilmeleri için ortamın hazırlanması hedeflenmektedir.

"Sosyal ve Ekonomik Sektörlerle İlgili Gelişme Hedef ve Politikaları"nın ele alındığı "Turizm ve Tanıtma" başlığı altında şu madde dikkati çekmektedir: "Talep yapısındaki yeni eğilimlere bağlı olarak sektörde küçük ölçekli işletmelerin

gelişmesine öncelik verilecek ve bunların KOBİ statüsünde değerlendirilmesi sağlanacaktır.” Alınan bu karar KOBİ’ler açısından büyük önem arz etmektedir. Çünkü söz konusu olan işletme bir hizmet işletmesidir ve alınan bu kararlar Türkiye’de KOBİ’lerin tanımı ve yeri ile ilgili önemli bir gelişme sağlanmış olacaktır (Ekinci, 2003: 36).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın KOBİ’lerin Geliştirilmesi bölümünde belirtilen amaç, ilke ve politikalarından bazıları şunlardır (Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000: 124-125) :

- KOBİ’lerin verimliliklerinin, katma değer içindeki paylarının ve uluslar arası rekabet güçlerinin artırılması gerekmektedir.
- Bankacılık sisteminin toplam kredi hacmi içinde, KOBİ’lerin payının artırılması için gerekli imkânlar sağlanacaktır.
- Küçük sanayi siteleri inşaatlarının kredilendirilmesi ve kredi geri ödeme sistemi ile ilgili mevzuat gözden geçirilecek ve inşaatların zamanında tamamlanması sağlanacaktır.
- KOBİ’ler sermaye piyasası ve mali piyasalarla düzenli çalışan bir ortamda modern finansman araçları ve kurumları ile desteklenecektir.
- KOSGEB hizmet merkezlerinin sayısı arttırılacak, fon kaynaklarının kullanımı etkinleştirilecek, üretici ilişkileri güçlendirilecek ve ürün yelpazesinin sanayi politikası ile uyumlu bir şekilde genişletilmesi sağlanacaktır.
- KOBİ’lerde, teknoloji düzeyinin ve ürün kalitesinin yükseltilmesi, verimliliğin artırılması, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, ana-yan sanayi bütünleşmesi, işletmeler arası işbirliği ve elektronik ticaret imkânlarının artırılması desteklenecektir. KOBİ’lerin çağdaş işletmecilik anlayışıyla yönetilmeleri ve yerel kaynakların harekete geçirilmesine öncülük etmeleri sağlanacaktır.
- KOBİ’lerin ihracata yönlendirilmesi için bilgilendirilmesi sağlanacak, aynı alanda faaliyet gösteren işletmelerin ihracata dönük örgütlenmeleri yaygınlaştırılacak ve yabancı firmalarla ortaklıklar kurmaları teşvik edilecektir.

- KOBİ'ler Ar-Ge çalışmalarına yöneltilecek ve üniversitelerle teknoparklar içinde kesişmeleri sağlanacaktır.
- Risk sermayesi sisteminin gelişmesini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.
- KOBİ'lerle ilgili mevzuat AB standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

3. KOBİ'LERİN ÜLKE VE DÜNYA EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Küçük İşletmelerin büyük işletmelerden ayrı olarak incelenmesinin ekonomik ve sosyal açıdan önemli yararlarının olduğu söylenebilir. Bunun en önemli nedenlerinden biri ekonomik sistemdeki işletmelerin önemli bölümünü KOBİ'lerin oluşturmasıdır. Birçok ülkede olduğu gibi, küçük işletmeler, Türkiye ekonomisinde de önemli yere sahiptir. Bu işletmelerin, özellikle de küçük sanayi işletmelerinin, ülkemizin ekonomik ve sosyal yönden gelişmesine olan katkıları göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Türkiye'de genellikle, küçük ve orta ölçekli işletmeler sanayi sektöründe daha çok imalat sanayinde hizmet vermektedir. Özellikle, sanayi sektörü içindeki payları incelendiğinde KOBİ'lerin önemi daha da artmaktadır (Şimşek, 2002: 17).

KOBİ'ler, içinde buldukları ekonomik sistemi hem etkilerler hem de ondan etkilenirler. Genel olarak hemen hemen bütün ülkelerde küçük ve orta ölçekli işletmeler ekonomik sistemin en büyük ve en önemli unsurlarıdır. Neredeyse bütün ekonomilerde tüm işletmelerin %95 ile %99'u küçük ölçekli işletmelerdir.

Tüm dünya ekonomisi dikkate alındığında; işletmelerin %95'ini oluşturan KOBİ'lerin, kabaca toplam istihdamın %66'sını ve toplam üretimin %55'ini sağladığı göze çarpmaktadır. Bu veriler KOBİ'lerin ekonomideki büyük önemini vurgulamaktadır (TBB, 2004: 1).

4. KOBİ'LERİN AVANTAJLI VE DEZAVANTAJLI YÖNLERİ

4.1. KOBİ'LERİN AVANTAJLI YÖNLERİ

1. Büyük miktarlarda yatırıma girmeden önce yeni bir fikir veya buluşa pazarın tepkisinin bilinmesinin zorunlu olması dolayısıyla daha az yatırımla daha çok üretim ve ürün çeşitliliği sağlayabilmeleri,

2. Yatırım yapılırken daha çok kendi öz sermayelerine ağırlık vermeleri dolayısıyla daha düşük yatırım maliyetleriyle daha fazla istihdam imkânı yaratabilmeleri,
3. Yapıları itibariyle ekonomik dalgalanmalardan daha az etkilenmeleri,
4. Pazarı yakından takip etmeleri, müşteri ve işletme personeli ile daha yakın ilişki içerisinde olmaları dolayısıyla değişime daha çabuk ayak uydurabilmeleri ve birçok olumsuzluğu daha az zararla atlatabilmeleri,
5. Talebin sınırlı olduğu alanlarda arz oluşturabilmeleri, özel teşebbüsü teşvik etmeleri,
6. Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi bilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ'ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyüklerden daha fazla bir esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelebilecek değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından, KOBİ'ler birçok olumsuzluğu daha az bir zararla geçiştirebilmektedirler. Esnek yapıları nedeniyle talep değişiklikleri ve çeşitlendirme gibi koşullardaki yenilik ve değişikliklere daha kolay uyum gösterebilmeleri,
7. Bölgeler arası kalkınmanın dengeli bir yapıda sürdürülmesine katkı sağlamaları,
8. Desteklenmeleri aynı zamanda ülkedeki işsizliğin azalması anlamına geldiğinden dolayı olarak gelir dağılımındaki çarpıklıkları azaltmaları,
9. Büyük işletmelerin, maliyeti yüksek ve idaresi zor entegre tesis kurması yerine yan sanayilerden yararlanan üretimi tercih etmeleri dolayısıyla KOBİ'lerin büyük sanayi işletmelerinin vazgeçilmez destekleyicisi olmaları,
10. Büyük işletmelerde, alıcılar veya çalışanlara eşit davranma prensibi ön planda olduğundan bu durum standart davranış ve faaliyetlerin ortaya çıkmasına ve kişisel unsurların ortadan kalkmasına sebep olmaktadır. Alıcılarla ve çalışanlarla yakın ilişki içinde bulunmak küçük işletmelerin önemli avantajlarından (KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları, www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba10.doc).

4.2. KOBİ 'LERİN DEZAVANTAJLI YÖNLERİ

1. Emek yoğun teknoloji ile çalışmaları dolayısıyla teknoloji düzeylerinin genellikle düşük olması,

2. Yurtiçi ve yurtdışı teknik ve ticari gelişmeleri izleyememeleri, dolayısı ile uluslararası rekabet edebilirliklerinin zayıf olması,
3. Düşük işçi verimliliği, yüksek ortalama maliyetler gibi sebeplerle kalifiye elemanlara tatmin edici ücretler verememeleri, dolayısıyla bu elemanları büyük ölçekli işletmelere kaptırmaları ve buna bağlı olarak kalifiye eleman sıkıntısı çekmeleri,
4. Özellikle stratejik kararların işletme sahip veya ortaklarınca alınıp, orta ve/veya alt düzey görevlilerin tam katılımının sağlanamaması,
5. Vergi ve diğer kamusal yükümlülüklerden kaçınmak amacıyla kayıt dışı çalışmaları böylece yasal kayıtlarına gerçek durumlarını yansıtamamaları dolayısıyla kredi kuruluşlarından ihtiyaç duydukları kredileri alamamaları,
6. Muhasebe fonksiyonunun işletme sahip veya ortaklarınca gerçekleştirilmesi dolayısıyla hesap ve kayıt düzenindeki aksaklıklar nedeniyle şeffaf olmamaları,
7. Uzman bir finansman ekibi veya departmanından yoksunluk dolayısıyla finansman fonksiyonundaki eksiklikleri (bütçeleme, risk yönetimi, finansal planlama vb.),
8. Türkiye’de KOBİ’lerin temel sorunu finansman kaynağı bulamama değil fonların yüksek maliyetli olması ve finansal kuruluşlara teminat sunamama problemidir (Dilek, 2007: 7).

5. KOBİ’LERİN SORUNLARI

KOBİ’lerin gerek idari yapısından kaynaklanan sorunları gerekse üretim faaliyetleri ve finansal kaynak bulmak konusunda karşılaştıkları sorunlar mevcuttur.

5.1. GENEL SORUNLAR

KOBİ’lerin genel sorunlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyetin işletme sahibinde bütünleşmesi, fizibilite çalışmalarının yetersizliği, ortak girişimlerde çekingenlik, işletmeler arası işbirliği eksikliği ve kuruluş yeri seçimi ile ilgili sorunlar. Bu sorunları aşağıdaki gibi açıklamamız mümkündür:

5.1.1. Girişimcilik, Yöneticilik ve Mülkiyetin İşletme Sahibinde Bütünleşmesi

Ülkemizdeki KOBİ'lerin aynı zamanda kurucuları olan sahipleri, genellikle mühendis, teknisyen veya usta kökenli kişilerdir. Bu durum özellikle ekonomik gelişmenin dinamik ve sürükleyici kesimini oluşturan sanayi sektörü için geçerlidir. İşin üretimi konusunda oldukça yetenekli ve tecrübe sahibi olan bu kişiler, piyasaya yönelik olarak düşünme ve değerlendirme konusunda yeterince başarılı olamamaktadırlar. Aynı durum finansman ve yönetim işlevleri için de geçerlidir. Bu konulardaki eksiklikler KOBİ'lerin imkân ve tehlikeleri zamanında fark etmelerini engellemektedir. Bu konuda, işletmeler arası işbirliğinden sanayi üniversite işbirliğine, devlet yardımlarından danışmanlık firmalarının teşvik edilmesine ve bu konularda yoğun bir eğitim faaliyetine başlanmasına kadar birçok imkân bulunmaktadır (Müftüoğlu, 2002: 191).

5.1.2. Fizibilite Çalışmalarının Yetersizliği

Ülkemizde fizibilite raporlarına devletin teşvik önlemlerinden yararlanabilme aracı olarak bakılmaktadır. Dolayısıyla henüz yatırım aşamasında ürün ve pazar seçimi, ölçek büyüklüğü, teknoloji ve kuruluş yeri seçimi konularında geriye dönülmesi çok zor stratejik hatalar yapılmaktadır. Fizibilite çalışmalarında elde edilecek bilgilerin nitel ve nicel özelliğine, para ve zaman kısıtına, yatırım projesinin büyüklüğüne, hedeflenen pazarın coğrafi ve ekonomik özelliklerine, rekabet şartlarına ve proje vasıtasıyla hedeflenen amaca bağlı olarak fizibilite çalışmaları belirlenmeli, ağırlıklar ve kritik noktalar tespit edilmelidir. Muhakkak ki daha önce yapılan fizibilite çalışmalarından yararlanılabilir. Fakat bu yararlanma daha önceki raporlardan bilgi kaynağı olarak yararlanma şeklinde olmalıdır (Müftüoğlu, 2002: 195).

5.1.3. Ortak Girişimlerde Çekingenlik

Ülkemizdeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeterince yaygınlaşmamasının nedenlerinden biri de, insanlarımızın bir araya gelerek ortak girişimlerde bulunmamasıdır. Girişimcilerde bulunan bağımsızlık tutkusu ortak girişimleri engellemektedir. Burada önemli olan, ortaklığın ortaklara getireceği ekonomik avantajların, bireysel girişimciliğin verdiği bağımsız olma duygusuyla

karıştırılmasıdır. Genellikle ortaklığın sağlayacağı avantajlar yeterince dikkate alınmadığı için, bireysel girişimcilik tercih edilmektedir.

5.1.4. İşletmeler Arası İşbirliği Eksikliği

Türkiye’de küçük ve orta ölçekli işletmeler arasında yatay ve dikey işbirliği yeterince sağlanamamaktadır. Bu durum küçük ve orta ölçekli işletmelerin hem maliyet yapısını olumsuz etkilemekte, hem de sahip olduğu ekonomik potansiyelin tam olarak değerlendirilmesine imkân vermemektedir (Müftüoğlu, 2002: 252).

5.1.5. Kuruluş Yeri Seçimi İle İlgili Sorunlar

Kuruluş yeri seçimi, hammaddeye yakınlık, pazara yakınlık, ulaşım olanakları, su temini, enerji temini, personel temini gibi faktörlerden etkilenirken sadece ticari açıdan önemli olmakla kalmamakta, gelir dağılımı, bölgesel gelişmişlik farklarını etkileme, birbirleri ile ilişkili firmaların aynı mekanda toplanması sonucunda oluşacak dışsallıklar, çevre kirliliği, iklimin uygunluğu gibi çevresel faktörler ile teşvik tedbirlerinden faydalanabilme gibi boyutları da içermektedir. Ülkemizde fizibilite çalışmaları gerektiği gibi yapılmadığı için kuruluş yeri seçimi ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır.

5.2. İDARİ SORUNLAR

KOBİ’lerin idari sorunları yönetim ve yönetici sorunları, nitelikli personel bulunmaması, işletme sahiplerinin teknik kökenli olması, örgüt ve örgütlenme sorunları, uzmanlaşma ve formasyon eksikliği, idari, teknik ve danışmanlık hizmetlerinde eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.2.1. Yönetim ve Yönetici Sorunları

KOBİ’lerde genelde işletme sahibi ile yönetici aynı kişi olduğu için bütün kararları bu kişinin vermesi beklenir. Bu durum birçok işin aksaması ve verimliliğin azalmasına neden olur. Ayrıca işletmede çalışan bir kısım personelin yönetici ile akraba olması dolayısıyla ast-üst ilişkileri bozulmakta, bu durum huzursuzluğun ortaya çıkmasına ve dolayısıyla verimliliğin azalmasına sebep olmaktadır (Ekinci, 2003: 53).

5.2.2. Nitelikli Personel Bulunamaması

KOBİ'lerin daha çok ucuz işgücünü tercih etmeleri, çoğu zaman kalifiye elemanları yüksek ücretlerle büyük işletmelere kaptırmaları ve kendi personelinin eğitimini finanse edememeleri dolayısıyla nitelikli personel bulamama sorunları ortaya çıkmaktadır (Ekinci, 2003: 60).

5.2.3. İşletme Sahiplerinin Teknik Kökenli Olması

KOBİ'lerin aynı zamanda kurucuları olan sahipleri, genellikle mühendis, teknisyen yada usta kökenli kişiler olmaları dolayısıyla bu kişiler için üretim kısmı ile ilgili konularda oldukça yetenekli ve tecrübeli olmalarına rağmen piyasaya yönelik olarak düşünme ve değerlendirme konusunda başarılı olamamaktadırlar.

5.2.4. Örgüt ve Örgütlenme Sorunları

Akgemici (2001: 20)'ye göre örgütlenme, "üretim faktörlerini sistemli, uyumlu ve etkili biçimde kullanarak mal ve hizmet üretmek için insanların, görevlerini en iyi biçimde yapmak üzere düzene konmaları ve her türlü araç, gereç ve malzeme ile donatılmaları" şeklinde tanımlanabilir. Büyük işletmelerde kimin ne yapacağı, kimden emir alıp kime emir vereceği belirlenmiş olmasına rağmen, küçük işletmelerde kimin ne yapacağı yönetici tarafından belirlendiğinden bu durum yöneticinin olmadığı zamanlarda işlerin aksamasına neden olabilmektedir.

5.2.5. Uzmanlaşma ve Formasyon Eksikliği

KOBİ'lerde örgüt amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik işler bazı kriterlere göre parçalara ayrılmalı ve herkes yetenekli olduğu işlerde çalışmalıdır. Zaman zaman uygulanacak rotasyonlar, örgüt içinde koordineli çalışmayı sağlar ve ortaya çıkacak olumsuzlukların daha kolay çözümlenmesine yardımcı olur. Bu yönetim fonksiyonunu yerine getirecek olan yöneticidir. Ancak küçük işletmelerde yöneticiler uzmanlaşmaya gereken önemi vermediklerinden ortaya çıkan sorunlar kolaylıkla aşılamamaktadır.

5.2.6. İdari, Teknik, Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinde Eksiklik

KOBİ'lerde yöneticilerin idari, teknik, danışmanlık ve rehberlik konularında yeteri kadar bilgiye sahip olmadıkları göze çarpmaktadır.

5.3. ÜRETİM VE TEKNOLOJİ SORUNLARI

KOBİ'lerin üretim ve teknoloji açısından karşılaştıkları sorunlar: teknolojik yetersizlik, üretim kapasitesi eksikliği, pazar araştırması yapılmaması, Ar-Ge faaliyetlerinin eksikliği, kapasite belirlenmesinde yanlışlıklar ve hammadde, işletme malzemesi v.b. sağlanmasında yaşanan sorunlardır.

5.3.1. Teknolojik Yetersizlik

Bilgi işlem teknolojisinin yönetim, üretim ve dağıtım alanlarındaki etkinliğinin artması, işletme bazında yeni örgütsel düzenlemelere gidilmesini ve değişen tüketici talebi karşısında üretim sistemlerinin daha esnek bir yapıya kavuşturulmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Buna rağmen, üretim yönetimi ve teknolojisindeki büyük bilgi eksikliğinin neden olduğu sorunların çözümlenememesi, kalitesiz üretim, yüksek maliyet, hammadde, işgücü, makine, tezgâh kapasitesi israfının da artmasına neden olmaktadır.

5.3.2. Üretim Kapasitesi Eksikliği

KOBİ'lerin bazen sınırlı bir pazara hitap etmeleri, atıl kapasite ile çalışmalarına neden olmaktadır. KOBİ'lerin atıl kapasite ile çalışmalarının bir nedeni de hammadde yetersizliğidir.

5.3.3. Pazar Araştırması Yapılmaması

KOBİ'ler hedef pazarlarını tanımlamada ve pazarlama stratejisi belirleme de yetersizdirler. Çünkü pazar araştırması yapmadan kişisel gözlemlerini kullanmaktadırlar. Pazar araştırmalarına gereken önemin verilmemesi, özellikle uluslar arası pazarlara açılma sürecinde KOBİ'lerin olumsuz yönde etkilenmesine ve buna bağlı olarak başarısız olmalarına neden olmaktadır. Ayrıca KOBİ'ler tanıtımlarını sağlayacak reklam yapma gücünden de yoksundurlar (Eroğlu vd. www.gau.edu.tr/bildiriler/Bildiri1.pdf- 07.04.2009).

5.3.4. Ar-Ge Faaliyetlerinin Eksikliği

KOBİ'ler değişime uyum sağlama, değişimi tahmin ve değişimi üretme konuları için, Ar-Ge çabalarına girememektedirler. Oysa Ar-Ge'nin, değişimi izleme, değişimi gerçekleştirme ve değişimi işletmeye kazandırma gibi işlevleri bulunurken, aynı zamanda KOBİ'ler için bir rekabet aracı işlevi de görmektedir. Yeniliklere açık olmayan ve bu konuda başarılı olamayan bir işletme, uzun bir süre piyasada

kalamamakta ve önünde duran büyüme imkânlarını değerlendiremeyerek faaliyetlerini nispeten küçük ölçeklerde devam ettirmeye mahkûm olmaktadır (Akgemici, 2001: 26).

5.3.5. Kapasite Belirlenmesinde Yanlışlıklar

Kapasite, bir taraftan, maliyet yapısını, kaynakların verimliliğini, teknoloji düzeyini, stok politikalarını ve insan gücü ihtiyaçlarını, diğer taraftan müşteriye verilecek hizmet düzeyini belirler. Ayrıca, kapasite, programlama faaliyetini etkileyen önemli bir faktördür. Gereğinden yüksek ya da düşük belirlenmiş kapasite düzeyleri bir takım sorunlara neden olmaktadır. İşletmeler için maksimum talebi karşılayacak yüksek bir kapasitenin seçilmesi kaynakların atıl kalmasına neden olacaktır. Minimum düzeyde bir kapasitenin seçilmesi halinde ise belli dönemlerde talep karşılanamayacak ve bu durum müşteri memnuniyetsizliğini ortaya çıkaracaktır. Buna bağlı olarak müşterilerin bir kısmı kaybedilecek, pazar payı küçülecek, işletmenin rekabet gücü düşecektir. Yetersiz kapasite ile çalışılması ve çıktı miktarının artırılması baskısı mevcut üretim kalitesinin de düşmesine neden olacaktır (Bulut, 2004:8).

5.3.6. Hammadde, İşletme Malzemesi vb. Sağlanmasında Yaşanan Sorunlar

İşletmeler hammadde ve ara malların tedariğinde nitelik, miktar, ihtiyaç duyulduğunda bulunabilme ve fiyattan kaynaklanan bazı sorunlar yaşayabilmektedir. İşletmeler ihtiyaç duydukları hammaddeyi zamanında sağlayamamaları dolayısıyla siparişleri karşılama konusunda sorunlar yaşamaktadırlar. Hammadde yetersizliği nedeni ile işletmeler düşük kapasite ile çalışmaktadırlar.

5.4. FİNANSMAN SORUNLARI

KOBİ'lerin başlıca finansman sorunlarını şu şekilde sıralayabiliriz: enflasyonun özsermayeyi eritmesi, aşırı artan girdi fiyatlarının maliyetleri yükseltmesi, özkaynak yetersizliği, dış kaynak bulmakta karşılaşılan sorunlar, tahsilatta karşılaşılan güçlükler sonucu ortaya çıkan nakit sorunları, yüksek maliyetli olarak banka kredisi kullanma, yöneticilerin yeterli finansman bilgisine sahip

olmaması ve bu konuda yetişmiş eleman istihdam etmemesi ve düzensiz stok politikaları dolayısıyla ortaya çıkan stok maliyetleri.

5.4.1. Enflasyonun Öz Sermayeyi Eritmesi

KOBİ'ler daha kuruluş aşamasında özsermaye ile kurulduklarından zaman içerisinde enflasyon özsermayeyi eritmekte ve KOBİ'ler varlıklarını sürdürme konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar.

5.4.2. Aşırı Artan Girdi Fiyatlarının Maliyetleri Yükseltmesi

KOBİ'ler hammaddeleri istediği zamanda ve istediği fiyattan bulamamaları dolayısıyla stok yapmaktadırlar. Stoklama, girdi maliyetlerini arttıran bir unsurdur. Girdilerin yüksek maliyetle temin edilmesi ve dolayısıyla bunun malın fiyatını arttırması KOBİ'lerin rekabet gücünü azaltmaktadır.

5.4.3. Özkaynak Yetersizliği

KOBİ'lerin kuruluş aşamasında kullanılan özkaynaklar, daha sonraki aşamalarda yeni yatırımlara girilmesinde ve büyüme amacıyla da kullanılmaktadır. Şirketin kuruluşundan sonra elde edeceği kar ve maruz kalacağı zarar özkaynakların artışında ve azalışındaki temel unsurdur. Sermaye birikiminin düşüklüğü, şirket özkaynaklarının seviyesinin de düşük olmasını etkileyecektir. Kar marjlarının düşük olması da özkaynakların arttırılmamasına ve düşük seviyede kalmasına sebep olmaktadır. Bu durum şirketlerin faaliyetlerini sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu kaynaklardan mahrum kalması anlamına gelmektedir (Aydoğmuşoğlu, 2007: 92).

5.4.4. Dış Kaynak Bulmakta Karşılaşılan Sorunlar

KOBİ'ler örgüt ve yönetim yapılarındaki eksiklikler, finansal yönetimdeki zayıflıklar, mali tablolarının muhasebe kurallarına uygun düzenlememesi ve gerçek durumunu yansıtmaması, bankaların istediği teminatları sağlayamamaları gibi nedenlerle dış kaynaklardan yararlanma konusunda sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

5.4.5. Tahsilâta Karşılaşılan Güçlükler Sonucu Ortaya Çıkan Nakit

Sorunları

KOBİ'ler vadeli satışlardan kaynaklanan ticari alacaklarını tahsil edememeleri dolayısıyla nakit sıkıntıları yaşamaktadırlar.

5.4.6. Yüksek Maliyetli Olarak Banka Kredisi Kullanma

KOBİ'lerin finansal yetersizlikleri, mali tablolarının muhasebe kurallarına uygun düzenlenmemesi ve mali tablolarının KOBİ'lerin gerçek durumunu yansıtmaması ve ayrıca teminat sağlama konusunda sıkıntı yaşamaları bankaların KOBİ'lere kredi kullandırma konusunda çekimser davranmasına neden olmaktadır. KOBİ'ler vade, miktar, faiz oranı, teminat gibi konularda bazı zorunluluklar ile karşı karşıya kalmaktadır ve bu koşullar kredi maliyetini arttırmaktadır. Bankalar, riski yüksek KOBİ'ler yerine riski daha düşük olan büyük işletmelere kredi kullandırmayı tercih etmektedirler (Oktay ve Güney, 2002: 4).

5.4.7. Yöneticilerin Yeterli Finansman Bilgisine Sahip Olmaması Ve Bu Konuda Yetişmiş Eleman İstihdam Etmemeleri

KOBİ'lerde yöneticilerin teknik kökenli olması, yeterli finansman bilgisine sahip olmaması ve bu konuda yetişmiş eleman istihdam etmemeleri kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılmasını engellemektedir.

5.4.8. Düzensiz Stok Politikaları Dolayısıyla Ortaya Çıkan Stok Maliyetleri

KOBİ'lerde yöneticiler doğru stok denetimi yapamadıklarından ya sermayelerini gereğinden çok stoğa bağlamakta ya da bozulmalar dolayısıyla stoklarda israfa neden olmaktadır. Bazen de yetersiz düzeyde stoklama dolayısıyla pazardaki fırsatlardan yararlanamamaktadırlar. Bütün bunlar KOBİ'ler için maliyet unsurlarını oluşturmaktadır (Oktay ve Güney, 2002: 5).

6. KOBİ'LERİN FİNANSMAN ÖZELLİKLERİ

KOBİ'lerin temel finansman kaynakları özkaynaklar ve yabancı kaynaklar olarak nitelendirilen mali sistemden sağlanan fonlar (banka ve özel finans kurumu kredileri, finansal kiralama borçları, faktöring borçları, tüketici finansman şirketlerinden sağlanan fonlar, sermaye piyasalarından sağlanan fonlar, vb.), ticari borçlar (senetli ve senetsiz), ortak ve iştiraklere olan borçlar, kamu destekleridir (Yüksel, 2005/4: 9).

Kuruluş aşamasında olan KOBİ'ler ağırlıklı olarak özkaynak kullanmaktadır. Yeterli özkaynağa sahip olmayan işletmeler yeni yatırımlarını gerçekleştirmede ve büyümelerinin finansmanında kaynak sorunuyla karşılaşmaktadır. KOBİ'lerin kendi yapılarından kaynaklanan temel finansman sorunu özkaynak yaratmaktır. Daha kuruluş aşamasında yeterli özkaynak sağlayamayan KOBİ'ler enflasyon ortamlarında özkaynaklarını da yitirmeleri dolayısıyla yok olmaya mahkûm olmaktadır. Ayrıca özkaynakların yetersiz olması durumunda buna alternatif olarak kullanılan banka kredilerinin ise yüksek reel faiz oranları ile kullanılması işletmelere önemli bir maliyet yüklemektedir (Aras ve Müslümov, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF- 19.10.2008).

KOBİ'lerin temel finansman özellikleri şu şekilde sayılabilir (Çelik ve Akgemci, 1998: 83-84):

- a. KOBİ'lerin ayrı bir finansman bölümü yoktur. Dolayısıyla etkili bir finansman politikası ve bu görevi yerine getirecek profesyonel elemanlar bulunmamaktadır.
- b. KOBİ'lerde işletme sahibinin, işletmesiyle özdeşleşmesi bu işletmelerin kredi teminini de etkilemektedir. KOBİ'ler kredilendirilirken, işletmenin performansı ve ödeme gününden ziyade işletme sahibinin kişisel teminatlarına ve ödeme alışkanlığına bakılmaktadır
- c. İşletmenin iflası durumunda küçük işletme sahibi işletmesindeki varlıklara ilave olarak bütün kişisel varlığını da kaybetmek durumunda kalmaktadır. Böylesi bir risk dolayısıyla işletme sahipleri risk almaktan çekinebilmektedirler.
- d. Otofinansman bakımından KOBİ'ler büyük işletmelere göre daha olumsuz şartlar taşımaktadırlar. Otofinansman tutarı, bu işletmelerde düşük düzeylerde kalmaktadır.

7. KOBİ'LERİN FİNANSMAN KAYNAKLARI

KOBİ'ler faaliyetlerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları kaynakları ya öz kaynaklarını kullanarak ya da yabancı kaynak kullanarak finanse ederler. KOBİ'lerin kullandıkları yabancı kaynaklar banka kredileri, leasing, faktöring ya da forfaiting

şeklinde karşımıza çıkmaktadır. KOBİ'lerin kullandıkları finansman kaynaklarını şu şekilde incelememiz mümkündür:

7.1. BANKA KREDİLERİ

7.1.1. KOBİ Sanayi Kredisi

KOBİ'lerin modernizasyonunu sağlamak, makine ekipman alımı ve işletme giderlerinin karşılanması amacıyla, şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehni, mevduat rehni, hazine bonosu rehni vb. teminatlar karşılığı kullanılan bir kredi türüdür (Uğur, 2006: 52).

7.1.2. İş Makinaları Kredisi

Üretim faaliyetinde bulunan KOBİ ve Büyük Ölçekli Sanayi İşletmelerine iş makinalarının alımı için tesis kredisi şeklinde, şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehni vb. teminatlar karşılığı kullanılan bir kredidir (Uğur, 2006: 53).

7.1.3. ISO 9000 Kalite Standartları ve CE Kredisi

Avrupa'daki işletmelerle rekabet edebilecek kalite güvencesinde mal ve hizmet üretiminde bulunduğunu gösteren TSE yada aynı hizmeti veren yurtdışı kuruluşların Türkiye temsilciliklerinden alınacak ISO 9000 Kalite Standartları Belgesini veya CE işaretini temin amacıyla yapılacak harcamaların finansmanı için şahıs kefaleti, ipotek, ticari işletme rehni, mevduat rehni, hazine bonosu rehni, banka teminat mektubu vb. teminatlar karşılığı kullanılan bir kredi türüdür. Teminatı olmayan KOBİ'ler için Kredi Garanti Fonu'ndan teminat oluşturulabilmektedir (Uğur, 2006: 54).

7.1.4. Ürün Geliştirme Kredisi

KOBİ'lerin ve Büyük Ölçekli Sanayi İşletmelerinin pazarlanabilir yeni ürün geliştirmeleri, mevcut ürünlerinin kalitelerinin arttırılması veya tüketici talepleri doğrultusunda değişiklik yapılması suretiyle rekabetçi sanayi işletmeleri yaratılması ve AB ile rekabetçi uyumun sağlanması amacıyla, ileri teknoloji gerektiren makine-ekipman ve AR-GE amaçlı cihazların alımı için tesis kredisi; araştırma giderleri,

teelif hakkı, patent veya marka almak, ambalaj ve reklam harcamaları için de işletme kredisi şeklinde kullanılan bir kredi türüdür (Uğur, 2006: 56).

7.1.5. İşyeri Edindirme ve Yenileme Kredisi

Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgelerinde üretim yapan, mevcut işyeri ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalan ve imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ ve Büyük Ölçekli Sanayi İşletmelerinin mevcut işyerlerini, yeni işyeri satın almak ya da inşa etmek suretiyle üretim konularına daha uygun, daha geniş ve fonksiyonel hale getirmeleri için yatırım kredisi şeklinde kullanılan bir kredidir (Uğur, 2006: 57).

7.1.6. Oda Üyelerine Nakdi-Gayrinakdi Krediler

Banka ile protokol yapmış, Ticaret ve Sanayi Odasına kayıtlı üyelerden oda tarafından kredilendirilmesi uygun görülen firmalara şahıs kefaleti, ipotek, banka teminat mektubu, DTH rehni, kambiyo senedi, KGF (Kredi Garanti Fonu) gibi teminatlar karşılığı kullanılan bir kredi türüdür (Uğur, 2006: 58).

7.1.7. KOBİ İhracatı Destekleme Kredisi

İmalat Sanayinin çeşitli sektörlerinde faaliyet gösteren, 1-150 arasında çalışanı olan, ürettiği malları ihraç eden veya ihracat kayıtlı satış yapan Kambiyo Mevzuatına göre döviz kredisi kullanma ehliyetine sahip olan ve KOSGEB’ce desteklenen KOBİ’lerin uluslar arası düzeyde rekabet edebilmeleri, ihracata yönelmeleri ve istihdam yaratmalarını sağlamak amacıyla işletme kredisi olarak kullanılan bir kredi türüdür (Uğur, 2006: 69).

7.2. LEASING

Belli bir süre için leasing şirketi (kiralayan) ile yatırımcı (kiracı) arasında imzalanan bir sözleşme ile yatırımcının seçmiş olduğu yatırım malının leasing şirketi tarafından satın alınarak belirli kira ödemeleri karşılığında yatırımcının kullanımına sunulmasını sağlayan finansman yöntemidir. Sözleşme süresi boyunca kiralanan malın mülkiyeti leasing şirketine, her türlü kullanım hakkı ise yatırımcıya ait olmakta, sözleşme süresi bitiminde yatırımcının istemesi halinde de düşük bir bedel ödeyerek malın mülkiyetine sahip olabilmektedir.

Leasing, şirketleri yüzde yüz finanse etmesi, şirketlerin özvarlıklarını tüketmemesi, kredi imkânlarını saklı tutması, KDV avantajı sağlaması, uygun ve istikrarlı bir finansman alternatifi yaratması, gerçekleşebilir bütçeleme imkânı vermesi, kiraların masraf olarak gösterilmesi, orta vadeli finansman alternatifi olma özelliği taşıması, işlemlerin kısa sürede tamamlanması, geniş ve büyük yatırımları gerçekleştirme fırsatı vermesi, teşviklerden yararlanma olanağını ortadan kaldırmaması, gerektiğinde teminat istenmesi ve yatırım malına sahip olma imkanını vermesi gibi nedenlerden ötürü tercih edilmektedir.

Leasing, banka kredilerinin yanında verilen bir tali finansman işlemi değil kendine özgü kuralları olan başlı başına ayrı bir finansman yöntemidir (Kondak, 2002: 1).

7.3. FAKTÖRİNG

Faktöring, satıcı firmaların kısa vadeli alacaklarının, belirli bir komisyon bedeli veya faktör ücreti karşılığında faktör adı verilen faktöring şirketlerince temlik edilmesi ve tahsilinin üstlenilmesi ile satıcı firmaların da kredi sağlamış olmalarının yanı sıra birçok finansman hizmetlerinden yararlanabildikleri bir finansman tekniğidir. Faktör, başkasının nam ve hesabına hareket eden kişi anlamına gelmektedir. Faktöring'de, faktör kuruluşun, sözleşme çerçevesi içinde yapılacak tüm kredili satışları onaylaması söz konusu olup, faktörün onayı dışında gerçekleştirilen satışlar garanti kapsamı dışında kalır. Faktöring işleminde faktör adı verilen faktöring şirketi satıcı firmanın yaptığı kredili satışlarla ilgili her türlü muhasebe kayıtlarının tutulması, alacakların tahsil ve takip edilmesi gibi sorumlulukları üstlenir. Satıcı firma da Faktöring sözleşmesini imzaladığı tarih itibariyle müşterilerine alacaklarını faktör adı verilen kuruluşa ödemeleri gerektiğini bildirmek zorundadır. Ayrıca sözleşmenin imzalandığı tarih itibariyle yine satıcı firma, satış ile ilgili fatura vb. bütün evrakları faktör kuruluşa vermek zorundadır (Kondak, 2002: 81-82).

7.4. FORFAİTING

Forfaiting, mal ve hizmet ihracatından doğan kredili alacakların bir banka yada bu alanda uzmanlaşmış kuruluş tarafından satın alınması anlamına gelir.

Alacakları satın alan kuruluş ya da banka, forfaiter (Forfaiting Şirketi) adını alır. Forfaiting işleminde faiz, iskonto adını alır ve poliçe/bononun nominal değeri üzerinden iskonto tutarı düşülerek kalan tutar ihracatçıya ödenir. İhracatçı, kredili satışını nakit karşılığı satışa dönüştürür. İhracatçı, iskonto tutarını satışını yaptığı malın fiyatına ilave ettiği için forfaiting şirketine ödediği iskonto tutarı kendisi için yeni bir maliyet unsuru oluşturmaz (Kondak, 2002: 151).

Forfaiting, siyasi ve ekonomik riskleri içinde barındırır. Forfaiting şirketi, alacakları satın alarak, riskin tamamını üstlenirken, ihracatçıya %100 finansman imkânı sağlar. Forfaiting işlemi ile vadeli satış nakde dönüştürülmüş olur ve ihracatçı asıl işi olan satışla uğraşır. Böylece ihracatçı firma riskinden çekindiği ülkelere belirli bir iskonto karşılığında rahatlıkla ürün satabilir (Kondak, 2002: 152).

İKİNCİ BÖLÜM

YENİ BASEL SERMAYE YETERLİLİĞİ UZLAŞISI

ULUSLARARASI FİNANSAL PİYASALARDAKİ YASAL DÜZENLEMELER

1. BASEL KOMİTESİ

Basel Komitesi, 1974 yılı sonunda uluslar arası döviz ve bankacılık piyasalarında meydana gelen krizleri takip etmek üzere Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements, BIS) gözetiminde kurulmuştur. BIS, 1.Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'nın Versailles Anlaşması ile belirlenen yükümlülüklerini yerine getirmesini kolaylaştırmak için 1930'da Young Planı çerçevesinde kurulmuştur. İsviçre'nin Basel kentinde kurulan BIS, dünyanın en eski finansal organizasyonu olarak faaliyete başlamıştır.

Dünya Savaşı'ndan 1970'lerin başına kadar olan süreçte BIS Breton Woods sisteminin uygulanması ve korunması üzerine odaklanırken; 1970'lerden itibaren petrol krizi ve uluslar arası borç krizinin aşılmasını hedeflemiştir. 1970'lerdeki kriz ayrıca BIS'in önderliğinde, G-10 Ülkelerinin Merkez Bankası başkanları tarafından 1974 yılında Basel Komitesi'nin oluşturulmasına yol açmıştır. Bu komitenin amacı uluslararası bankacılık faaliyetlerini düzenlemektir. Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsviçre, İsveç, İngiltere ve ABD'nin üyesi olduğu komite ilk toplantısını 1975 yılında gerçekleştirmiştir (Basel II'nin Kapsamı: Reel Sektöre Etkileri: 2).

Basel Komitesi, yasalarla kendisine verilmiş uluslar üstü bir gözetim otoritesi statüsüne sahip değildir. Komitenin oluşturduğu standartların kanuni bir yaptırımı bulunmamaktadır. Komite, kapsamı oldukça geniş standartlar sunmakta ve bunları ülkelere tavsiye etmektedir. Komite ayrıca düzenleme otoritelerinin kendi ulusal sistemlerine uygun standardı seçmelerini teşvik etmektedir. Bu yolla Komite, üye ülkelerin gözetim tekniklerinin ayrıntılı uyumlaştırılması çabasına girilmeksizin, ortak standartlarda yakınlaşmayı amaçlamaktadır (Filiz, 2007: 202).

2. BASEL SERMAYE UZLAŞISI

Basel sermaye uzlaşısı, bankaların sermaye yeterliliklerinin ölçülmesine, denetim ve gözetime, piyasa disiplinine ilişkin olarak Basel Bankacılık Denetim Komitesi tarafından yayımlanan standartlar bütünüdür.

Basel Bankacılık Denetim Komitesi, bankaların dünya çapında ortak standartlarda çalışmasını sağlamak üzere 1974 yılında, İsviçre'nin Basel kentinde yerleşik Uluslar arası Ödemeler Bankası (Bank for International Settlements-BIS) bünyesinde oluşturulmuştur.

Dünyanın en eski uluslar arası finans kurumu olan Uluslar arası Ödemeler Bankası- BIS, tüm merkez bankalarının bankası niteliğindedir. Uluslar arası Ödemeler Bankası- BIS'in üyeleri, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 55 ülkenin merkez bankası yada bankacılık denetim otoritesidir.

Basel Bankacılık Denetim Otoritesi ise 13 üye ülkeden oluşmaktadır. Bu ülkeler, Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Komitenin yayımladığı uzlaşılar tavsiye niteliğinde olup herhangi bir yasal yaptırımını bulunmamaktadır. Ancak üye ülkelerin denetim otoritelerinden, Komite tarafından belirlenen denetim standartlarını en uygun şekilde kendi sistemlerine adapte etmeleri beklenmektedir (Basel II'nin Kapsamı: Reel Sektöre Etkileri: 1).

Komitenin çalışmalarıyla uluslar arası denetim kapsamındaki farklılıkların ve boşlukların giderilmesi amaçlanmaktadır.

Son yıllarda Komite çalışmalarının önemli bölümünü sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler oluşturmaktadır (Bank for International Settlements; 2000). Basel Komitesi, Basel Sermaye Yeterlilik uzlaşıları (Basel I ve Basel II) ile uluslar arası bankaların sağlamlığını ve istikrarını kuvvetlendirmeyi amaçlamaktadır.

Basel Komitesi, 1988 yılında Basel Sermaye Yeterlilik Uzlaşısı (Basel I)'ni düzenlemiştir. 1988 Basel Uzlaşısı uluslararası piyasalarda faal olan bankaların aktiflerinin risklerini ağırlıklandırmak ve buna karşılık gelen asgari sermaye büyüklüğünü saptamak için yöntemler önermiştir. 1988 Basel Uzlaşısı, ilk amaçladığı banka çevresinin ötesinde de kabul görmüş ve genelde bankaların sermaye yeterlilik oranlarını arttırmaları yönünde katkı yapmıştır (Beşinci ve Kaya, 2005: 51).

1993 yılında yürürlüğe giren Basel I ile bankalar, taşıdıkları riskle orantılı olarak yasal sermaye buldurmaya başlamışlardır. Risk ağırlıklarının

saptanmasında OECD ülkelerine ayrıcalık tanıyan Basel I, başlangıçta bankaların sadece kredi riskleri için sermaye gereksinimi tanımlamıştır ve sermaye yeterlilik rasyosu minimum %8 olacak şekilde düzenlemeler getirmiştir. Mevcut düzenleme türev sözleşmelerin çeşitlenmesi, kullanımlarının artması ve bilanço dışı işlemlerin ağırlık kazanması ile birlikte zamanla yetersiz kalmaya başlamıştır. Bunun farkına varan Komite 1996 yılında bankaların üstlendikleri piyasa risklerini de düzenlemeye katmak üzere yeni bir düzenleme açıklamıştır. 1988 yılında düzenlemeye ek olarak piyasa risklerinin de katıldığı düzenlemenin yeni şekli 1998 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bununla birlikte sermaye yeterliliği oranı, sermaye tabanının kredi ve piyasa risklerine oranı haline gelmiştir. Minimum sermaye yeterliliği oranı yine %8 olarak saptanmıştır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için uygun sermayenin belirlenmesine yönelik tek bir yöntem göstermekte olan 1988 düzenlemesinde, 1996 yılında yapılan bir değişiklikle bankalara piyasa risklerini kendi yöntemleri ile ölçebilmeleri için kendi sistemlerini kullanabilmeleri olanağı getirilmiştir.

Basel I, bankaların sermaye standartlarını uluslar arası bazda birbirine yaklaştırmıştır. Ancak, kredi risk hesaplaması konusundaki bir takım eksikleri, finansal piyasalardaki gelişmelerle birleşince problemler yaratmaya başlamış Basel I'in zaman içinde etkinliği azalmıştır (Beşinci ve Kaya, 2005: 52).

Basel I'de bankanın bilanço içi ve dışında yer alan varlıkları ve alacakları kulüp kuralı (club rule) olarak adlandırılan ülkenin OECD üyesi olma durumları ve tarafların devlet veya mali kurum olması veya alacağın teminatının gayrimenkul olmasını esas alan bir yöntemle risk ağırlıklarına tabi tutulması benimsenmiştir (Çabukel, 2006: 38).

Komitenin 1975 yılında yayınladığı Basel Concordate'ı bankacılık düzenlemeleri ve denetimi konusunda gerçekleştirilen işbirliğinin ilk resmi belgesidir. Bu doküman, uluslararası bir bankanın merkezinin bulunduğu ülke ile şubesinin yer aldığı ülkenin düzenleme ve denetim otoritelerinin hak ve sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamaktadır. 1983 yılının Mayıs ayında yaşanan değişikliklere paralel olarak güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş formu, "Yabancı Banka Şubelerinin Gözetim Prensipleri" adıyla yayımlamıştır (Aydoğmuşoğlu, 2007: 5).

Basel I basit içerikli olması, sermaye yeterliliği ölçümünde risk ölçütlerinin yeterli olmaması, başlangıçta sadece kredi riskini tanımlaması nedeniyle, gelişmiş ülkelerdeki belirli kesimlerin ve akademik çevrelerin olumsuz eleştirilerine maruz kalmıştır. Ancak, içerdiği standartların basit ve kolay uygulanabilir olması, Basel I'in özellikle gelişmekte olan ülkelere benimsenmesini ve uygulanmasını kolaylaştırmıştır. Basel I, bu ülkelerin düzenlemelerinin iyileştirilmesine ve finansal

piyasalarda rekabetin artmasına katkıda bulunmuştur. Basel I'e yönelik eleştirilerin yanında, standardın diğer bazı olumlu özellikleri ise, piyasadaki oyuncular için kuralları olan ortak bir oyun alanı (level playing field) yaratması ve Basel I'i benimsemiş bazı gelişmekte olan ülkeler için %8'in üzerinde asgari sermaye yeterliliğini zorunlu kılması nedeniyle finansal istikrarı güçlendirmiştir (Filiz, 2007: 205).

Basel Komitesi, kredi risk hesaplaması konusundaki eksiklikleri düzenleyecek ve operasyonel riski de kapsayacak yeni bir sermaye yeterlilik düzenlemesi için 1999 yılında çalışmalara başlamıştır. Basel II, kredi riski için gereken sermaye yeterlilik yapısını değiştirip, operasyonel risk için de sermaye yeterliliğini tanımlamakta, piyasa riski ile ilgili düzenlemeleri ise aynen korumaktadır. Mevcut tebliğin yayımlanmasından sonra (1988) bankacılık, risk yönetimi uygulamaları, gözetim ve denetim fonksiyonları ve finansal piyasalar çok önemli gelişmeler kaydetmiştir. Sağlam ve güvenilir bir finansal sistem oluşturmak ve sürdürmek yalnızca minimum sermaye yeterliliği kuralları ile mümkün olmayıp, etkin bir denetim ve gözetim sistemi oluşturulup uygulanması ve piyasa disiplininin sağlanması da gerekmektedir (Beşinci ve Kaya, 2005: 52).

3. BASEL I'E GETİRİLEN ELEŞTİRİLER

Basel I'de banka sermayesi sadece kredi riski ile ilişkilendirilmiştir. Bankaların faaliyetleri dolayısıyla yüksek miktarda piyasa, operasyonel ve likidite riskleri üstlendikleri gerçeği dikkate alındığında banka sermayelerinin sadece kredi riskleri ile ilişkilendirilmiş olması sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini azaltıcı bir unsur olmaktadır (Yüksel, 2005: 1). Basel I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır.

Bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği muhtemel maliyetleri minimuma indirmek için tutulması gereken asgari sermaye üzerinde yoğunlaşan Basel I, farklı faaliyet alanı olan bütün bankalara aynı şekilde uygulanması ve sadece beş farklı risk ağırlığı kullanılması gibi sebeplerle riske duyarlılığı düşüktür (Baysal, 2007: 9).

Basel I, risk ağırlıklarının belirlenmesinde pozisyonların gerçek risklilik düzeyini dikkate almamakta, bankaları, gerçek risklilik düzeyinden bağımsız olarak,

daha az sermaye yükümlülüğü doğuran işlemlere yöneltmekte ve bankanın kredi riski yönetiminin etkinliğini dikkate almamaktadır (Yüksel, 2005/4: 2).

Basel I’de “OECD klüp kuralı” şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD’ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, aynı üye ülkelerin bankalarına ise borçlanmaları halinde %20 risk ağırlığı verilmektedir. Buna karşın OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk öngörülmüştür.

1980’li yıllarda en önemli bankacılık riski olarak görülen kredi riski, Basel I standartlarının temelini oluşturmuştur. Ancak takip eden yıllarda;

- Finansal piyasalardaki faiz oranları,
- Döviz kurlarındaki dalgalanmalar,

çok sayıda ABD finans kuruluşunun iflasını gündeme getirmiştir.

1996 yılından itibaren Amerika’da SYR(Sermaye Yeterliliği Rasyosu)’nun paydasına faiz oranı ve döviz kurlarına dayalı risklerin beraberce tanımlandığı piyasa riski içinde gerekli sermaye miktarı ilave edilmeye başlanmıştır.

Türkiye’de de yüksek döviz kurları ve faiz oranları dalgalanmalarına dayalı 2000 yılı krizi sonrası, BDDK bankacılık sermaye yeterliliği oranı hesaplamasına piyasa riskinin de dahil edilmesini 2001 yılı sonundan itibaren zorunlu hale getirmiştir. Buna göre sermaye yeterliliği aşağıdaki formül ile hesaplanmaktadır (Atiker, 2005: 3):

$$\text{Sermaye Yeterliliği} = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski}} = \%8$$

Basel I ile tanımlanan bankaların maruz kaldığı kredi riski ve piyasa riskini ölçmede kullanılan mevcut yöntemlerin;

- Bankacılık risklerini gerçekçi bir şekilde ölçmede yetersiz kalması,
- Finansal piyasalardaki fiyat dalgalanmalarını yeterince dikkate alamaması,

- Bankaların portföy oluşturma davranışlarındaki farklılıkları gözlememesi gibi nedenlerle, söz konusu standardın yeniden ele alınarak kapsamının genişletilmesi ve daha hassas risk ölçüm ve yönetim methodlarına yer verebilecek şekilde yapılanmasına gitmek bir zorunluluk halini almıştır (Atiker, 2005: 3).

3.1. BASEL I'E GÖRE RİSK AĞIRLIKLIL VARLIKLAR

Basel I'e göre risk ağırlıklı olan varlıklar şunlardır (Topçu, 2007: 43):

a. % 0 Risk Ağırlıklı Olan Varlıklar

- OECD'ye üye ülkelerin hükümet ve merkez bankalarından alacakları,
- Kasadaki nakit ve altın,
- Nakit, altın ve OECD hükümet veya merkez bankalarının kefaleti veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullanılan krediler.

b. % 20 Risk Ağırlıklı Varlıklar

- OECD ülkelerinde kurulu bankalardan alacaklar,
- OECD ülkelerinde kurulu bankaların kefaletiyle veya bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullanılan krediler.

c. % 50 Risk Ağırlıklı Krediler

- Gayrimenkul ipoteği karşılığı kullanılan konut kredileri,

d. % 100 Risk Ağırlıklı Krediler

- Diğer nakdi krediler ve alacaklar, gayrimenkul ve iştirak yatırımları

4. BASEL II SERMAYE YETERLİLİĞİ DÜZENLEMESİ

4.1. BASEL II'NİN GENEL ÇERÇEVESİ

Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların arttırılması finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularını arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesini ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir. Günümüzde hızla değişen mali piyasalar, kapsamlı ve esnek bir sermaye yeterlilik çerçevesi gerektirmektedir. Basel Komitesi, bu amacın üç temel yapı ile gerçekleştirileceğine inanmaktadır; minimum sermaye gerekliliği, sermaye yeterliliğinin denetimi ve piyasa disiplini. Basel II'nin temel prensiplerini şu şekilde ifade edebiliriz (BDDK, 2006: 6):

Şekil 1: Basel II'nin Temel Prensipleri

1. Yapısal Blok	→	Minimum Sermaye Yeterliliği
2. Yapısal Blok	→	Sermaye Yeterliliğinin Denetimi
3. Yapısal Blok	→	Piyasa Disiplini

4.1.1. Birinci Yapısal Blok: Minimum Sermaye Yeterliliği

Basel II'nin ilk prensibi olan Minimum Sermaye Yeterliliği ile kurumların maruz kaldıkları piyasa, kredi ve operasyonel riskleri için minimum sermaye gerekliliğinin hesaplanması amaçlanmaktadır. Sermaye yeterliliği standart rasyosu, asgari %8 seviyesinde olmalıdır. Katkı sermaye ana sermayenin % 100'ünü aşmamalıdır. Basel II hükümleri gereği, sermaye yeterlilik rasyosu şu şekilde hesaplanmaktadır (BDDK, 2006: 6):

Şekil 2: Sermaye Yeterlilik Standart Rasyosu

$$\text{SYSR} = \frac{\text{Sermaye Tabanı}^*}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar, Gayrinakdi Krediler ve Yükümlülükler}} \geq \%8$$

(*) Sermaye Tabanı = (Ana Sermaye + Katkı Sermaye + Üçüncü Kuşak Sermaye) - Sermayeden İndirilen Değerler

Sermaye tabanı, 1988 Uzlaşısının uygulanmasını esas almaktadır. Sermaye tabanı hesaplamasında kullanılan kavramları şu şekilde açıklamak mümkündür:

Ana Sermaye: Komite, üzerinde durulması gereken temel sermaye kalemlerinin ödenmiş sermaye (ihraç edilmiş ve tamamı ödenmiş adi hisse senetleri ve temettü birikimli olmayan daimi imtiyazlı hisse senetleri) ve açıklanmış rezervler olduğunu değerlendirmektedir. Bu temel sermaye kalemleri, tüm ülkelerin bankacılık sistemlerinde ortak olan tek unsur olup, kamuya açıklanan mali tablolarda tamamen yansıtılmakta ve piyasa sermaye yeterliliği değerlendirmelerinin çoğunun temelini teşkil etmektedir. Ana sermaye, bankanın kar marjı ve rekabet gücü üzerinde kritik öneme sahiptir (BDDK, 2007: 16).

Katkı Sermaye: Açıklanmamış olmalarına rağmen, kar-zarara yansıtılmış ve bankanın denetim otoritesi tarafından kabul edilmiş bulunan rezervler, bazı ülkelerin, kendi ulusal düzenlemeleri veya muhasebe uygulamaları uyarınca, bazı kalemlerin cari değerlerini yada defter değerlerine kıyasla cari değerlerine daha yakın bir değeri yansıtacak şekilde yeniden değerlendirilmesine ve sonuçta elde edilen yeniden değerlendirme yedeklerinin özkaynaklara dahil edilmesiyle elde edilen yeniden değerlendirme yedekleri, doğmuş yada doğması beklenen ancak miktarı kesin olarak belli olmayan zararların karşılanması amacıyla ayrılan genel kredi karşılıkları katkı sermayeyi oluşturmaktadır (BDDK, 2007: 17).

Üçüncü Kuşak Sermaye: Piyasa riski özkaynak gereksinimi için kullanılabilir sermaye, ödenmiş sermaye ve dağıtılmamış kar ile (1.Kuşak Sermaye) katkı sermayeden (2.Kuşak Sermaye) oluşmaktadır. Ancak bankalar, ulusal denetim otoritelerinin insiyatifine bağlı olmak üzere, piyasa riskine ilişkin sermaye gereksiniminin bir kısmını karşılamak amacıyla üçüncü kuşak sermaye kullanabilirler. Bankalar üçüncü kuşak sermayeyi sadece piyasa riskini karşılamak amacıyla kullanabilirler.

Kısa vadeli ikincil sermaye (katkı sermaye) benzeri borçlanma araçlarının üçüncü kuşak sermayeye dahil edilebilmesi için, şartlar gerektiğinde, bu borçlanma aracının bankanın daimi sermayesinin bir parçası olabilmesi ve bu yolla ödeme aczi veya iflas durumunda zararları karşılamak için kullanılabilmesi gerekir (BDDK, 2007: 19).

Sermayeden İndirilen Değerler:

Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında özkaynaklardan indirilmesi gereken kalemler:

Birinci kuşak sermayeden indirilmek üzere şerefiye, menkul kıymetleştirme işleminden kaynaklanan risklere ilişkin ödenmiş sermaye artışı, bankacılık ve finans

faaliyetlerinde bulunan bağı ortaklıklardaki sermaye yatırımlarından ulusal sistemlerde konsolidasyona tabi tutulmayanlar (BDDK, 2007: 22).

Risk ağırlıklı aktifleri belirleyen; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risktir.

Kredi riski, bankanın kullandığı kredinin, satın aldığı menkul kıymetin veya herhangi bir şekilde verdiği paranın geri dönüşünün kısmen yada tamamen olmamasını ya da banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirmemesinden dolayı bankanın maruz kaldığı riski ifade eder.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesi kapsamında kredi riski taşıyan işlemler şu şekilde sıralanmıştır:

- Kullandırılan krediler,
- Verilen teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdi krediler ve bu niteliği haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler,
- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler,
- Ortaklık payları.

Piyasa riski, finansal piyasalarda oluşan volatiliteye bağı olarak, faiz oranları, döviz kurları ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişimler sonucunda, faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimlerine bağı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalidir. Piyasa riskinin ölçülmesinde alım-satım portföyünün riski dikkate alınır. Basel II Uzlaşısı'nın tanımına göre, alım-satım portföyü, alım-satım amacıyla ya da alım satım hesaplarındaki diğer unsurlara finansal koruma sağlamak amacıyla tutulan finansal varlık ve emtia pozisyonlarından oluşur (Candan ve Özün, 2006; 45).

Operasyonel risk ise, bir bankanın işlemeyen ya da uygun olmayan iç süreçler, insanlar, sistemler ya da dış etkenler nedeniyle ortaya çıkabilecek zarara uğrama riskini, ifade etmektedir. Komite tarafından benimsenen operasyonel risk tanımı operasyonel riskin “nedenlerine” dayandırılmış, buna göre operasyonel riskin süreçlerden, sistemlerden, insanlardan ve dışsal olaylardan kaynaklandığı yaklaşımı benimsenmiştir.

Bir operasyonel risk olayının gerçekleşmesine çoğu zaman birden çok etken neden olmaktadır. Komitenin, operasyonel risk kayıp olayları ile ilgili benimsediği sınıflandırma şu şekildedir (Mazıbaş, 2005: 10):

1. Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları,
2. Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları,
3. İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları,
4. Müşteriler, ürünler ve iş uygulamalarına ilişkin kayıp olayları,
5. Fiziki varlıklara verilen zararlarla ilgili olaylar,
6. Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına ilişkin kayıp olayları,
7. İşletme, teslimat ve süreç yönetimine ilişkin kayıp olayları.

Mazıbaş’a (2002) göre operasyonel riske neden olan olaylar ve bu olayların sonuçları aşağıdaki gibidir :

Tablo 1: Operasyonel Risk Veri Sınıfları

Operasyonel Riskler (Nedenler)	Operasyonel Risk Olayları (Olaylar)	Risk Olaylarının Sonuçları (Etkiler)
Süreçlerden kaynaklanan riskler	Banka içi hile ve dolandırıcılık olayları	Varlık değerindeki azalmalar
Sistemlerden kaynaklanan riskler	Banka dışı hile ve dolandırıcılık olayları	Rücu edilmesinden kaynaklanan kayıp
İnsan unsurundan kaynaklanan riskler	İstihdam uygulamaları ve işyeri güvenliğiyle ilgili kayıp olayları	İade ve kaybı tazminler.

Dışsal olaylardan kaynaklanan riskler	Müşteriler, ürünler ve iş uygulamalarına ilişkin kayıp olayları	Yasal sorumluluk.
	Fiziki varlıklara verilen zararlarla ilgili olaylar	Denetim otoritesi ve mevzuata uyumsuzluk nedeniyle alınan cezalar (Vergi cezaları dahil)
	Faaliyetlerin durması ve sistem hatalarına ilişkin kayıp olayları	Aktiflerden veya aktiflere verilen hasarlardan kaynaklanan kayıp
	İşletme, teslimat ve süreç yönetimine ilişkin kayıp olayları.	

Risk ağırlıklı varlıklar toplamı; piyasa ve operasyonel risk sermaye yükümlülüklerinin 12,5 ile çarpımı ve ulaşılan tutarın kredi riskine ilişkin risk ağırlıklı varlıklar toplamına eklenmesi suretiyle belirlenir.

Basel II’de öngörülen kredi riski ölçüm modelleriyle, bankaların kredi riskini üstlenmesi, yönetmesi ve nihayetinde bu risk için asgari sermaye gereksinimi belirlemesi hedeflenmektedir. Piyasa riskinin hesaplanmasında standart yaklaşım ve içsel hesaplama teknikleri kullanılırken, Basel II ile birlikte ilk defa “Operasyonel risk” bölümü sayısal riskin hesabına değişken faktör olarak eklenmiştir.

4.1.2. İkinci Yapısal Blok: Sermaye Yeterliliğinin Denetimi

Sermaye Yeterliliğinin Denetimi prensibi, bankaların sermaye durumunun genel risk profilleri ve stratejileri ile uyumlu olmasını sağlayacak biçimde denetlenmesini ve gerekli tedbirlerin alınabilmesini amaçlamaktadır. Böylece denetim otoritesi, bir bankanın sermayesinin riskini karşılamakta yetersiz kalması durumunda erken müdahale edebilecek, gerekli gördüğünde bankalardan asgari sermaye yeterliliği oranından daha fazla bir sermaye bulundurmalarını talep edebilecektir. Denetim otoriteleri, bankaların riskleri oranında sermaye tutmalarından sorumlu olacaklardır (BDDK, 2006: 7).

Birinci yapısal blok süreçlerinde kısmen ele alınan yoğunlaşma riski ve hiç ele alınmayan riskler (bankacılık hesaplarına ilişkin faiz oranı, likidite ve faaliyet oranı riski ile stratejik ve itibari risk) ve bankanın dışındaki etkenler (ekonomik döngünün etkileri gibi) ikinci yapısal bloğun kapsadığı alanlardır. İkinci yapısal blok kapsamında bankacılık denetimine ilişkin ilkeler şu şekilde değerlendirilmiştir (Candan ve Özün, 2006: 285-297):

- Bankaların sermayelerini korumaya dönük stratejileri ve risk

profillerine uygun sermaye yeterliliği değerlendirme süreçleri olmak zorundadır. Bu ilke çerçevesinde, Basel II Uzlaşısı, sermaye yeterliliğine ilişkin temel sorumluluğu banka yönetimine vermiştir. Basel II Uzlaşısı, kredi veya karşı taraf riskini teminat, garanti ve kredi türevleri ile dengeleyerek sermaye gereksiniminin azaltılmasına olanak sağlamaktadır. Kredi riskindeki yoğunlaşma, bankaların sermaye gelirlerini, beklenmeyen zarar şeklinde ortaya çıkabilecek risklere maruz bırakabilir. Risk yönetiminin yoğunlaşma riskine karşı önlemleri, risk limitleri tesis edilmesi, bankanın ürün yelpazesinde ya da hedef piyasalarında değişikliğe gidilmesi, iştiraklere ait aktif kalemlerin satışı ve kredi türevlerinin kullanımı gibi yöntemleri içerebilir.

- Denetim otoritesi, bankanın sermaye yeterliliği değerlendirmelerini ve

stratejilerini, sürecin nasıl izlendiğini denetler. Denetim sonucu tatminkâr bulunmazsa önlem alınır. Sermaye yeterliliğinin değerlendirilmesi sürecinde hedeflenen sermaye seviyelerinin hâlihazırdaki faaliyet ortamına uygunluğu kapsamlı şekilde incelenmelidir.

- Denetim otoriteleri, yönetim bilgi sistemlerinin ve raporlamaların

kalitesini değerlendirirken, risklerin ve faaliyetlerin nasıl toplulaştırıldığını ve yönetimin artan veya değişen risklere geçmişte nasıl tepki verdiğini önemle dikkate almalıdır.

- Denetim otoritesi, bankaların yasal sermaye seviyesinin üzerinde bir sermaye ile faaliyet göstermelerini beklemeli ve bunu istemeye yetkin olmalıdır.

- Denetim otoritesi, bankanın sermayesinin risk profilinin gerektirdiği

seviyenin altına düşmesi halinde erken müdahale edebilmelidir. Sermayenin korunamadığı veya arttırılamadığı durumda bankadan süratle düzeltici nitelikte önlemlerin alınması istenmelidir. Bankanın karşılaştığı sorunların çözümü her zaman sermayenin arttırılması değildir. Sermaye yeterliliği zayıflayan bankadan talep edilmesi gereken esas çözüm, zayıflamaya yol açan etkenlerin ortadan kaldırılmasıdır.

4.1.3. Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini

Piyasa disiplini birinci ve ikinci yapısal blokları tamamlayıcı niteliktedir. Bankaların risk profilleri, mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize karşılaştırma yapabilmek için şeffaf bir yapı gerekmektedir (Aras, 2005: 12). Üçüncü yapısal blok ile bankaların riskleri, risk yönetim sistemleri ve sermaye yeterlilikleri konularında kamuya açıklamada bulunmaları yükümlülüğü getirilmektedir. Yeni düzenlemenin son prensibi olan Piyasa Disiplini ile anlatılmak istenen, bir bankanın diğer piyasa katılımcıları tarafından durumunun değerlendirilmesinin sağlanmasıdır. Bankalar, gerekli tüm bilgileri zamanında ve şeffaf bir biçimde açıklamakla yükümlü olacak, böylece piyasa katılımcılarının değerlendirmeleri anlam kazanacaktır. Bu tür bilgiler, en azından bankanın finansal durumu ve performansı, iş faaliyetleri, risk profili ve risk yönetimi faaliyetleri konusunda niceliksel ve niteliksel detayları içermelidir (BDDK, 2006: 7).

Basel Komitesi, bankaların riskleri, risk değerlendirme süreçleri ve sermaye yeterliliğiyle ilgili veri ve bilgilerin kamu tarafından değerlendirilmesini sağlayacak açıklama ve bilgilendirme sistemini geliştirerek piyasa disiplinini teşvik etmek amacındadır.

Hesap dönemlerinde kamuya açıklanacak finansal tabloların denetimden geçmesi beklenmektedir. Basel II Uzlaşısı, finansal tablolarla birlikte yayımlanan açıklama ve dipnotların bağımsız denetim raporu ile tutarlı olmasını zorunlu kılmaktadır. Bağımsız denetimden geçmemiş ya da diğer otoriteler tarafından hazırlanması zorunlu tutulmamış bilgilerin herhangi bir ortamda, örneğin internet sayfalarında, açıklanması durumunda açıklanan bilginin uygunluğunun doğrulanması ve onaylanması banka tarafından sağlanmalıdır (Candan ve Özün, 2006: 340).

Bankaların operasyonel risklerine ilişkin olarak üçüncü yapısal blok kapsamında yapmaları zorunlu açıklamalar şunlardır (Yüksel, 2005/4: 15-16) :

- Operasyonel risklerin yönetimine ilişkin izlenen stratejiler ve uygulanan süreçler,
- Operasyonel risk yönetimi fonksiyonunun yapısı ve organizasyonu,
- Risk raporlaması ve/veya risk ölçümü sistemlerinin kapsamı ve niteliği,
- Operasyonel riskten korunma ve/veya riski azaltma politikaları,
- Riskten korunma ve/veya riski azaltma araçlarının sürekli etkililiğinin izlenmesine yönelik stratejiler ve süreçler,

- Yasal sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında benimsenen yaklaşımlar,
- Bankaların ileri ölçüm yaklaşımlarını kullanmasına izin verilmiş ise kullanılan yöntemlere ilişkin bilgiler,
- İleri ölçüm yaklaşımı kullanmasına izin verilmiş bankaların risk azaltımı amacıyla kullandığı sigortalama uygulamaları,
- Operasyonel riskler için ayrılan sermaye miktarı (bankanın bütünü için ve mevcut ise her iş kolu için).

Bankaların operasyonel risklere ilişkin olarak yapacakları açıklamalar, gerek bankanın operasyonel risk profilini ortaya koyması gerekse operasyonel risklerini yönetme kabiliyetinin piyasalar tarafından değerlendirilebilmesi açısından önem taşımaktadır.

4.2. BASEL II KREDİ RİSKİ ÖLÇÜM YAKLAŞIMLARI

4.2.1. Temel Gösterge Yaklaşımı

Temel gösterge yaklaşımına göre operasyonel risk için ayrılması gereken sermaye, sabit bir göstergenin belirli bir oranı ölçüsünde hesaplanmaktadır. Söz konusu sabit gösterge brüt gelir (BG) olarak belirlenmiştir. Brüt gelir, iş operasyonları ve faaliyetlerin ölçeğini diğer bir anlatımla faaliyet kollarının her birinde operasyonel risklerin olası ölçeğinin bulunmasına yardımcı olan bir göstergedir. Bu yaklaşımda, brüt gelirin belirli bir katsayı ile çarpımı yolu ile sermaye gereksinim miktarına ulaşılmaktadır (Başar, 2007: 29).

$$\text{Sermaye Gereksinimi} = \frac{\sum(\text{Brüt Gelir} \times \alpha)}{n}$$

α : düzenleyici kurum tarafından belirlenen bir yüzdendir.

n: son 3 yıl içinde BG' nin pozitif olduğu yıl sayısı

Operasyonel riskin bir göstergesi olarak BG' in kullanılması birçok eleştiriyi de beraberinde getirmektedir. Bu eleştirilerin başında BG' in faaliyet (operasyonel) riskin bir göstergesi olarak kabul edilip edilemeyeceği konusu gelmektedir. Bununla birlikte BG' in negatif olması veya sıfır olduğu herhangi bir yıllla ilgili rakamların

ortalama hesaplanmasında hem paydan hem de paydadan çıkarılması gerekliliği uygulamada karmaşa yaratabilecek bir durumdur. Ancak Basel Komitesi bir bankaya ortak olarak uygulanabilir olmasından dolayı belirtilen göstergeyi benimsemiştir (Başar, 2007: 29).

4.2.2. Standart Yaklaşım

Bu yaklaşım, bankaların herhangi bir faaliyet alanına özgü özel bir göstergenin baz alınarak, bu göstergeye bağlı olarak her bir faaliyet alanı için ayrı sermaye ayrılması yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda faaliyet alanları, kurumsal finansman, alım-satım, bireysel bankacılık, ticari bankacılık, ödeme ve takas, acentelik hizmetleri ve saklama, varlık yönetimi ve bireysel aracılık olarak belirlenmiştir. Bu yaklaşıma göre her faaliyet alanından elde edilen brüt gelir ile faaliyet alanı için belirlenen beta (β) katsayısı çarpılarak ilgili faaliyet alanı için gerekli sermaye gereksinimi belirlenecek ve her bir faaliyet alanı için bulunan değerler toplanarak toplam sermaye yükümlülüğüne ulaşılacaktır. β katsayısı belirli bir faaliyet kolundaki operasyonel risk kayıp deneyimi ile o faaliyet kolu için toplam brüt gelir seviyesi arasında sektör çapında mevcut ilişkiyi gösteren bir katsayıdır. Standart yaklaşımda, brüt gelirin, kuruluşun tüm faaliyetleri için değil, her bir faaliyet kolu için ayrıca ölçüldüğü unutulmamalıdır. BASEL Komitesi her bir faaliyet alanı için kullanılacak β katsayılarını belirlemiştir (Başar, 2007: 29).

Perakende KOBİ için, standart olarak öngörülen %75 risk ağırlığına göre; kurumsal KOBİ için ise dış derecelendirme kuruluşlarınca verilmiş kredi derecelendirme notu dikkate alınarak belirlen risk ağırlığına göre hesaplanacaktır. Eğer derecelendirme notu yoksa risk ağırlığı %100 olacaktır (Geçtürk, 2006: 165).

4.2.3. İleri Ölçüm Yaklaşımı

Bu yaklaşım bankanın gerçek kayıp verilerini kullanarak ortaya çıkaracağı kayıp dağılımları ve olasılıklar üzerine sermaye gereksinimi hesaplamasıdır. Bu hesaplamannın yapılabilmesi için geçmiş verilerin detaylı bir şekilde toplanıyor olması gerekmektedir. Bu yaklaşım temel gösterge yaklaşımı ve standart

yaklaşımından farklı olarak daha karmaşık fakat riske karşı daha duyarlı bir yöntemdir. Bu yaklaşımda, Operasyonel risk sermaye karşılığının hesaplanması tamamıyla, bankanın içsel risk verilerine dayanmaktadır. İleri ölçüm teknikleri ile amaçlanan, gelecek bir yıl içinde beklenmeyen kayıpların %99,9 güven aralığında ölçülerek sermaye yeterliliğinin belirlenmesidir. İleri ölçüm yaklaşımında bankalar kendi içsel hesap yöntemlerine göre niteliksel ve niceliksel kriterler belirlemektedir.

BASEL Komitesi, Operasyonel risklerin yükümlülüğünün ve diğer risklerden farklı yönlerinin bilinci içerisinde, riski ölçebilecek bir çok farklı yöntemin geliştirilmesini teşvik etmek amacıyla herhangi bir ölçüm yönteminin ismini belirtmemekte, diğer bir anlatımla, yöntemler konusunda optimum bileşimi bankaların kendilerinin belirlemelerini istemektedir. Ancak belirlenen yöntemlerin güvenilirliği konusunda denetim otoritelerini sorumlu tutmakta ve ölçütlere uyum sağlayan bankaların modellerinin yasal sermaye gereksiniminin hesaplanmasında kullanılmasına izin verilmesini istemektedir (Başar, 2007: 29-30).

4.2.4. İçsel Derecelendirme Yaklaşımı

Basel II, bankaların sermaye yeterlilik oranını hesaplamak üzere kendi iç risk derecelendirme sistemlerini kullanabilecekleri içsel derecelendirme yöntemini geliştirmiş olup, bir dönem geçiş aşamasından sonra bankalarca bu yöntemlerin uygulanmasını önermektedir. Bu yaklaşımda bankalar firmalara verdikleri krediler için kendi ratinglerini kullanmaktadırlar. Bu nedenle bu yaklaşımın bankaların kendi risk yönetim yöntemlerini geliştirmeye teşvik etmesi ve daha geniş bir hareket alanı sağlaması beklenmektedir. Bankalara verilen bu hareket serbestisi aynı zamanda önemli bir sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Bu da resmi otoriteler tarafından da kabul edilme zorunluluğu bulunan içsel derecelendirme yöntemlerini geliştirme gereğidir (Çelik, 2007; 101).

İçsel derecelendirme sistemi bankalarda iç denetim birimleri tarafından kurulmaktadır. İç denetim birimi, içsel derecelendirme sisteminin kuruluşu, doğrulanması ve elde edilen parametrelerin tahmin süreçlerinin kontrolden geçirilmesi hususlarında geniş bir sorumluluğa sahiptir. İç denetim, içsel derecelendirme sisteminin etkinliğinin denetiminden de sorumludur. Dolayısıyla iç denetim, denetim mekanizmasının bir parçası olan Kredi Risk Kontrol (KRK)

biriminin faaliyetlerinin derinliğini, kapsamını ve kalitesini değerlendirmeli ve Kredi Risk Kontrol birimi tarafından elde edilen sonuçların doğruluğu ve yeterliliğini tespit etmeye yönelik testler yapmalıdır (Aksel, 2007: 2).

Her ne kadar iç denetim biriminin bağımsız olması gerekli olsa da derecelendirme sisteminin zayıf yönlerinin tespit edilmesi açısından KRK birimi ile iç denetim birimi belirli bir seviyede iş birliği yapmak durumundadırlar. İçsel derecelendirme sisteminin etkili bir şekilde uygulanmasından Kredi Risk Kontrol birimi sorumludur. Kredi Risk Kontrol biriminin faaliyetlerinin denetiminden de iç denetim birimi sorumludur. İç denetimin etkili bir şekilde uygulanması için iç denetim birimi elemanlarının yeterli deneyim ve kabiliyetlere sahip olması gerekmektedir.

İç denetim birimi elemanları arasında gerekli yetkinliğe sahip eleman bulunmaması durumunda içsel derecelendirme sistemlerinin denetiminin bağımsız denetçiler tarafından yapılması sağlanmalıdır (Aksel, 2007: 3-4).

5. BASEL II'DEN BEKLENTİLER

Basel I'in tüm bankalar için tek yöntem yaklaşımına karşın Basel II'de farklı bankaların farklı yöntem alternatifleri sunulmaktadır. Bu yaklaşım, bankaların yapısı ve büyüklükleri ile uyumlu yöntemleri kullanmalarına olanak sağlayacaktır.

Basel II ile birlikte riskler daha hassas ölçülecektir. Alınan pozisyonların risklilik derecesi ile uyumlu hesaplamalar kaynakların doğru şekilde tahsis edilmesini sağlayacaktır. Sermaye yükümlülüklerinin doğru hesaplanması ve yerine getirilmesi sonucunda da mevduat sahiplerini daha iyi koruması beklenmektedir.

Basel II, etkin bir risk yönetimini teşvik etmektedir. Dolayısıyla öncelikle kurum çapında risk kültürünün yerleşmesine önem verilecektir. (Basel II'nin Kapsamı,; Reel Sektöre Etkileri, 3).

Daha etkin risk yönetimi, riske dayalı fiyatlama sistemini getirecektir. Fiyatlamının sadece fonlama maliyeti operasyonel gider ile değil risk kavramı ile de ilişkilendirilmesi, kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayacaktır.

Ayrıca Basel II çerçevesinde finans kuruluşlarının münferit sermaye yeterliliklerinin yerel otorite tarafından değerlendirilmesi, bu kurumlar üzerinde etkin gözetim ve denetim tesis edecektir. Kamuya açıklanacak bilgilerin daha şeffaf olması sağlanacaktır. Basel II ile birlikte derecelendirme (rating) kavramının önemi artacak ve derecesi (ratingi) yüksek, riskliliği düşük firmalar bu uygulamadan daha olumlu etkilenebileceklerdir. Firmalar arasındaki ayrıştırma daha sağlıklı yapılacaktır.

Özetle Basel II, bankacılık sisteminin kırılabilirliğini, gelişmiş risk yönetimi ilkeleri ışığında azaltacak, riske hassasiyeti arttıracak ve sermayenin çok daha etkin kullanılmasını mümkün kılacaktır (Basel II'nin Kapsamı, Reel Sektöre Etkileri, 4).

Basel Komitesi Basel I'e göre oldukça farklı bir yapıda olan Basel II'nin temel amaçlarını şu şekilde sıralamaktadır (Yüksel, 2005/4: 3) :

1. Sektörden gelen değerlendirmelerin de ışığında, basit yaklaşımların önemli faaliyetlere ilişkin riskleri yeterli düzeyde ölçemediği sonucundan hareketle, Basel II içerisinde basitlik ile riske duyarlılık amaçlarının dengeli bir şekilde yer alması sağlanmıştır. Bu çerçevede, Basel II'nin olabildiğince basit ve uygulanabilir olması, ancak bu basitleştirmenin, temel amaçlarından olan riske duyarlılık ve esnekliğe zarar verici mahiyette olmaması hedefleri gerçekleştirilmiştir.

2. Sermaye yeterliliği ölçümlerine ilişkin olarak yapılması gerekli olan iki önemli değişiklik Basel II ile gerçekleştirilmiştir. Bunlar sermaye yeterliliği ölçümlerinin yapısının genişletilmesi ve ölçümlerin riske daha duyarlı hale getirilmesidir. Basel II'nin farklı ama birbirini tamamlayan üç ayaklı bir temel üzerine oturtulması ilk hedefe, Basel II içerisinde yer alan yöntemlerin riske duyarlı olması da ikinci hedefe ulaşma açısından oldukça önemlidir.

3. Basel II ile bankaların etkin risk yönetim sistemlerini kurmaları ve geliştirmeleri teşvik edilmiştir.

4. Farklı pozisyonlara ilişkin sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında, Basel I'e göre daha gerçekçi bir teşvik mekanizması oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Basel I içerisinde yer alan "kulüp kuralı (club rule)" ortadan kaldırılmıştır.

5. Kamuya açıklanan sermaye yeterliliği bilgilerinin kapsamı ve içeriği

genişletilmiştir.

6. İkinci yapısal blok ile etkin banka yönetimi ve denetimi için vazgeçilmez faaliyetler olan banka sermaye yeterliliği düzeyinin banka ve denetim otoritesi tarafından değerlendirilmesi sağlanmıştır.

7. Sermaye yeterliliğine ilişkin bilgilerin kamuya açıklanması suretiyle finansal ve ekonomik istikrara oldukça önemli katkılarda bulunulması amaçlanmıştır.

6. YENİ BASEL SERMAYE UZLAŞISI (BASEL II)'NİN BASEL SERMAYE UZLAŞISI (BASEL I)'DAN FARKLARI

Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı (Basel II)'nin Basel sermaye Uzlaşısı (Basel I)'nden farklı olan yönleri şunlardır (Tanyıldız, 2007: 93):

1. Basel II düzenlemesine göre kredi riski derecelendirme (rating) ile ölçülebilecektir. Kredi riskini, krediyi alan tarafların derecelendirme notları belirleyecektir. Basel I'de ise bu husus yer almamaktadır.
2. Basel II'de operasyonel risk, sermaye yeterliliği hesaplamalarına dahil edilmiştir. Basel I'de sadece kredi ve piyasa riskleri için sermaye zorunluluğu bulunmaktadır.
3. Basel II düzenlemesine göre, her banka kendi içsel risk yönetimi tekniklerini geliştirecektir. Basel I'de ise her banka tek bir risk ölçüm modeline odaklanmaktadır.
4. Basel II düzenlemesi risk odaklı denetim yaklaşımını benimseyerek, risklere karşı oldukça duyarlı bir uygulama getirmektedir. Basel I ise risklere karşı daha az duyarlı bir uygulamadır.
5. Basel II düzenlemesine göre, Basel II'ye özgü sermaye yeterliliğine ilişkin detaylı bilgiler kamuya açıklanacaktır. Basel I'de ise bu husus yer almamaktadır.

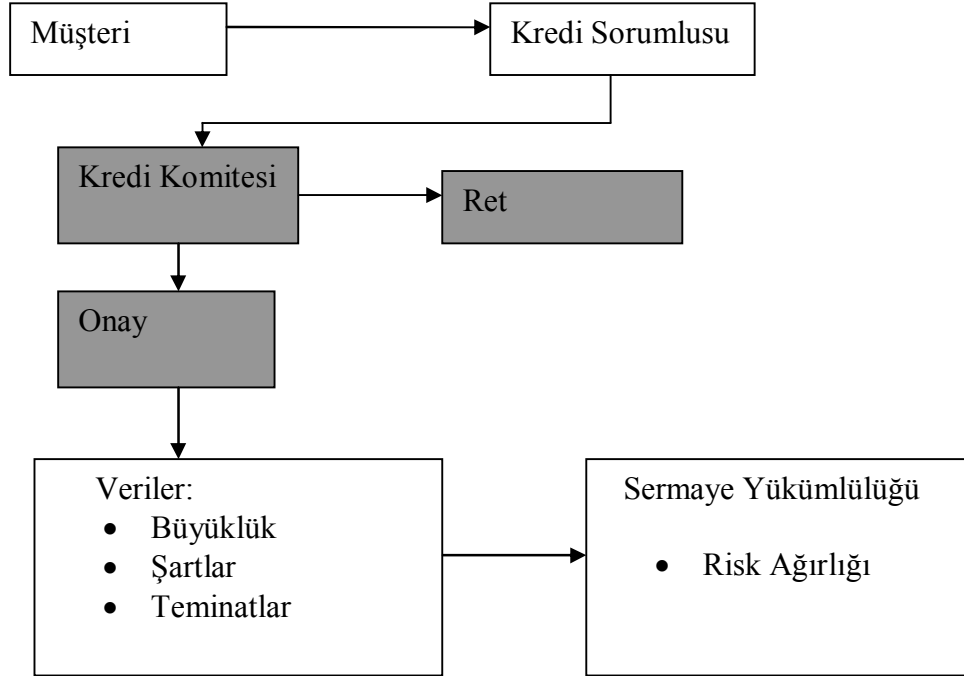
Tablo 2 : Basel I ve Basel II'nin Karşılaştırılması

Basel I	Basel II
Tek tip risk ölçümüne odaklıdır.	Bankaların dahili risk yönetim metodolojilerine, denetimlerine ve piyasa disiplinine dayalı bir yapı getirmektedir.
Tüm kuruluşlar için tek tip model uygulanmaktadır.	Daha esnek bir uygulama sağlamaktadır.
Risk temeline dayalı sermaye yeterliliği.	Riske daha fazla duyarlıdır.

Kaynak: TBB, Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi, Ekim 2002, S.3.

Basel I ile Basel II arasında kredilendirme süreci açısından da farklar sözkonusudur.

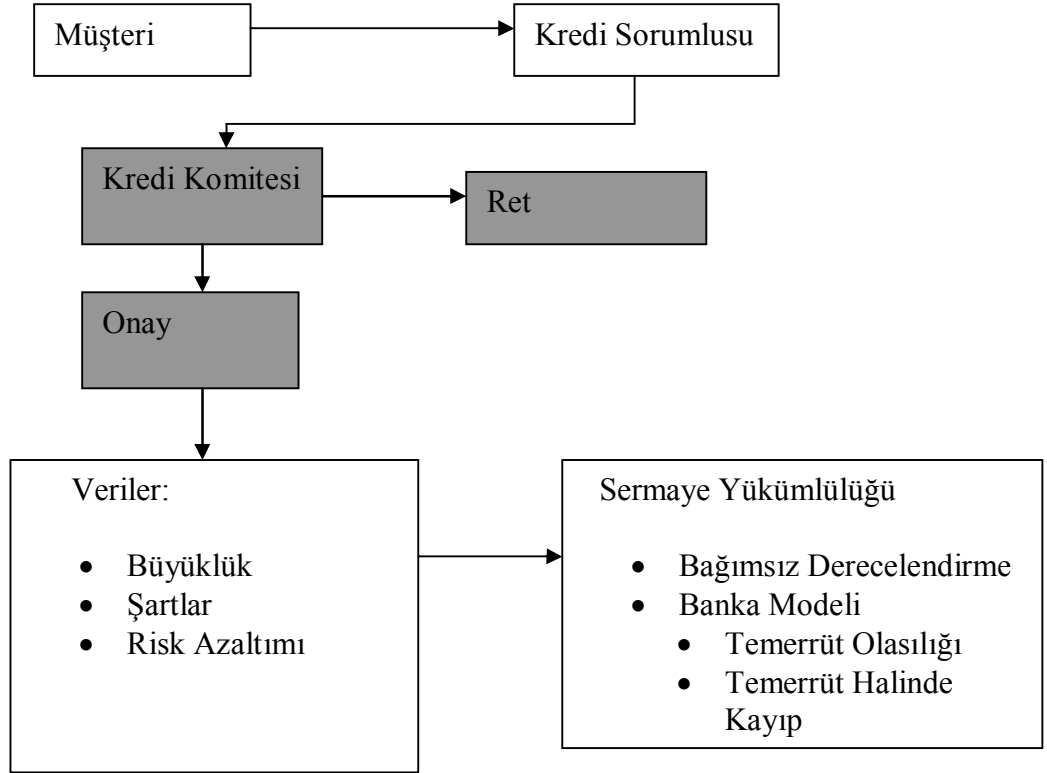
Şekil 3: Basel I'de Kredilendirme Süreci

Basel I'de kredilendirme süreci, kredi müşterisinin kredi sorumlusuna kredi talebini iletmesi ile başlar. Kredi talebine istinaden gerekli bilgi ve belgeler

müşteriden talep edilir. Müşteriden talep edilen bilgi ve belgeler, kredinin şartları ve teminatları kredi komitesi tarafından değerlendirilir. Ayrıca, banka tarafından kredi nedeniyle tutulacak yasal sermayenin belirlenmesi için kredinin risk ağırlığının belirlenmesi gerekmektedir (Çabukel, 2007: 25).

Şekil 4: Basel II’de Kredilendirme Süreci

Basel II ile Basel I’de kullanılan süreçte önemli değişiklikler olmaktadır. Bu değişiklikler onay sürecinde kullanılan veriler ve sermaye yükümlülüğünün hesaplanmasında kendini göstermektedir. Kullanılan veriler açısından en önemli değişiklik teminatın yerini, daha kapsamlı bir kavram olan risk azaltım tekniklerinin almasıdır.

Basel II kapsamında kredilendirme ve kredi riski yönetimi sürecinin iç denetim tarafından denetlenmesi gerekmektedir. Özellikle bankaların içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımları benimsemeleri halinde, derecelendirme sistem ve süreçleri ile bu kapsamda temerrüt olasılığı, temerrüt halinde kayıp ve temerrüt

tutarı gibi parametrelerin tahmin edilmesi süreçlerinin denetime tabi tutulması düzenlemelerde öngörülmektedir (Çabukel, 2007: 25).

7. BASEL II VE KOBİ TANIMI

BASEL II ile birlikte yıllık toplam cirosu 50 Milyon EUR altında olan firmalar KOBİ olarak nitelendirilecektir. Bununla birlikte KOBİ'ler 2 alt sınıf altında toplanacaktır.

Perakende KOBİ: Bir bankadaki nakit ve gayri nakit kredilerinin toplamı 1 Milyon EUR'nun altında olan KOBİ'ler o banka için Perakende KOBİ olarak nitelendirilecektir (TBB, 2004: 6).

Kurumsal KOBİ: Bir bankadaki nakit ve gayri nakit kredilerinin toplamı 1 Milyon Euro'nun üstünde olan KOBİ'ler o banka için Kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecektir (TBB, 2004: 6).

Bu sınıflamadaki temel eleştiri noktası KOBİ niteliğinde olan bir firmanın, bir bankada toplam riskinin 1 Milyon EURO'nun üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ sınıfına girerken, diğer bir bankada 1 Milyon EURO'nun altında kredi kullanması nedeni ile Perakende KOBİ sınıfına girmesidir (TBB, 2004: 7).

7.1. PERAKENDE KOBİ VE KURUMSAL KOBİ AYRIMININ

ETKİSİ

Mevcut sistemde (BASEL I) firmalara verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda %100 risk ağırlığına sahipken BASEL II ile birlikte kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmanın kredi notuna göre değişecektir. Risk Ağırlığı bankaların söz konusu firma için karşılık olarak tutacağı sermaye miktarını dolayısıyla banka için getirisiz sermaye miktarını gösterdiğinden risk ağırlığı arttıkça firmanın kullanacağı fonun maliyetinin artması, risk ağırlığı azaldıkça söz konusu fonun maliyetinin azalması kaçınılmazdır.

Önemli olan konu, kurumsal portföyde bulunan firmaların daha uygun fiyatla borçlanabilmesi için mutlaka bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları

tarafından verilmiş bir nota sahip olması gerekliliğidir. Aksi takdirde derecelendirilmemiş bu tür firmalar %100 risk ağırlığına tabi olacak ve risk ağırlığı ülkenin risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır.

Perakende portföyde yer alan firmalar için ise bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme notu verilmiş olmaksızın %75 risk ağırlığı uygulanacaktır.

Bu durumda derecelendirme notu olmayan bir KOBİ bir bankadaki riskinin 1 Milyon EURO üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ olarak nitelendirilecek, %100 risk ağırlığına tabi olacak ve daha yüksek maliyetle borçlanabilecekken aynı firma diğer bir bankadan 1 Milyon EURO altında kredi kullanıyorsa o bankanın Perakende KOBİ portföyünde yer alıp derecelendirme notu o bankanın Perakende KOBİ portföyünde yer alıp derecelendirme notu olmamasına rağmen %75 risk ağırlığına tabi olacak ve daha uygun fiyatla borçlanabilecektir (Basel II: KOBİ'lerin Yeni Kredi Finansman Kriterleri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskbasel/bddk.doc> 10.04.2007).

8. BASEL II 'NİN ETKİLERİ

Uygulamanın başlaması ile firmaların ve kullanılacak kredinin risk seviyesi doğrudan kredi maliyetini etkileyecektir. Bu noktada firmalara bağımsız denetim kuruluşları ve bankalar tarafından verilen derecelendirme notu önem kazanmaktadır. Kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka daha çok risk alacak, karşılık olarak daha çok sermaye tutacak dolayısıyla daha çok kaynağını getiriden mahrum bırakacaktır. Bunun sonucu olarak kredi notu düşük firmalara kullanılacak kredinin maliyeti artacaktır.

Bu konu kadar önemli diğer bir faktör de henüz üzerinde tam bir mutabakat sağlanmasa ve tartışmalar devam etse de kredi teminatı olarak bugüne kadar kabul edilen müşteri çek-senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletlerinin BASEL II'de teminat olarak kabul edilmemesidir. Müşteri çek-senetleri ile ortak ve grup şirketi kefaletleri Basel I kapsamında da kabul edilmemekteydi. Basel II standart yöntemini kullanan bir banka için bu bakımdan herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Kaldı ki 2009 yılından itibaren Basel II kapsamında ileri yöntemlere geçme başvurusu yapan

bankalar, müşteri çek ve senetlerini, hatta kefaletleri dahi resmi hesaplamalarında kullanabileceklerdir (BDDK, 2006: 14).

8.1. BASEL II'NİN ULUSLARARASI EKONOMİLERE VE ULUSLARARASI BANKACILIK SİSTEMİNE ETKİLERİ

a. Basel II'ye yönelik hazırlıkların yapılması ve 2007 yılından itibaren uygulamanın başlatılması, uluslararası mali piyasaların denetimi ve gözetiminde şeffaflığı arttırarak fon akımının sağlam temeller üzerinde gerçekleşmesini sağlayacaktır. Bu durum orta ve uzun vadede ulusal ekonomilerde istikrarın sağlanması, güçlü bir mali sistemin yaratılması ve uluslararası piyasalarda yaşanabilecek sistemik finansal risklerin yayılmasının önlenmesi/etkilerinin azaltılması açısından önemli katkılar sağlayacaktır.

b. Uluslar arası bankacılık sistemi için Basel II, sermaye ihtiyacının azaltılması, daha iyi risk yönetimi, denetim otoritesi ile olan ilişkilerin artması, kredi değerlendirme kurumları tarafından daha iyi algılanma gibi fırsatlar ile birlikte yeni sistemlerin kurulması, veri toplama ve sistem geliştirme ile nitelikli eleman yetiştirme gibi maliyet unsurlarını da beraberinde getirmektedir (BDDK, 2006: 14).

8.2. BASEL II'NİN KOBİ KREDİLERİNE MUHTEMEL ETKİLERİ

Basel II uygulamasının hem bankacılık sistemi açısından hem de KOBİ'ler açısından önemli etkileri söz konusudur.

8.2.1. Bankalar Açısından Etkileri

Basel II uygulaması bankaları sermaye yükümlülüğü, sermaye yükümlülüğünün konjoktürel dağılımı, kredi fiyatlaması ve derecelendirme sistemleri açısından etkilemektedir.

8.2.1.1. Sermaye Yükümlülüğü

BASEL II' nin KOBİ kredilerine etkileri açısından bankaları doğrudan etkileyecek en önemli husus hiç şüphesiz bu kredilere ilişkin sermaye

yükümlülüklerindeki değişikliklerdir. KOBİ kredilerinin tabi olduğu risk ağırlıkları Basel II' de önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Her hangi bir teminat yada garantinin bulunmadığı durumda, sermaye yükümlülüğünde perakende nitelikli krediler %75 standart risk aralığına, kurumsal nitelikli KOBİ kredileri ise derecelendirme notuna bağlı olarak %0-%150 aralığında değişen risk ağırlıklarına tabi tutulurken, İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşımlarda bu risk ağırlıkları bankalar tarafından KOBİ'lere verilen derecelendirme notları dikkate alınarak belirlenmektedir (Yüksel, 2005/4: 32).

Bahsi geçen değişiklikler, herhangi bir teminat yada garantinin bulunmadığı KOBİ kredilerinin mevcut mevzuat kapsamında tabi oldukları %100 standart risk ağırlığı ile kıyaslandığında, Standart Yaklaşımda KOBİ'lere yönelik bir iyileştirmenin olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü mevcutta %100 olan risk ağırlığı perakende nitelikli KOBİ kredilerinde %75'e düşmektedir. Kurumsal nitelikli KOBİ kredilerinde ise derecelendirilmemiş KOBİ'ler %100 risk ağırlığına tabi tutulmaya devam edilmektedir. Ayrıca bağımsız kredi derecelendirme kuruluşlarınca verilen notları A veya daha yüksek olan KOBİ, %100 den daha düşük bir risk ağırlığına tabi tutulabilmektedir. Bunlara ilave olarak, büyük ölçekli firmaların derecelendirme notlarının düşük olması durumunda, KOBİ kredilerinin perakende portföye dahil edilebilmesine karşın büyük ölçekli firmalara kullanılan kredilerin bu portföye dahil edilememesi hususu dikkate alındığında, KOBİ'lerin büyük ölçekli firmalar ile kıyaslandığında da daha düşük sermaye yükümlülüklerine tabi tutulduğu görülmektedir. Dolayısıyla Standart Yaklaşımda (Standardised Approach, SA) KOBİ'ler hem mevcut mevzuat ile hem de büyük ölçekli şirketlerin SA yaklaşımındaki konumları ile kıyaslandığında görece olarak avantajlı konumda bulunmaktadır. Ancak Basel II'de kabul edilen teminatların mevcut mevzuattan farklılık arz etmesi sebebiyle, belli durumlarda hem KOBİ hem de büyük ölçekli firma kredilerinde sermaye yükümlülüklerinde artış olması muhtemeldir (Yüksel, 2005/4: 33).

8.2.1.2. Sermaye Yükümlülüğünün Konjonktürel Değişimi

Basel II'ye ilişkin olarak çeşitli kesimlerince paylaşılan eleştirilerden biri de Basel II'nin riske duyarlı sermaye yükümlülüğü prensibinin, ekonomide görülen konjonktürel dalgalanmaları arttırması ihtimalidir. Bu eleştirinin temelinde,

ekonominin daralma dönemlerinde banka müşterilerinin derecelendirme notlarının düşeceği (temerrüt olasılıklarının artacağı), buna bağlı olarak bankaların sermaye yükümlülüklerinin artacağı ve banka sermayesinin veri olarak alındığı durumda, bankaların toplam kredi hacimlerini azaltacağı, ekonominin genişleme dönemlerinde ise bunların tersinin gerçekleşeceği ve nihai olarak bunun da konjonktürel dalgalanmaların boyutlarını arttıracığı varsayımları bulunmaktadır.

Konjonktürel etkiler hususu Basel II ile birlikte yoğun bir şekilde gündeme gelmiş olmakla birlikte kredilendirme faaliyetleri ve sermaye yükümlülükleri açısından yeni bir olgu değildir. Çünkü bankaların Basel II öncesindeki kredilendirme davranışları ve Basel I sermaye yükümlülükleri de kendi içinde bazı konjonktürel etkiler barındırmaktadır. Dolayısıyla Basel II'ye bu konuda yöneltilen eleştirilerin, Basel II'nin, zaten var olan konjonktürel etkilerini arttırması ihtimalini kapsadığı varsayılmalıdır.

Basel II ile birlikte bazı ilave konjonktürel etkilerin ortaya çıkması beklenmektedir ve bu etkiler kullanılan ölçüm yaklaşımlarına göre de değişebilmektedir. Bu konunun bankalar, banka müşterileri ve genel ekonomi için olumsuz sonuçlar doğurmaması hususu ise banka denetim otoriteleri için üzerinde çalışılması gereken önemli politika alanlarından biridir. Literatürde bu tür olumsuz etkilerin sınırlandırılmasına ilişkin olarak bazı alternatif politika önerileri yer almakla birlikte bu konuda uluslararası düzeyde kabul görmüş genel bir yaklaşım henüz oluşmamıştır (Yüksel, 2005/4: 34).

8.2.1.3. Kredi Fiyatlaması

Basel II'nin, bir yandan bankaların kredileri ve diğer alacakları için bulundurulması gerekli olan sermaye tutarını belirlemek suretiyle banka aktifleri üzerinde doğrudan etkiler doğurması, öte yandan ise bankaların diğer bankalardan sağladıkları fonlar ve faaliyet giderleri aracılığıyla banka pasiflerine de dolaylı etki etmesi beklenmektedir. Bu nedenle, Basel II'nin kredi fiyatlamasına etki eden unsurları iki yönlü olacaktır.

Basel II'nin KOBİ kredilerine ilişkin sermaye yükümlülüklerinde ortaya çıkaracağı değişikliklerin, kredi fiyatlarına aynı oranda yansımaları beklenmemektedir. Çünkü bir kredinin fiyatını (faiz oranını) belirleyen çok sayıda değişken vardır ve sermaye yükümlülükleri bunlardan sadece biridir.

Bu çerçevede, sermaye yükümlülüklerindeki değişiklikler bankaların kredilerinin fonlanmasında, kullanacakları sermaye miktarının belirlenmesinde dikkate alınmaktadır. Ayrıca sermaye yükümlülüklerinin bu konuda temel belirleyici olabilmesi, yasal sermaye tutarının banka için bağlayıcı bir kısıt olmasına bağlıdır. Örneğin ülkemiz bankacılık sektörü için de geçerli olan yüksek sermaye yeterliliği oranlarının mevcut olduğu bir durumda, yasal sermayenin bağlayıcı bir kısıt olmaması da mümkündür.

Basel II'nin kredi fiyatlamasına dolaylı olarak etkilerinin olacağı en önemli alan kredilere ilişkin risk primlerindeki değişikliklerdir. Basel II'de kredi fiyatlamasına ve risk primlerinin belirlenmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, Basel II ile birlikte hız kazanacak olan risk yönetimi alanındaki gelişmeler ile bankaların, işlemleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri daha iyi ölçecekleri, bu ölçüm sonuçlarını karar alma süreçlerinde daha fazla dikkate alacakları ve işlemlerin fiyatlandırılmasında maruz kalınan riskleri daha etkin bir şekilde kullanacakları düşünülmektedir. Bu nedenle, bankaların risk yönetimi fonksiyonları geliştikçe, risk priminin öneminin artacağı tahmin edilmektedir. Bu da bankaların müşterilerini ve işlemlerini, risklilik düzeylerini dikkate alarak daha fazla ayırtırmaya tabi tutmaları ve fiyat farklılaşmalarının daha belirgin olması sonucunu doğuracaktır (Yüksel, 2005/4: 35).

8.2.1.4. Bankaların Derecelendirme Sistemleri

Basel II ile birlikte bankaların kredilendirme faaliyetlerinde beklenen önemli değişikliklerden biri de derecelendirme sistemlerinin artan önemidir. Basel II ile birlikte bankaların risk yönetimi fonksiyonlarının daha da etkin hale geleceği varsayımından hareketle, sermaye yükümlülüğünü kullanan bazı bankaların da kendi kredilendirme ve risk yönetimi faaliyetlerinde derecelendirme sistemlerine yoğun olarak yer vermeleri beklenmektedir.

Bankalar tarafından kullanılan derecelendirme sistemleri, temel sınıflandırma olarak, istatistik tabanlı sistemler ve yargısal sistemler olarak iki ana guruba ayrılmaktadır. Ancak genelde bankalar tarafından yoğun olarak kullanılan derecelendirme sistemleri, bu iki uç arasında yer alan melez sistemler olmaktadır. Hâlihazırda ülkemiz bankaları tarafından çeşitli derecelendirme sistemleri

kullanılmaktadır. Basel II ile birlikte, bu sistemlerin ürettiği sonuçlar istatistiki olarak çeşitli testlere tabi tutulmak suretiyle sistemlerin öngörü kapasiteleri BDDK tarafından değerlendirilecektir. (Yüksel, 2005/4: 35).

8.2.1.5. Bankalar Arası Farklılaşmalar

Basel II içerisinde, Basel I'deki yaklaşımın aksine bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunulmaktadır. Bu çerçevede, hâlihazırda tüm bankalar aynı özelliklere sahip bir kredi için aynı tutarda sermaye yükümlülüğü hesaplamaktadır. Ancak Basel II ile birlikte, farklı yaklaşımları uygulayan bankalar, aynı kredi için farklı sermaye yükümlülükleri hesaplayacaklardır. Ayrıca farklı ölçüm yaklaşımlarının kullanılabilmesi için gerekli yatırım miktarları da farklı olmaktadır. Bu sebeple Basel II'nin uygulamaya başlaması ile birlikte bankacılık sektöründe çeşitli açılardan bölümlenmiş bir yapının oluşması beklenmektedir.

8.2.2. KOBİ'ler Açısından Etkileri

Basel II uygulamaları bankalar açısından olduğu kadar KOBİ'ler açısından da çeşitli etkilere sahiptir. Basel II'nin KOBİ'ler açısından etkilerini şu şekilde incelememiz mümkündür:

8.2.2.1. Kredi Miktarı

Basel II ile birlikte her hangi bir kesime kullandırılan kredilerin toplam hacminde sadece Basel II uygulamasından kaynaklanan önemli bir değişiklik olmayacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu toplam kredi hacminin genelde makro değişkenlere, portföylerin risk-getiri profillerine, bankacılık sektörünün rekabet yapısına ve fon kaynaklarına erişimine bağlı olarak değişeceği düşünülmektedir. KOBİ'lere kullandırılacak toplam kredi hacmi bu açıdan değerlendirildiğinde, ülkemiz ekonomisindeki ve bankacılık sektöründeki gelişmelerin KOBİ kredilerinin artması sonucunu doğuracağı tahmin edilmektedir. Bunun en temel sebepleri olarak faiz oranlarındaki azalmaya paralel olarak kamu borçlanma gereksinimindeki düşüşler ve kamu borçlanma enstrümanlarının getirilerinin azalması, ekonomideki olumlu gelişmeler paralelinde KOBİ'lerin ortalama kredi kalitesinin artması ve bankacılık kesiminin yurt dışından sağladığı uygun koşullu fonlardır (Yüksel, 2005/4: 35).

8.2.2.2. Kredi Maliyeti

Basel II'nin KOBİ kredilerinin maliyetlerine en önemli etkilerinin kredi faiz oranlarındaki (risk primlerindeki) farklılaşmaların artması şeklinde olması gerekmektedir. Bu farklılaşmaların da temel olarak bağımsız kredi değerlendirme kuruluşları ve bankalarca verilen derecelendirme notlarıyla ilişkilendirilmesi beklenmektedir.

Bu çerçevede, Basel II sonrasında KOBİ kredilerinin maliyetlerinin iyileştirilmesi amacıyla KOBİ'lerin daha yüksek derecelendirme notu almasının sağlanmasına yönelik çabalarda fayda sağlayacaktır.

8.2.2.3. Derecelendirmenin Gereklere ve Kurumsal Yönetişim

Basel II ile birlikte KOBİ'lerin kredi imkânlarına avantajlı faiz oranları ile erişebilmesi için önem arz eden konuların başında derecelendirme gereklere sağlanması gelmektedir. Bu çerçevede, KOBİ'lerin iyi bir derecelendirme notuna sahip olabilmeleri için ilk aşamada kurumsal yönetim ilkelerinin benimsenmesi ve uygulanması, kayıt dışı faaliyetlerin bulunmaması, başta yüksek öz kaynak seviyesi olmak üzere güçlü bir mali yapıya sahip olma, KOBİ'lerin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldıkları riskleri yönetebilme kabiliyeti, bağımsız kredi derecelendirme kuruluşları ve bankalarca talep edilen bilgileri sağlıklı ve zamanında sunabilme yetenekleri ön plana çıkacaktır.

Bu kapsamda KOBİ'ler için problem olabilecek en önemli hususlardan biri derecelendirmeye yönelik yetersiz/eksik bilgi verilmesidir. Çünkü bankaların derecelendirme sistemleri çerçevesinde değerlendirdikleri husus, KOBİ'lere verilen krediler sebebiyle bankaların maruz kaldıkları riskin boyutudur. Riskin boyutu ise KOBİ'nin faaliyetleri dolayısıyla maruz kaldığı risklere ilave olarak bankanın bu konuda yetersiz bilgiye sahip olmasını da içermektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerden sağlıklı bilgi akışı olması durumunda bankaların kredi imkânları ve faiz oranları da daha avantajlı konumlara erişebilecektir (Yüksel, 2005/4: 36).

Basel-II'nin reel sektöre muhtemel etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Derecelendirme gereksinimlerinin artması,

- Bankalarca talep edilen verilerin kapsamında artış,
- Yönetişim yapısındaki değişiklikler,
- Kabul edilen teminat türlerinin değişmesi,
- Borçlanma maliyetlerinin seviyesinde ve oynaklığındaki değişiklikler,
- Kredilerde fiyat farklılaşmalarının artmasıdır.

Bu etkiler içerisinde KOBİ'ler açısından en önemli olanlar, toplam kredi hacmine ve kredi fiyatlarına ilişkin etkilerdir.

Makroekonomik gelişmeler çerçevesinde faiz oranlarındaki düşüşler, ülkemizin ve bankalarımızın derecelendirme notlarındaki artışa bağlı olarak fonlama maliyetindeki azalmalar buna örnek olarak verilebilir.

(Basel II'nin Muhtemel Etkileri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskbasel/bddk.doc> 10.04.2007).

Basel II'nin işletmelere getireceği avantajlar;

- İyi derecelendirmeye sahip firmalara diğer firmalara göre düşük maliyetli finansman avantajı
- Firmaların sermaye yapılarını güçlendirme fırsatı
- Finansal kurumlarca standart kriterlere göre objektif değerlendirme
- Kayıt dışılık önlenerek, artan şeffaflıkla birlikte adil rekabet ortamının sağlanması
- Uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve uluslararası rekabet olanağının oluşması
- Firmalarda risk kültürünün oluşması, risklerin tanınması ve yönetilebilir hale gelmesi (Basel II'nin Muhtemel Etkileri, <http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskbasel/bddk.doc> 10.04.2007).

9. KOBİ'LERİN ALMASI GEREKEN ÖNLEMLER

9.1. FİRMALAR DÜZENLİ, ŞEFFAF VE GERÇEKÇİ BİR KAYIT DÜZENİNE SAHİP OLMALI

BASEL II ile birlikte kredi kullanan KOBİ'lerin risk değerlemesi belli kurallar ve standartlar çerçevesinde yapılacağından firmalar ticari faaliyetleri ile ilgili kayıtlarını gerek teminat koşulları gerekse kullanacakları kredinin maliyeti açısından gerçekçi tutmak durumunda kalacaklardır. Söz konusu değişim bir alt yapı maliyetini de beraberinde getirdiğinden krediye ihtiyaç duyulduğunda yüksek maliyetler ve zaman kaybı yaratacak simültane bir değişim yerine planlı bir yaklaşımla zaman içinde ticari faaliyetlerinin şeffaflık anlayışı içinde kayıt altına alınması konusunda çaba harcanması gerekmektedir Basel II Nedir?, <http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=81> 10.04.2007).

9.2. DERECELENDİRMENİN ÖNEMİ KOBİ'LER TARAFINDAN KABUL EDİLMELİ

Türkiye'deki bankaların çoğu kendi iç derecelendirme sistemlerini oluşturmuş olsalar da BASEL II ile özellikle Kurumsal Portföyde yer alan firmalar için Uluslararası Derecelendirme Kuruluşlarının verdiği notlar oldukça önem kazanacaktır. Riskin analitik anlamda belirlenmesi iyi firmanın düşük maliyetle, görel olarak kötü firmanın daha yüksek maliyetle fon bulmasına neden olacaktır Basel II Nedir?, <http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=81> 10.04.2007).

9.3. KOBİ'LER RİSKLERİNİ YÖNETMEK İÇİN GEREKLİ ÖNLEMLERİ ALMALI

Bir firmanın risk seviyesi ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil firmanın bu riskleri yönetmek için aldığı önlemler de önem kazanmaktadır. KOBİ'ler riski yönetmek konusunda uzman kişilerle çalışmalıdırlar (Yılmaz, 2007: 12).

10. BASEL II' YE GEÇİŞ SÜRECİNDE KOBİ'LERE ÖNERİLER

KOBİ'ler yeni sürece uyum sağlayabilmek için temel olarak aşağıdaki konulara önem vermelidirler;

- Firmalar esas faaliyet konularında çalışmalıdır.
- Kayıt dışı faaliyetlerin kayıt içine alınması gerekmektedir.
- Faaliyetlerinden doğacak riskleri yönetmek için gerekli finansal enstrümanlar kullanılmalıdır.
- Düşük maliyetli kredi kullanabilmek için BASEL II' nin öngördüğü teminat yapısına uyum sağlanmalıdır.
- Genel olarak Türkiye'de ağırlıklı olarak kullanılan Ortak Kefaleti, Grup Şirketi Kefaleti veya Müşteri Çek ve Senedi gibi teminatlar yerine BASEL II ;
- Nakit, mevduat veya mevduat sertifikası,
- Altın,
- Borçlanma senetleri,
- İMKB 100 hisse senetleri,
- Yatırım fonları,
- Ana endeks dışında fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetler,
- Ana endeks dışında fakat düzenlenmiş piyasalarda işlem gören senetleri de barındıran fonlar,
- Taşınmaz mal ipoteği gibi teminatları öngörmektedir. (Ticari nitelikli ipoteklerin sayılıp sayılmayacağı, sayılacak ise hangi koşullar altında geçerli bir teminat olarak kabul edileceği henüz belli değildir.)
- Uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar üretilmelidir.
- Düzgün bir bilgi akışı için raporlama ve veri tabanı yönetimi amacı ile teknolojik alt yapı kurulmalıdır.
- Kurumsal yönetim kültürü en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar kabul görmelidir.

- Nitelikli insan kaynağı için yatırım yapılmalıdır (Basel II Nedir?, <http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=81> 10.04.2007).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSK VE RİSK YÖNETİMİ

Bu bölümde öncelikli olarak risk, risk yönetimi kavramları açıklanacak, daha sonra risk yönetiminin gelişim süreci konusu üzerinde durulacaktır.

1. RİSK TANIMI

Karacan (1996:3)'a göre risk “bir olayın ya da olaylar setinin ortaya çıkma olasılığıdır.” Diğer bir ifadeyle risk, bir işlemeye ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın ortaya çıkması ile sonuçlanabilecek ekonomik faydanın azalması ihtimalini ifade etmektedir (ekonomik değer belirsizliği) (Yüzbaşıoğlu, 2003:2).

Riski, sistematik risk ve sistematik olmayan risk olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ekonomik, politik ve sosyal durum ve benzeri çevresel faktörlerin değişkenliğinden kaynaklanıp, bütün şirketleri aynı yönde fakat değişik derecede etkileyen riskler, sistematik risk olarak adlandırılmaktadır. Sistematik riskler, beklenmedik olayların sonucu oluşurlar ve bütün işletmeleri aynı yönde az veya çok etkilerler. Bu tür riskler kontrol edilemeyen riskler olarak da ifade edilmektedir.

Sistematik olmayan risk ise, sadece bir firmayı etkilerken diğer firmaları etkilemeyen, finansal varlıkların bireysel ya da sektörel olarak sahip oldukları risklerdir. Faaliyet riski, finansal risk, yönetim riski ve sektör riski sistematik olmayan risklerdir. Bu tür riskler kontrol edilebilen riskler olarak da adlandırılmaktadır (Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri Notları, 2005: 5).

Bankalar açısından risk, planlanan ve arzu edilen başarının gerçekleşmemesini ifade etmektedir. Kar maksimizasyonu amacını güden işletmeler olan bankaların bu amaçlarında meydana gelebilecek sapmalar risk unsurunu ortaya çıkarmakta ve riskin bankacılıkta önlenemeyen ve giderilemeyen bir faktör olarak ele alınmasını zorunlu hale getirmektedir (Babuşçu, 1997: 60).

2. RİSK ÇEŞİTLERİ

Bankaların karşı karşıya olduğu başlıca riskler;

- Piyasa Riski
- Kredi riski
- Operasyonel risktir.

2.1. PİYASA RİSKİ

Piyasalardaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyatlarında meydana gelen değişmelere bağlı olarak ortaya çıkan riskler nedeniyle oluşan zarar etme ihtimalidir.

2.2. KREDİ RİSKİ

En basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty), anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar portföylerindeki tüm kredi risklerini ve bireysel kredilere (individual credits) ve işlemlere ilişkin risklerini yönetmek durumundadırlar. Bankalar ayrıca kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir. (TBB, 1999: 2)

Kredi riskinin en geniş kaynağı, bankanın tahsis ettiği krediler olmakla birlikte, faaliyetlerine bağlı olarak kredi riskini doğuran diğer başka etmenler de söz konusudur. Bunlar hem bankacılık ve alım-satım hesaplarında hem de bilanço içi ve dışı hesaplarda yer almaktadır. Diğer bir ifadeyle, bankalar kredi ürünleri dışında da değişik finansal ürünlere ilişkin kredi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Candan ve Özün, 2006: 116).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. maddesi kapsamında, kredi riski taşıyan işlemler şu şekilde sıralanmıştır:

- Kullandırılan nakdi krediler,
- Verilen teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayri nakdi krediler ve bu niteliğe haiz taahhütler,
- Satın alınan tahvil ve sermaye piyasası araçları,
- Tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler,
- Varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar,
- Vadesi geçmiş nakdi krediler,
- Tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler,
- Gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri,
- Ters repo işlemlerinden alacaklar,
- Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler,
- Ortaklık payları.

Kredi riski yönetimi için en önemli unsur, kredi riskiyle ilgili olarak strateji ve politikaların belirlenmiş olmasıdır. Strateji, bankanın ne şekilde ve kimlere kredi vermek konusunda istekli olduğunu göstermelidir. Kredi riski stratejisi ve önemli kredi riski politikaları, bankanın yönetim kurulu tarafından belirlenmeli ve periyodik olarak gözden geçirilmelidir.

Kredi riskinin tanınması, ölçülmesi, izlenmesi, kontrol edilmesi ve raporlanmasına yönelik yazılı politika ve prosedürlerin oluşturulması, kredi riski yönetiminin vazgeçilmez unsurudur (Candan ve Özün, 2006: 117).

2.3. OPERASYONEL RİSK

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te yapılan tanıma göre operasyonel risk: "Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan,

bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi doğal felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimali”ni ifade eder. (“Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik”: 8).

Basel II’de operasyonel risk, yetersiz veya aksayan iç süreçler, insanlar yada sistemler yada harici olaylar sonucu ortaya çıkan zarar riski olarak tanımlanmaktadır (10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı, www.tkyd.org/files/downloads/10_Soruda_Basel-II.pdf - 21.03.2009).

Basel II’nin getirdiği operasyonel risk ile ilgili öneriler şu şekilde özetlenebilir:

- Büyük ve karmaşık yapıdaki bankaların operasyonel risklerin ölçülmesi için hem temel hem de ileri yaklaşımları uygulamak için gerekli koşulları karşılamaları beklenmektedir. Aksi takdirde sermaye gerekleri önemli ölçüde artacaktır.
- Banka yönetim kurulu ve üst yönetimi içsel operasyonel risk yönetim sistemlerinden sorumlu olacak ve söz konusu sistemler denetim otoritesinin incelenmesine tabi olacaktır.
- Bankaların çoğu operasyonel risk yönetimi fonksiyonlarını, tekniklerini ve politikalarını içsel ölçüm yaklaşımına adapte edilmek için yatırım yapmak zorunda kalacaklardır. Bağımsız denetim tarafından da operasyonel riskin içsel ölçüm metodolojisi ve yönetim işlevi değerlendirilecektir.
- Komite, operasyonel riske yönelik ortak veri toplanması ve paylaşımı konusunda bankacılık sektörünü teşvik etmektedir (Kalkan, 2007: 50).

2.4. DİĞER RİSK TÜRLERİ

2.4.1. Kur Riski

Daha önce de bir risk kaynağı olmasına rağmen bankacılık sistemlerinde özellikle 1970’li yılların başında sabit kurlar sisteminin terk edilmesi ile önem kazanmıştır. Kur riski, yabancı para cinsinden alacak ve borçların ülke parası karşısında muhtemel değer değişmesinden doğabilecek zarardır. Kur riski gelişmekte

olan ülkelerin döviz piyasalarında yaşanan dalgalanmaların yüksek olması dolayısıyla bankacılık sistemi üzerinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

2.4.2. Faiz Oranı Riski

Faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalara paralel olarak, aktif ve pasiflerin fiyatlandırılmalarında meydana gelen değişimler olarak tanımlanabilir. Faiz oranı riskinin etkisi iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki faiz oranı değişikliği ile aktiflerin piyasa değerlerinin değişmesi, ikincisi de aktiflerden elde edilen fonun yatırımlarda kullanılması halinde yatırımın getirisinin değişmesidir (Babuşçu, 1997: 68).

2.4.3. Hisse Senedi Riski

Bankaların portföylerinde bulunan hisse senetlerinden kaynaklanır. Taşınan hisse senedi, borsaya ait herhangi bir endekse kote olmuş ise işlem hacminin yüksek olması nedeniyle riski daha düşük kabul edilir. (Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri Notları, 2005: 23).

2.4.4. İşlemin Sonuçlandırılmaması Riski

Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesi durumudur.

2.4.5. İşlemin Sonuçlandırılma Öncesi Oluşan Risk

işlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumdur.

2.4.6. Ülke Riski

Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalidir.

2.4.7. Transfer Riski

Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalidir.

2.4.8. Likidite Riski

Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmamasıdır.

2.4.9. Mevzuata İlişkin Yetersiz Bilgi Riski

Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalidir.

2.4.10. İtibar Riski

Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kayıptır.

2.4.11. Düzenlemelere Uyulmama Riski

Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kayıptır. ("Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik" : 15-16).

3. RİSK YÖNETİMİ KAVRAMI

Risk yönetimi, muhtemel risklerin veya mümkün risklerin saptanıp bertaraf edilmesi, bertaraf edilemiyorsa azaltılması veya telafi edilmesi üzerine kurulmuş bir teknik ve bu tekniğin ulaştığı sanattır. Diğer bir ifade ile risk ve getiri arasında uygun bir geçiş veya değişim yapılabilmesini sağlayan bir süreç olan risk yönetimi bankanın karlılığını olumsuz yönde etkileyecek risk faktörlerinin belirlenmesi, ölçülmesi ve en alt düzeye indirilmesi sürecidir. Risk yönetimi bankalar için stratejik bir konudur. Risk yönetimi tüm banka düzeyinde uygulanmalı, farklı risk faktörlerinin birbirleri ile etkileşimleri göz önünde bulundurulmalıdır (Baysal, 2007: 20). Geçmişte bankalarda aktif-pasif yönetimi olarak bilinen pasifin kısa vadeli kaynaklardan, aktifin ise uzun vadeli varlıklardan oluşması durumu artık risk

yönetimi olarak değerlendirilmektedir (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2004:6).

Risk yönetimi, bir işletmenin ticari faaliyetleri nedeniyle, finansal bünyesinde taşıyabileceği döviz, faiz oranı, hisse değeri, hammadde fiyatı riskleri gibi finansal risklerin, işletmenin finansal performansı üzerinde yaratabileceği etkilerin ölçülmesi ve bu risklerin kontrol altında tutulabilmesi amacıyla çeşitli araç ve süreçlerden yararlanılması ya da yeni araç ve süreçlerin geliştirilmesi faaliyetlerinin bütünüdür (Bektaş, 2006: 4).

İyi bir risk yönetimi ile bankalar,

- Riskleri kontrol edip kayıpları azaltabilirler,
- Riske ayarlı karlılık analizi ile daha karlı ürünlerde büyüyerek hissedarlarına değer katabilirler.

Risk yönetimi zayıf olan bankalar ise

- Olası krizleri dikkate alamaz; olası krizlerde uğrayacakları zararları tespit edemezler ya da risk ölçümlerine değer vermezler.
- Gerekli önlemleri alamaz, bazen de kendi özkaynaklarına göre daha fazla risk alırlar (Dereköy, 2006: 7).

4. RİSK YÖNETİMİNİN ORTAYA ÇIKMASININ NEDENLERİ

4.1. ULUSLARARASI PİYASALARIN KÜRESELLEŞMESİ

Son 10-20 yıllık dönemde yaşanan en önemli değişim uluslar arası piyasaların küreselleşmesidir. Bütün dünyadaki piyasalar, sermayenin serbest dolaşımındaki engelleri aşamalı olarak ortadan kaldırarak daha geniş bir piyasa şekline dönüşmüşlerdir. Bu durum, dünyanın bir bölgesinde ortaya çıkan sorunların başka bir bölgesindeki piyasalara ve yatırımcılara hemen yansması olgusunu da beraberinde getirmiştir (Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri Notları, 2005: 7).

Piyasaların yoğun etkileşimine iyi bir örnek olan Asya Krizi, 1997 yılında Tayland Baht'ının %40 oranında devalüe edilmesi ile başlamış ve kısa sürede domino etkisi ile Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore'yi de içine alarak tüm Asya Pasifik ve dolayısıyla dünya ekonomisini tehdit eder boyuta ulaşmıştır.

4.2. ULUSLARARASI PİYASALARDAKİ OYNAKLIK (VOLATİLİTE)

Piyasa fiyatlarının ve rasyoların inişli çıkışlı bir seyir izlemesi anlamına gelen piyasalardaki oynaklık (volatility), finansal riskin ana kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Piyasadaki oynaklık arttığında piyasa katılımcıları da daha büyük belirsizlik ve buna bağlı risklerle karşı karşıya kalmaktadırlar.

4.3. YENİ YATIRIM ALTERNATİFLERİNİN ORTAYA ÇIKMASI

Aynı dönemde uluslararası piyasalardaki şartların değişmesi sonucunda karmaşık yapılı yeni yatırım alternatifleri ortaya çıkmıştır. Söz konusu yatırım alternatiflerinden doğan riskleri bertaraf etmek için geliştirilen türev enstrümanlar, finansal piyasalarda riski azaltmak için daha yaygın olarak kullanılmakla beraber söz konusu enstrümanlardan kaynaklanan riskler de kullanımlarla birlikte artmaya başlamıştır.

4.4. FİNANSAL RİSKLERDE ARTIŞ

Bahsedilen dönemde kredi arzındaki artış, finansal risklerin de artmasına neden olmaktadır. Finansal risklerdeki artışın bir diğer nedeni uluslararası rekabet artışıdır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerinin aynı alanda rekabet etmeye başlaması ve büyük ölçekli bankaların bankacılık sektörü dışındaki finansal kurumlarla da yoğun rekabete girişmeleri özellikle kredi riskinin daha karmaşık hale gelmesine sebep olmuştur.

Sonuç olarak bu gelişmeler ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminin yapısal unsurlarını etkilemiş ve etkin bir risk yönetim sisteminin geliştirilmesi ulusal ve

uluslararası piyasaların finansal istikrarını korumak için kaçınılmaz hale gelmiştir (Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri Notları, 2005: 7).

5. RISK YÖNETİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Ulusal ve uluslar arası finansal piyasalarda meydana gelen değişimler risk yönetimini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bankalar gittikçe artan bir risk içinde faaliyet göstermeye başlamışlardır.

1930'ların ekonomik yıkımından sonra bankacılık sektörü büyük bir değişim içine girmiştir. Karşılaşılan büyük kayıplara rağmen bankacılar riske karşı duyarsız kalmışlardır. O dönemde bankaların en büyük sorunu likidite olarak kabul edildiğinden yönetim stratejilerinin tamamı bu konuya göre değerlendirilmekteydi. 1930 bunalımının etkisi yavaş yavaş Keynesyen yöntemlerle çözülmeye çalışılınca, bankalar risk almaya başladılar. Yine de 1940'lardan önce bankacılık, çok pasif konumlardaydı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bankalar varlıklarını sürdürebilmek için yeni arayışlara girdiler ve kalkınma sürecinde ülke ekonomilerinde daha aktif konuma geldiler. Ulusal hükümetlerin savaş sonrası imar hareketlerini hızlandırmak için çıkardıkları borç senetleri, o yıllarda bankaların en önemli yatırım kalemi haline geldi. Kredi talebinde belirli bir canlanma yaşandıysa da bu, bankaların bilanço yaklaşımlarını değiştirecek düzeyde olmadı. 1950'lerde bu durum bir ölçüde değişti ve kredi talebi arttı. Bankalar bu talebi, topladıkları mevduatın yanı sıra ellerindeki devlet tahvili, borç senedi gibi varlıklarla kolayca karşıladılar. Bu da bankaların aktif yapısına verilen önemi arttırırken aktif yönetimi de ilk kez bu dönemde bankacılığın gündemine girdi. 1960'lı yıllarda ise bu durum tamamen tersine döndü ve bankanın pasif yapısı ve pasiflerin yönetimi önem kazanmaya başladı. 1960'lı yılların sonlarına doğru bankalarda görülen hızlı büyüme ve karlarını arttırma çabaları para piyasalarındaki fon talebini arttırdı ve fon maliyetlerinde dalgalanma oldu. Değişen faiz oranları, bankalar için kontrol altına alınması gereken bir risk unsuru haline gelirken, risk yönetimine duyulan ihtiyacın da ilk işaretlerini oluşturdu (Kalkan, 2007: 16).

Dünya'da Bretton Woods para sisteminin yıkılarak (1973) esnek kur sistemine geçilmesi 1970'lerin başlarında yükselen enflasyon oranları ve para

piyasalarında meydana gelen dalgalanmaları artırmıştır. Finansal kurumlar, bu dalgalanmalardan korunmak amacıyla türev ürün işlemlerine başlamışlardır.

Riskten korunma amaçlı enstrüman zenginliğinin yaşanmaya başlandığı 1970 sonrası dönemde, global bankacılık sisteminde yapısal anlamda değişiklikler de olmaya başlamıştır. Bu dönemde, büyük bankalar birleşmiş, pek çok finansal kurum global bir nitelik kazanmıştır (Akan, 2007:59).

Değişen koşullar ve artan risklilik ortamında, ulusal ve uluslar arası bankacılık sisteminin istikrarının sürdürülmesi amacı, bankacılık sektörünün yeni düzenlemelere tabi tutulması sonucunu doğurmuştur.

Denetim otoritelerinin bankaların sermaye yeterliliğinin ölçülmesinde kullanabileceği uluslararası bir yöntem belirlenmesi amacıyla Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank For International Settlements) bünyesinde, gelişmiş ülkelerin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoritelerinden yetkililerin katılımıyla Basel Komitesi oluşmuştur.

Basel Komitesi 1988 yılında Basel I olarak adlandırılan Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nı yayınlamıştır. Sermaye yeterliliği hesaplama yöntemlerinin birbirleriyle uyumlu hale getirilmesi ve uluslararası platformda geçerli olacak asgari bir sektör standardının belirlenmesini amaçlayan rapor, birçok ülke tarafından kısa sürede onaylanarak kabul edilmiştir (Çabukel, 2006: 38).

1988 tarihli Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı kredi, riskine yönelik çalışmaların bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu düzenleme ile bir bankanın bilanço ve bilanço dışı işlemlerinden kaynaklanan kredi risklerinin belli bir oranında sermaye tutması amaçlanmıştır. Ülkemizde de, uygulamada olan sermaye yeterliliği düzenlemesinin temel aldığı Basel I düzenlemesine, 1996 yılında Komite sermaye yeterliliği hesaplamasına "Piyasa Riski"ni de dahil etmiştir.

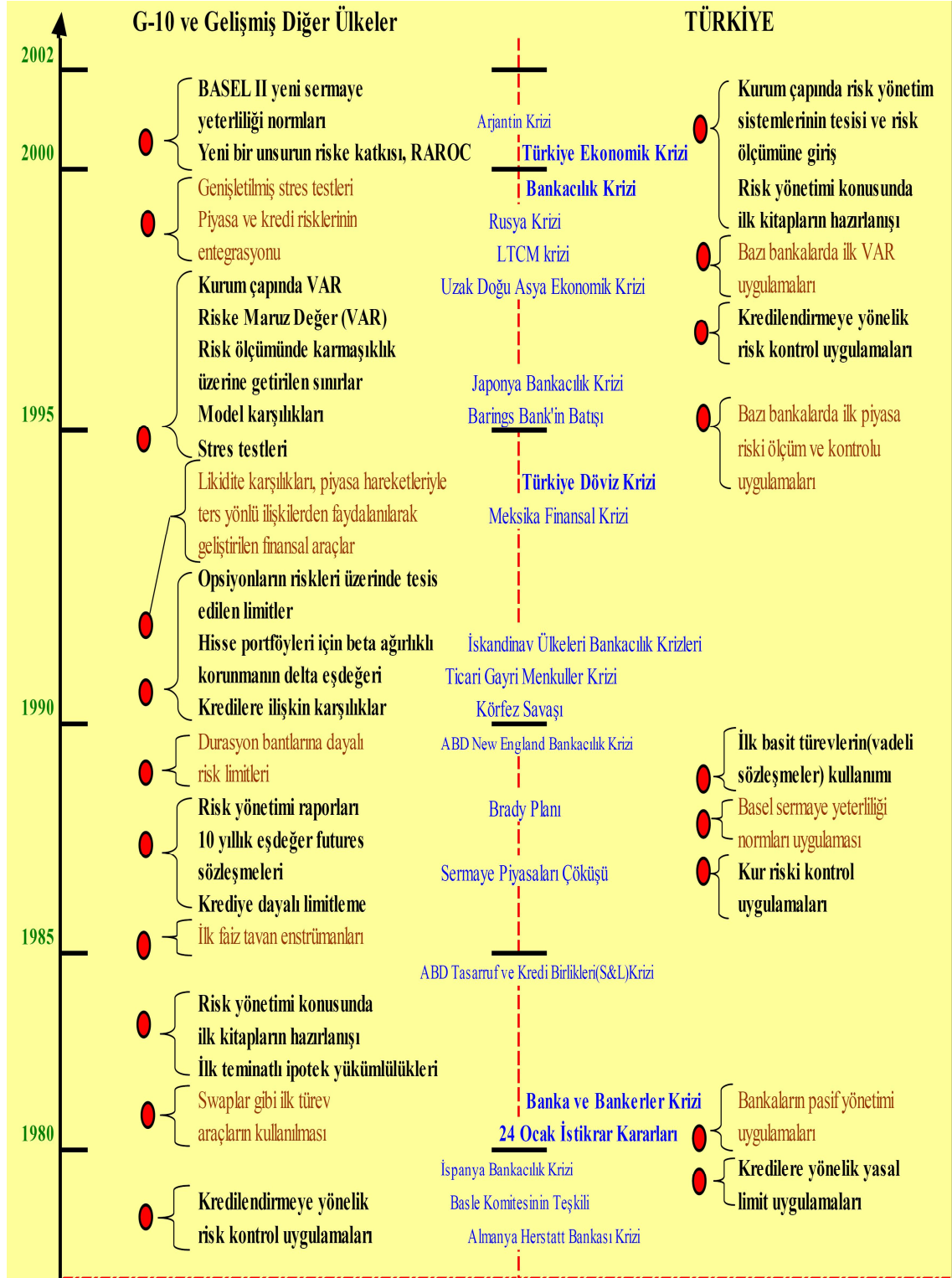
Basel I Uzlaşısının tek bir risk ölçüm yöntemine odaklanması, her banka için aynı ölçütlerin kullanılması ve Asya krizinin etkilerinin ciddi boyutlara ulaşmasının ardından revize edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Basel II düzenlemesi ile sermaye yeterliliğinin hesaplanması bankaların maruz kaldığı piyasa riski, kredi riski ve operasyonel riski kapsamakla birlikte, faiz oranı, likidite, faaliyet ve dönemsel ekonomik risklerin de ölçülmesi, izlenmesi ve yönetilmesi için sistemlerin gerekliliğine işaret edilmektedir (Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri Notları, 2005: 8).

Uluslararası alandaki gelişmelere paralel olarak, ülkemizde Basel II'nin uygulanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. BDDK öncülüğünde ve Türkiye Bankalar Birliği nezdinde Mart 2003'te "Basel II Yönlendirme Komitesi" tesis edilmiştir. Basel Komitesi tarafından gerçekleştirilen Sayısal Etki Çalışması 3-e katılım sağlanmış ve daha sonra "Sayısal Etki Çalışması- Türkiye" gerçekleştirilmiştir (Çabukel, 2006: 40).

1980 ve 1990'lı yıllara gelindiğinde, uluslar arası piyasaların küreselleşmesi ile sermayenin serbest dolaşımının önündeki engellerin zaman içerisinde ortadan kalkması sonucu dünya gelişmiş bir piyasa şekline dönüşmüştür. Bu gelişme de dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan bir sorunun başka bölgelere de yansımaları sonucunu getirmiştir. Finans piyasalarının küreselleşmesi ile birlikte korunma amaçlı türev ürünlerin çeşitliliği artmış, ürün yapıları daha karmaşık hale gelmiş ve bu ürünleri kullanmaktan doğan riskler artmıştır. Uluslar arası rekabet artışı ile de büyük bankaların birbiri ile ve diğer finansal kurumlarla rekabete girişmeleri özellikle kredi riskini daha karmaşık hale getirmiştir (Baysal, 2007: 23).

Bankacılıktaki gelişmelerin Türkiye ve gelişmiş ülkelerdeki seyrine bakacak olursak (Yüzbaşıoğlu, 2003: 11):

Şekil 5: Bankacılıktaki Gelişmelerin Türkiye ve Gelişmiş Ülkelerdeki Seyri

6. RİSK YÖNETİMİNİN ÖNEMİ VE AMACI

Risk yönetimi finansal kuruluşların stratejik planlarında çok öncelikli bir yer almaktadır. Özellikle bankalar etkin ve kuvvetli risk yönetimi ile bir yandan piyasaların yaşadığı olağanüstü durumlarda karşı karşıya kalacağı kayıpları azaltırken bir yandan da riske göre düzenlenmiş getiri analizleri ve daha karlı ürünler ile hissedarlarının paylarını arttırmaktadır (Atan, 2002: 8).

Risk yönetiminde amaç; karlılığı arttırmak için sermaye, risk ve getiriyi birbirine bağlarken, piyasanın sürekli artan taleplerini karşılayabilecek bir risk yönetimi sisteminin yaratılmasıdır. Risk yönetiminin temel hedefi; risk getiri profiline en iyi şekilde anlaşılması ve buna göre stratejik hedeflerin yerine getirilmesinin sağlanmasıdır. Yüksek risk yüksek getiri sağladığından, risklerin belirlenmesi ve ölçülmesi daha çok önem taşımaktadır. Risk yönetiminin esas amacı; riski ortaya koymak ve kontrol etmek için onu ölçülebilir hale getirebilmektir. (Kalkan, 2007: 15).

Risk Yönetiminin önemi, iyi bir risk yönetiminin uygulanmaması nedeniyle gerçekleşen krizler ve sonuçları ile açıklanabilir (Tanyıldız, 2007: 20):

Tablo 3: Dünyada Yaşanan Finansal Krizler ve Sonuçları

ÜLKE	KRİZİN BOYUTU	TAHMİNİ KAYI P/ (MALİYET)
Arjantin 1980-1982	70 civarında banka iflas etmiştir.	Gayri safi yurtiçi hâsılannın % 53'ü kaybedilmiştir.
Brezilya 1994 – 1996	1997 sonu itibariyle 43 finansal kurumun faaliyeti durdurulmuştur.	Gayri safi yurtiçi hâsılannın % 10'u kaybedilmiştir.
Macaristan 1991-1995	8 banka iflas etmiştir.	Gayri safi yurtiçi hâsılannın % 10'u

		kaybedilmiştir.
İsrail 1977-1983	Bankacılık sisteminin tümü iflas etmiştir. Sektör o dönemde hisse senedi piyasasının % 60'ını kapsamaktaydı. Borsa 18 gün kapalı kalmıştır.	1983 itibariyle gayri safi yurtiçi hâsılanın %30'u kaybedilmiştir.
Meksika 1995- devam etmektedir.	34 ticari bankadan dokuzu tamamen kapanmış, on bir tanesi de yeniden yapılandırma programı kapsamına alınmıştır.	Gayri safi yurtiçi hâsılanın % 20'si kaybedilmiştir.
G.Kore 1997 - Devam etmektedir.	Mart 1999 itibariyle 26 ticari bankadan ikisi ulusallaştırılmış, beş banka kapatılmış, yedi adet banka da özel denetim altına almıştır.	1999 itibariyle gayri safi yurtiçi hâsılanın %26,5'i kaybedilmiştir.
İsveç 1994 – 1996	İki banka iflas etmiş, hükümet bir bankaya müdahalede bulunmuştur.	Yeniden yapılandırma maliyeti gayri safi yurt içi hâsılanın % 4'ü tutarındadır.
Tayland 1994 – Devam etmektedir.	Mart 1999 itibariyle 70 finansal kurum ve 6 bankanın faaliyeti durdurulmuştur.	1999 itibariyle maliyet, gayri safi yurt içi hâsılanın % 32,8'i civarındadır.
Venezuela 1994 – devam etmektedir.	1994'te 47 bankanın 13'üne el konmuş, 1995'de bu sayıya beş banka daha eklenmiştir.	Tahmini kayıp gayri safi yurt içi hâsılanın % 20'si civarındadır.

7. GÜNÜMÜZE KADAR YAŞANAN BAZI OLAYLAR

7.1. 1997 DOĞU ASYA KRİZİ

Asya Krizi, 1997 yılında Tayland Baht'ının %40 oranında devalüe edilmesi ile başlamış ve kısa sürede domino etkisi ile Malezya, Endonezya, Filipinler, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore'yi de içine alarak tüm Asya Pasifik ve dolayısıyla dünya ekonomisini tehdit eder boyuta ulaşmıştır. Tayland'da başlayan kriz, bölgede yerleşik olan ya da olmayan yabancı sermayenin bölgeyi tekrar gözden geçirmesine neden olmuştur.

Finansal piyasaları gerekli denetim ve gözetim mekanizmasından yoksun oluşu Asya Krizinin ortaya çıkmasında rol oynayan sebeplerdendir. Denetim ve gözetim eksikliği şeffaflığı azaltarak finansal piyasalarda asimetrik bilginin oluşmasına neden olmuştur.

Doğu Asya ülkelerinin ortak bir noktası da, bu ülkelerde büyük şirketlerin çoğunun profesyonel yönetimden uzak aile şirketleri olmasıdır. Bu şirketlerin hükümet ile yakın ilişkileri piyasadaki rekabeti ve piyasa disiplini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu da alınan kredilerin yatırıma dönüşmesine engel olarak firma iflaslarını tetiklemiş ve bankacılık sistemini krize açık hale getirmiştir (Baysal, 2007: 26).

1997 Asya Krizi IMF'nin uyguladığı politikaların eleştirilmesine de neden olmuştur. Doğu Asya ülkelerinde kriz öncesi bütçe açığı yoktu ve enflasyon düşük seviyelerdeydi. Krizin nedenleri mikro boyutta olmasına rağmen IMF'nin bu ülkelerde uyguladığı politikalar makro boyuttaydı (Turgut, 2006: 7).

7.2. ENRON

2000 yılı içerisinde Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük yedinci şirketi olan Enron, 1985 yılında iki doğal gaz şirketinin birleşmesi ile kurulmuş olup, daha sonra enerji, çelik, orman ürünleri gibi endüstriyel ürünlerin ticaretine başlamış ve on yıl içinde toplam geliri 100 milyar \$ bulan bir şirket haline gelmiştir.

Şirketi batağa götüren en önemli olay yasadışı uygulanan bir takım muhasebe kuralları ve Enron dışında kurulmuş birçok başka şirket kanalı ile risklerin ve oluşan zararların bilanço dışına çıkarılarak gizlenmesi olmuştur. Bu durum hisse senetlerinin fiyatlarının suni biçimde artmasına neden olmuştur. 2001 yılında denetçi firma durumu kamuoyuna bildirdiğinde Enron dönem faaliyeti 1 milyar \$ zarar ile sonuçlanmıştı.

Amerika Birleşik Devletlerinin en büyük iflası olan Enron olayında şirket ile birlikte zor durumda kalan bir başka kurum daha vardı, bu kurum denetim firması olan “Arthur Andersen” idi. Enron şirketinin bağımsız denetim ve danışmanlık faaliyetlerini yürüten firma, denetim raporlarının bazılarını sakladığı için denetim sektöründen çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olaydan sonra ABD’deki muhasebe ve denetim kuruluşları ile bunlarla ilgili düzenlemeler ve bankacılık sistemi gibi birçok alan sorgulanır olmuş, danışmanlık yapan firmaların aynı zamanda denetim faaliyetlerini de yürütmemesi yönünde kararlar alınmıştır (Baysal, 2007: 29).

7.3. WORLDCOM

25 Haziran 2002 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nin iletişim devi WorldCom’un 3,8 milyar USD’lik muhasebe usulsüzlüğü yaptığı ortaya çıktı. WorldCom’dan yapılan açıklamada, WorldCom’a ait harcamaların “ilgisiz hesaplarda saklanarak, şirketin mali durumunun gerçeğe aykırı bir biçimde gösterildiği” kabul edilmiş ve bu durumdan sorumlu tutulan baş muhasebe yetkilisi Scott Sullivan’ın işine son verildiği bildirilmişti. Sullivan’ın kovulmasının yanı sıra, başkan yardımcısı ve denetçilik görevlerini yürüten David Myers’in istifasının da kabul edildiği bildirilmişti. Amerika Birleşik Devletleri’nde enerji devi Enron’un batışıyla gündeme gelen büyük şirketlerin karıştığı yolsuzluk ve usulsüzlük skandallarının son örneği olarak kabul edilen bu gelişme, New York Borsası’nda dalgalanmalara neden olmuştur. Bu örnekte de görüldüğü gibi dev ölçekli firmaların insan riskine karşı hazırlıksız yakalanabilecekleri görülmektedir. Basel II komitesinin bankaların sermaye yapıları için zorunlu tutacağı Operasyonel Risk kavramının içerisinde önemli bir yere sahip olan “İnsan” faktörünün önemi finans dünyasında yakın tarihlerde yaşanan skandallarla kendisini göstermektedir. Yapılabilecek çok

küçük bir hata finans piyasalarında kelebek etkisine yol açabilmektedir (Risk Yönetimi Ve Banka Krizleri, http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/risk_yonetimi_banka_mfeken.htm#_edn41-10.05.2009).

2002 yılında Amerika Birleşik Devletlerinde WorldCom’unda aralarında olduğu 258 şirket başarısızlığa uğramıştır (Altman, 2002: 3).

2007 yılı Temmuz ayında başlayan ve etkileri hala devam eden 2008 mali krizinin detaylı olarak incelenmesi risk yönetiminin önemi ve amacının anlaşılması bakımından büyük bir öneme sahiptir.

7.4. 2008 KÜRESEL MALİ KRİZİ

7.4.1. Küresel Krizin Ortaya Çıkışı

Uluslararası piyasalarda meydana gelişmeleri iki süreçte değerlendirmek mümkündür. Birinci süreç Temmuz 2007’de başlayan ve 15 Eylül 2008’e kadar finansal piyasalarda yaşanan çalkantılar dönemidir. 2008 yılı ikinci yarısında dünyayı da etkilemeye başlamış olan finansal krizin temelinde ABD finans kesiminin 2007’nin ikinci yarısında ortaya çıkan sorunları bulunmaktadır. Olayın gerisinde, düşük gelirli ABD vatandaşlarına, 2002 sonunda FED kısa vadeli faiz oranını %1’e çektiğinde, düşük faizlere güvenip yaygın ipotekli ev kredisi açılması yatıyordu. Kredi verilirken bunlara faizlerin değişebileceği bilgisi verilmemişti. ABD Merkez Bankası’nın (FED) faiz oranlarını arttırması, konut sektörünü durgunluğa soktu. Konut satış fiyatları ile kira gelirlerinin de piyasa düzeyinin altına inmesiyle, bu krediyi kullanan düşük gelirli gruplar, kredilerini düzenli olarak ödeyemez hale geldiler. ABD’de bankalar konut kredileri için gereken parayı yatırım bankalarından ihraç ettikleri tahviller ile borçlanarak sağlıyorlardı. Ancak kredilerin geri dönüşümü zora girince yatırım bankaları ve ABD mortgage piyasası için ciddi bir likidite sorunu ortaya çıkmaya başladı (Yeldan, 2008:1).

Kriz her ne kadar başlangıçta bir mortgage krizi olarak ortaya çıksa da takip eden süreçte bir likidite krizine dönüştü. ABD’de 2007 yılında, finans ve sigorta, gayrimenkul, inşaat ve madencilik sektörü başta olmak üzere toplam dört sektörün büyüme hızının yavaşlamasıyla genel ekonominin büyüme hızı da yavaşladı.

Ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olan reel sektör, mortgage krizinden olumsuz etkilendi. Faiz oranlarındaki değişim kredi piyasasında daraltıcı etki yaptı, kredi piyasasında 2006 yılında yüzde 13.2 oranında artış sağlanırken, 2007 yılında bu oran yüzde 4.8 olarak gerçekleşti. Yatırımcıların risk almadan kazanç elde etme isteği maliyeti düşük, kolay kredi imkanlarına bağlı olarak tüketicilerin aşırı borçlanmasına ve kontrolsüz kredi genişlemesine neden olarak sistemin kırılganlığını artırdı (Küresel Krizin Nedenleri, <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/460082.asp-20.05.2009>).

Kriz 2008 Eylül ayından itibaren banka ve finansal kurumların ve özellikle de büyük yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflasıyla birlikte ikinci ve farklı bir sürece girmiştir. Bu iflaslarla birlikte Amerikalılar iki gün içinde yaklaşık 150 milyar doları para piyasaları fonlarından çekmişlerdir. Ekim 2008'de Amerika Merkez Bankası ve diğer merkez bankaları piyasalara 2,5 trilyon dolar tutarında likidite enjekte etmişlerdir. Bu dünya tarihindeki en büyük parasal müdahaledir. Amerikan hükümeti ve Avrupa hükümetleri 1,5 trilyon dolar tutarında doğrudan hisse senedi yatırımı taahhüdünde de bulunmuşlardır (Erdönmez, 2009: 86).

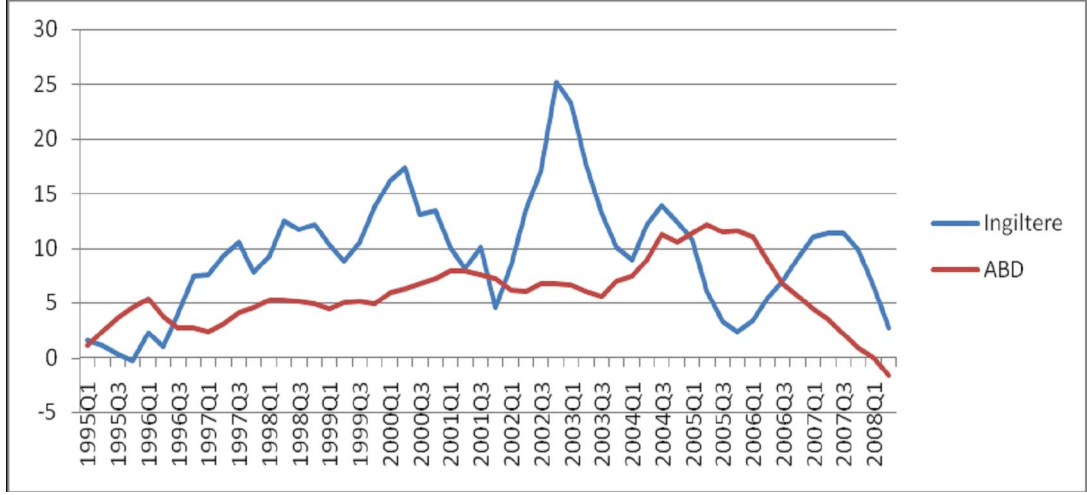
7.4.2. Küresel Krizin Nedenleri

Krizin nedenlerini, likidite bolluğu ve bunun sonucunda verilen özensiz krediler, aşırı menkul kıymetleştirme, saydamlık eksikliği, derecelendirme kuruluşlarının etkinliğindeki yetersizlik ve düzenleyici ve denetleyici kuruluşların müdahalede gecikmesi şeklinde sıralayabiliriz.

7.4.2.1. Likidite Bolluğu ve Özensiz Krediler

2000 yılından 2006 yılının sonlarına kadar finansal piyasadaki likidite sürekli yükselmiştir. Yüksek güçlü büyüme, sermaye akımlarının artması ve finansal istikrarın sürdüğü bir ortamda bankalar riskleri yeteri oranda değerlendirmeden daha fazla getiri elde etmek istemişler ve tüketiciler hakkında gerekli incelemeleri yapmamışlardır. Ayrıca ABD'de konut kredileri ödemelerinin yıllık bazda vergiye esas gelirlerinden düşülmesine izin verilmesi de konut sahip olmaya ilişkin talebi artırmıştır. Bu şartlar, piyasanın böylesine hızlı bir şekilde büyümesine neden olmuştur.

Şekil 6: ABD ve İngiltere’de konut fiyatları Enflasyonu

Kaynak: *Küresel Finansal Krizin Nedenleri Ve Olası Sonuçları Hakkında Bilgi Notu*

T.C. Şikago Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği,

www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHI/Finansal%20kriz%20bilgi%20notu.pdf

(30.05.2009)

Bu süreçte, ev sahibi Amerikalıların oranı istikrarlı bir şekilde artmıştır. Ancak, hızla artan alıcı sayısı konut fiyatlarının sürekli bir şekilde artmasına yol açmış ve bu gelişme dar gelirli bireylere kredi vermede daha da gevşek standartlar uygulanması sonucunu getirmiştir. Subprime krizinin tohumları bu dönemde atılmıştır. Toplam 600 milyar dolara ulaşan bu riskli kredilerin konut kredilerine oranı 1995 yıllarında %9 civarında iken 2006 yılında 21% gibi yüksek bir orana yükselmiştir. Başlangıçta evsahipliği oranındaki artışın enflasyonist baskı oluşturacağı ve cari açığa sebep olacağı düşünülmüş, ancak, teknolojik atılımlar sayesinde sağlanan verimlilik artışı ve Çin menşeli ucuz ithalat enflasyonun düşük seviyelerde tutulmasını, Asya’dan ve petrol üreten ülkelere gelen sermaye de cari açığın finansmanını sağlamıştır. ABD ve İngiltere başta olmak üzere sanayileşmiş ülkeler, hizmet sektörünün artan gelirlerinden alınan ilave vergiler, düşük faiz hadleri ve artan ev sahibi olma oranları nedeniyle finansal piyasalarda olan biteni mercek altına almak konusunda hevesli olmamışlardır. 2007 yılında, birçok işlem zarar olarak bilançolarına yansımış olmasına rağmen, finansal hizmetler ABD’de özel

sektör karının %20'sini oluşturmaya devam etmiştir (Küresel Finansal Krizin Nedenleri Ve Olası Sonuçları Hakkında Bilgi Notu, 2009; 8).

Bir kısım konut kredisinde başlayan geri ödeme problemleri sonucunda banka portföylerindeki hacizli konut sayısı artmaya başlamıştır. Bankaların bu konutları piyasaya arz etmesi konut fiyatlarında düşüşe yol açmıştır. Bu durumda halen kredisini ödemekte olan bazı konut kredisi kullanıcılarının ellerindeki evlerin değeri kalan kredi ödemelerinin net bugünkü değerinin altında kalmıştır. Dolayısıyla bu kişiler kredilerin geri ödemesini yapmaktan vazgeçmişlerdir. Bu durum bankaların yatırım bankaları ve ABD mortgage piyasası için ciddi bir likidite sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

7.4.2.2. Menkul Kıymetleştirme

Menkul kıymetleştirme kısaca nakit akışlarının bir havuzda toplanması ve yatırımcılara satılmak üzere mali bir varlık olarak menkul kıymetler üretilmesi olarak tanımlanabilir. ABD'de likiditenin bol olduğu dönemde (2000-2006) menkul kıymetleştirme sayesinde bireyler normalden fazla kredi kullanmışlardır. Risk paylaşımı, yüksek getiri iştahı, bankaların yasal sermaye yükümlülüklerini yerine getirmelerinde kolaylık sağlaması, risk taşımadan ya da daha fazla mevduata ihtiyaç duymadan bankaların yeni kredileri finanse etmelerinin sağlanması menkul kıymetleştirmeyi özendiren hususlardır. Menkul kıymetleştirmenin krizin sebeplerinden birisi olarak değerlendirilmesinin ana sebebi bu sayede riskin bir kurumdan diğerine aktarılmasının kolaylaşmasıdır. Örneğin mortgage kredisi veren bir banka kredilerin geri ödemelerini menkul kıymetleştirerek kısmen veya tamamen bir yatırım bankasına veya bir mortgage kuruluşuna satmaktadır. Bu mekanizme kriz durumunda mali sistemi kırılgan bir hale getirmektedir. Şöyle ki banka tarafından yapılan menkul kıymetleştirme sayesinde kredi ödemelerindeki aksama hem krediyi veren banka hem de menkul kıymeti satın alan diğer finansal kuruluşlar için zarar anlamına gelmektedir (Alantar, 2008: 2).

7.4.2.3. Derecelendirme Kuruluşları

Bankalar ve diğer mali kuruluşlarla ilgili notlar veren rating kuruluşları bu firmalar tarafından finanse edilmektedir. Buna bağlı olarak derecelendirme kuruluşlarının objektif değerlendirme yapma kabiliyetleri azalmaktadır.

İpoteğe dayalı menkul kıymet gibi değerlerini ipotek ödemelerinden ve ev fiyatlarından alan ikincil finansal ürünler bütün dünyadaki yatırımcıların ve finansal kurumların Amerikan konut piyasasına yatırım yapmalarına yol açmıştır. Birçok yatırımcı kredi derecelendirme kuruluşlarının bu yeni karmaşık ürünler hakkında değerlendirmelerine bakarak karar vermiştir. Kredi derecelendirme kuruluşları bu menkul değerlerin derecelendirmelerinde ciddi hatalar yapmıştır. Söz konusu menkul kıymetleri alanlar hakkında ipotekli konut kredisi tahsis eden kuruluşlarının yaptıkları değerlendirmeleri yeterli varsayarak kendileri gerekli incelemeleri yapmamışlardır. Bu derecelendirmeler yapılırken yüksek riskli ipotekli konut kredileri menkul kıymetleştirmelerde daha az kullanılmakta olup, bu kredilere erişim imkânı kısıtlı olmuştur. Bir başka deyişle kredi derecelendirme kuruluşları konut fiyatlarının asla düşmeyeceğini varsaymışlardır. Kredi derecelendirme kuruluşları ard arda ipotekli konut kredilerine dayalı tahvillerin notunu indirirken paralarını fonlardan çekmek isteyen yatırımcı sayısındaki artışla birlikte bu ürünlerin nakde çevirmek de zorlaşmıştır. Aynı kredi derecelendirme kurumları, bu tahvillere yakın tarihlerde olumlu notlar verirken, bir anda not indirimlerine gitmeleri sistemin sorgulanmasını da beraberinde getirmiştir. İkincil piyasalarda ani satış baskısıyla birlikte bu yatırım araçlarının fiyatları oldukça düşmüş ve milyarlarca dolarlık fonlar değerini kaybetmiş, bu durum likidite krizinin daha da derinleşmesine yol açmıştır (Erdönmez, 2009: 87).

7.4.3. Küresel Krizin Türkiye'ye Etkileri

Yakın geçmişteki yasal düzenlemeler sayesinde, bankacılık sistemimiz eskiden olduğuna kıyasla daha sağlam bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki banka bilançolarında krize neden olacak bir problem esasen söz konusu değildir. Türkiye'de Basel II' nin uygulanması ile birlikte bankaların, risk ağırlığı nispeten düşük olan müşterilere yönelmesi ile kredi portföy dağılımında farklılaşma yaşanmaktadır. Bankalar, kredi verirken daha seçici davranmakta dolayısıyla kısa vadede kredi hacimlerinde bir daralma söz konusu olmaktadır. Basel II uygulamaları ile birlikte bankacılık sistemi için sağlıklı ve detaylı veri elde etmek daha önemli hale gelmiştir. Bankalar, risk yaratıcı işlemleri yaparken, riski azaltacak teminatlara

ilişkin politikalarını yeniden düzenleme yoluna gitmektedirler. Ayrıca Türkiye'deki uygulamalarda tezgâh üstü piyasalar yerine borsalara dayalı piyasalara ağırlık verilmektedir. Bütün bu faktörler göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'de krize neden olacak bir durum söz konusu değildir (TEPAV, 2008: 4).

Buna karşın, ekonominin genelinde bir dizi bilanço hasarına hazırlıklı olmakta fayda görülmektedir. Küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarını ve dolayısıyla Türkiye piyasalarını da etkilemektedir. Krizin Türkiye'ye etkilerini dört başlık altında incelemek mümkündür:

7.4.3.1. Kredilere Etkisi

Mevcut durumda Türkiye bankalarında herhangi bir yapısal bozukluk gözlenmiyor olması yaşadığımız krizi 2001 krizinden ayıran önemli bir unsurdur. Ancak bu durum bankaların dışarıdan temin edeceği fonlardaki azalmanın önüne geçemeyeceği için, sendikasyon kredilerinde ve döviz cinsinden borçlanmada zorluklar kaçınılmazdır. Türkiye'de hem bankalar hem de şirketler, dışarıdaki bugün bilançosu hasarlı hale gelen bankalardan kredi kullanmışlardır. Bu kanalın kapanması sonucunda, daralacak olan kredi hacmi, şirketleri ve bankaları bilanço küçültmeye zorlayacaktır. Büyük şirketlerin aldıkları kredilerin azalması ise bu şirketlerin tedarik zincirlerini etkileyecektir. Bu durumda, tedarik zincirlerindeki KOBİ'ler üzerinde oluşacak etki, domino etkisi biçiminde olacaktır. Ticari kredilerdeki daralma, KOBİ'ler, esnaf ve çalışanlar tarafından ağır şekilde hissedilecektir. Böyle bir ortamda, şirketlerin zor duruma düşmesi, banka bilançolarında yapısal bir hasarla karşı karşıya kalınması sonucuna yol açacaktır. (TEPAV, 2008: 3).

7.4.3.2. Portföy Yatırımlarına Etkisi

Hedge fonları ve özel yatırım fonları (private equity) Türkiye'ye finansman akımında önem taşımaktadır. Küresel likiditenin genişlediği dönemde, her iki kanalın da yüksek kredi miktarlarından sağlanan kaldıraç etkisiyle işlediklerine dikkat edilmelidir. Önümüzdeki dönemde, buradan aktarılacak fonların azalacak olması Türkiye'ye döviz arzını önemli ölçüde azaltacak, döviz likiditesi açısından sorunlara

yol açacak ve Türk lirasının değer kaybı sürecini hızlandırabilecektir (TEPAV, 2008: 4).

7.4.3.3. Dış Ticarete Etkisi

Mali piyasalardaki krizin reel sektöre de yansması sonucu, tüm dünyada büyüme hızı öngörülerini aşağı doğru güncellenmiştir. Piyasaların sıkıntıya girmesi ülkemiz kadar diğer ülkeleri de sıkıntıya sokmaktadır. Bu durum hem bizim mal taleplerimizi hem de bize olan mal taleplerini azaltmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre en çok ihracatı Avrupa ülkelerine yapıyoruz. Avrupa ülkeleri mevcut krizden doğrudan etkilendiği için bu durum ihracatımızı sıkıntıya sokmaktadır (Ceylan, 2008: 3).

7.4.3.4. Artan Risk Algılamasının ve Azalan Güvenin Tüketici ve Yatırımcı Davranışlarına Olumsuz Etkisi

Bu belirsizlik ortamından en hızlı olumsuz etkilenecek kalem özel yatırım harcamalarıdır. Aynı ortamın hane halkı psikolojisinde ve dolayısıyla bekleyişlerinde neden olacağı bozulma ile özellikle dayanıklı tüketimin hızla daralması kaçınılmaz olacaktır (TEPAV, 2008: 5).

Türkiye'nin bu krizdeki avantajlarından birisi Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra bankacılık sektöründeki düzenlemeler ile bankacılık sektörünün çok daha kuvvetli bir sermaye yapısına kavuşturulmuş olmasıdır. Dolayısıyla sermaye yeterliliği açısından oldukça sağlam bir yapıya sahip olan Türk bankacılık sektörü krizden Amerika ve Avrupa bankaları kadar etkilenmeyecektir. Türkiye'nin avantajlarından bir diğeri ise, Türkiye'de Amerika'daki gibi işleyen bir mortgage sektörünün bulunmamasıdır. Böyle bir sektör bulunmadığı için bu sektördeki riskli türev ürünlere bankalar tarafından yatırım yapılmamış, dolayısıyla krizden çok uzun bir süre bankalar etkilenmemiştir. Türk bankaları için bu noktada tek sorun kredi daralması ve sendikasyon kredilerinin temini olacaktır. Krizin bitmesi için yapılması gereken en önemli şey kredi mekanizmasını işler hale getirecek önlemler alınması ve finans sektöründeki güvenin artırılmasıdır (Küresel Finans Krizi ve Türkiye'ye Etkileri, <http://www.ismed.org.tr/ismedinsesi/2009/ocak-say-1/49-kueresel-finans-krizi-ve-tuerkiyeye-etkileri.html>- 24.05.2009).

7.4.4. Küresel Mali Krizin Sonuçları

7.4.4.1. Konut Fiyatlarındaki Düşüş

Konut fiyatlarındaki yükselişler küresel finansal krizin nedenlerinden birisi iken konut fiyatlarının düşmesi bu krizin sonuçları arasında yer almaktadır. Konut kredilerinin bir kısmının geri dönmemesi sonucu konut piyasası kısır bir döngüye girmiş ve ABD’de 2007 yılının başından itibaren konut fiyatlarında önemli düşüşler yaşanmıştır.

7.4.4.2. Büyüme Oranlarındaki Düşüşler

Finansal krizin reel ekonomiye yansımaları nedeniyle hem ABD ve Avrupa gibi gelişmiş dünyada hem de gelişmekte olan ülkelerde büyüme oranlarında azalışlar görülmüştür.

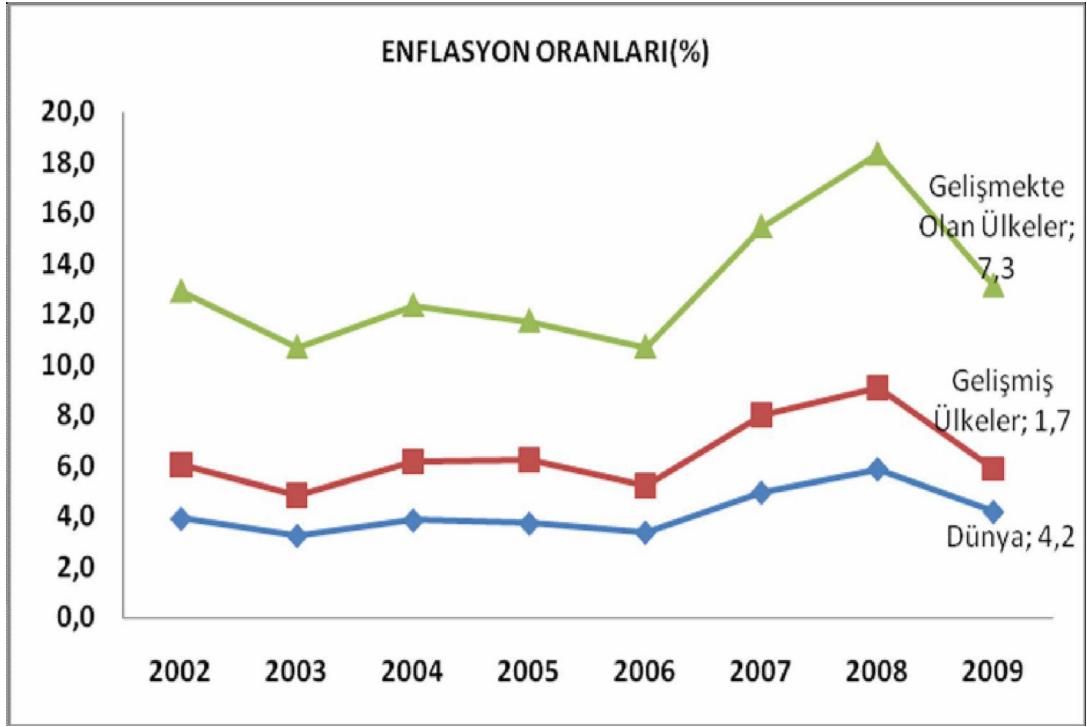
7.4.4.3. İşsizlik Oranlarında Artış

Küresel kriz işsizlik oranlarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle ABD ve gelişmiş ekonomilerde yukarı yönlü trend göze çarpmaktadır. Türkiye’de ise 2006 ve 2007 yıllarında yüzde 10’ların altına düşen işsizlik oranları tekrar yüzde 10 un üzerinde seyretmeye başlamıştır.

7.4.4.4. Enflasyonist Etki

2007 ve 2008 yılında enflasyondaki yükselme sadece finansal krizden kaynaklanmamıştır. Bu dönem de petrol ve gıda fiyatlarındaki yükselmeler önemli miktarda enflasyonist etkiye yol açmıştır. Özellikle enerji talebi hızla artan gelişmekte olan ülkelerde enflasyon oranları hızla yükselmiştir. 2009 yılında ise petrol fiyatlarındaki düşüş ve krizin etkisinin azalacağından hareketle enflasyonist eğilimlerde düşüş beklenmektedir. (Alantar, 2008: 8).

Şekil 7: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Enflasyon Oranları

Kaynak: Alantar, D., 2008, *Küresel Finansal Kriz: Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme*

www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuc_lari_MFY81.pdf (30.05.2009)

Basel II uygulamaları etkili bir risk yönetimini gerektirmektedir. Yaşanan krizlerden ve örnek olaylardan da anlaşıldığı üzere etkili bir risk yönetimini uygulayamayan şirketler iflaslarını ilan etmek zorunda kalmışlar, ülkeler ciddi ekonomik kayıplara maruz kalmışlardır. Basel II kriterlerini uygulayan ülkelerin 2008 mali krizinden daha az etkilendikleri görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme, liberalizasyon, ürün çeşitlenmesiyle birlikte artan rekabet, bankalar için fırsatlar doğursa da birçok tehlikenin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllarda ortaya çıkan finansal krizlerin temelinde 'Risk' adı verdiğimiz tehlikelerin görülememesi ya da görülse de önlenememesi durumu yatmaktadır.

Son on yıllık süreçte 'Risk Yönetimi ' bankaların en önemli yönetim süreçlerinden biri haline gelmiştir. Risk yönetimi hem uluslar arası düzenlemelere hem de ulusal düzenlemelere en çok konu olan alanların başında gelmektedir. Basel, bankalar yanında reel sektörü de yakından ilgilendiren ve temeli risk yönetimine dayanan düzenlemelerdir.

Basel ile birlikte yıllık toplam cirosu 50 milyon Euro altında olan firmalar KOBİ olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte KOBİ'ler “Perakende KOBİ” ve “Kurumsal KOBİ” olarak nitelendirilmektedir.

Bu sınıflamadaki önemli nokta KOBİ niteliğinde olan bir firma bir bankada toplam nakdi ve gayri nakdi riskinin 1 Milyon Euro üzerinde olması nedeni ile Kurumsal KOBİ sınıfına girerken diğer bir bankada 1 Milyon Euro altında kredi kullanması nedeni ile Perakende KOBİ sınıfına girmesidir. Mevcut sistemde firmalara verilen krediler risk yapısına bakılmaksızın, teminat yapısı dikkate alınarak büyük oranda %100 risk ağırlığına sahipken Basel II ile birlikte kurumsal portföydeki firmaların risk ağırlığı firmanın kredi notuna göre değişecektir. Risk ağırlığı bankaların söz konusu firma için karşılık olarak tutacağı sermaye miktarını dolayısıyla banka için getirisiz sermaye miktarını gösterdiğinden risk ağırlığı arttıkça firmanın kullanacağı fonun maliyetinin artması, risk ağırlığı azaldıkça söz konusu fonun maliyetinin azalması kaçınılmazdır. Önemli olan, kurumsal portföyde bulunan firmaların daha uygun fiyatla borçlanabilmesi için mutlaka bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından verilmiş bir nota sahip olması gerekliliğidir. Aksi takdirde derecelendirilmemiş bu tür firmalar %100 risk ağırlığına tabi olacak ve risk ağırlığı Türkiye'nin risk ağırlığından daha iyi olamayacaktır. Perakende

portföyde yer alan firmalar için ise bağımsız uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından derecelendirme notu verilmiş olmaksızın %75 risk ağırlığı uygulanacaktır.

Basel-II içerisinde KOBİ kredilerinin durumu değerlendirildiğinde, KOBİ'ler genel olarak standart yöntem de hem mevcut duruma göre hem de büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumdadırlar. İçsel derecelendirmeye dayalı yöntemlerde ise büyük ölçekli şirketlere göre avantajlı konumda bulunmakla beraber, mevcut mevzuata kıyasla tabi olacakları sermaye yükümlülükleri derecelendirme notlarına bağlı olarak daha düşük veya daha yüksek olabilmektedir. Ayrıca Basel-II bankalara farklı ölçüm yaklaşımlarının yer aldığı bir menü sunmaktadır. Bu sebeple, Basel-II ile birlikte farklı ölçüm yaklaşımlarını ve farklı derecelendirme sistemlerini kullanan bankalar olabilecektir. Bu farklılıklar KOBİ'ler açısından da farklı bankalarda farklı kredi imkânlarına sahip olabilmeleri sonucunu doğurabilecektir.

Ülkemiz ekonomik kalkınmasında büyük öneme sahip olan KOBİ'lerin gerek mali gerekse idari yapısından kaynaklanan sorunlar nedeniyle Basel II uygulamalarına uyum sağlamaları zorunludur. Basel II uygulamaları ile birlikte bankacılık sistemi için sağlıklı ve detaylı veri elde etmek daha önemli hale gelmiştir. Bankalar, risk yaratıcı işlemleri yaparken, riski azaltacak teminatlara ilişkin politikalarını yeniden düzenleme yoluna gitmektedirler. Bankalar kredi verirken düşük riskli firmaları tercih edeceğinden dışsal derecelendirme notu bulunmayan yada dışsal derecelendirme notu düşük olan firmaların kredi olanakları düşecek ve borçlanma maliyetleri yükselecektir. Dolayısıyla KOBİ'lerin derecelendirme konusuna önem vermesi zorunludur. Basel II uygulamaları kapsamında risklilik derecesi yüksek olan KOBİ'lerden farklı teminatlar istenecektir. Ayrıca bazı teminat türleri risk azaltıcı özelliğini kaybedeceğinden teminat olarak alınmayacaktır. Bu bakımdan KOBİ'ler mali tablolarını daha şeffaf ve anlaşılır biçimde sunmalı, derecelendirmenin önemini bilerek iyi derecelendirme notu almaya çalışmalıdırlar. Ancak derecelendirme faaliyetleri de KOBİ'ler için bir maliyet unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Derecelendirme notu bulunmayan firmaların kredi kullanma konusunda farklı teminat talepleri ile karşılaşacakları ve kullanacakları kredileri çok yüksek maliyetlerle kullanmak zorunda kalacakları göz önünde bulundurulduğunda derecelendirme maliyetlerine katlanmaları kaçınılmaz olmaktadır.

Fon arz edenler ile fon talep edenleri bir araya getiren bankacılık sektöründe yaşanan sorunların reel sektöre yansımaları, reel sektöre sağlanan kredileri azaltarak ekonominin daralmasına yol açmaktadır. Bankaların verdikleri kredilerin sağlıklı olup olmadığını kontrol edecek denetim ve gözetim mekanizmasının eksikliği, şirketlerin bankalardan aldıkları kredileri üretken yatırımlara yönlendirememeleri sonucu verilen kredilerin geri dönmemesi, kırılabilir bankacılık yapısı son yıllarda yaşanan finansal krizlerin önemli sebeplerindedir. ABD’de yaşanan olaylar ve büyük şirketlerin iflasları denetimin iyi yapılamamış olması, firmaların mali tablolarını şeffaf olarak sunamamış olmalarından kaynaklanmıştır. Özellikle etkileri devam etmekte olan 2008 mali krizine baktığımız zaman ilk başta ABD’deki mortgage kredilerinden kaynaklanan kriz daha sonra bir likidite krizine dönüşmüştür. ABD’de düşük gelirli vatandaşlara kullanılan kredilerin geri dönüşü sağlanamamış ve bunun sonucu olarak ABD’deki yatırım bankaları iflaslarını açıklamak zorunda kalmıştır. Kriz, dünyada son yıllarda finans sektöründe yaşanan istikrarsızlıklar, meydana gelen krizler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sağlıklı bir finansal yapıya kavuşturulması gereğini ortaya koymuştur. Bu konuda bilinen en geniş düzenlemeler bütünü olan Basel II, temel olarak bankalarda risk yönetimine odaklanarak, bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturup geliştirerek finansal istikrara hizmet etmeyi hedeflemektedir.

Yakın geçmişteki yasal düzenlemeler sayesinde, bankacılık sistemimiz eskiden olduğuna kıyasla daha sağlam bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla Türkiye’deki banka bilançolarında krize neden olacak bir problem esasen söz konusu değildir. Türkiye’de Basel II’ nin uygulanması ile birlikte bankaların, risk ağırlığı nispeten düşük olan müşterilere yönelmesi ile kredi portföy dağılımında farklılaşma yaşanmaktadır. Özellikle de ülkemizde Basel II kriterlerinin uygulanması, 2008 mali krizinin etkilerinin ülkemizde daha az olmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak Basel II ile birlikte küresel ekonominin finans sektöründe, çok önemli bir değişim süreci başlamış durumdadır. Basel II standartlarının uygulamaya girmesiyle birlikte; ikili ilişkilerin ve subjektif değerlendirmelerin yoğun bir şekilde yaşandığı serbest bankacılık sistemi terk edilmekte, bunun yerini, daha objektif kriterlerin kullanıldığı bir kredilendirme ve bankacılık sistemi almaktadır. Aynı zamanda bankaların uluslararası standartlarda hizmet verme ve raporlama konularına daha fazla

önem verecekleri düşünölmektedir. İlk bakışta sadece finansal piyasaları ve finansal kurumları etkileyecekmiş gibi görünen Basel II kriterlerinin; başta KOBİ'ler olmak üzere; tüm işletmeler, muhasebe sistemleri, denetim sistemleri ve denetim otoriteleri üzerinde de önemli etkisi olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alantar, D., 2008, *Küresel Finansal Kriz: Nedenleri Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme*
www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/81/Dogan_Alantar_Kuresel_Finansal_Kriz_Nedenleri_Sonuclari_MFY81.pdf (30.05.2009)
- Altman, I.E., 2002, *Corporate Distress Prediction Models In a Tirbulent Economic and Basel II Environment*, New York Universty
- Akan, N.B., 2007, Piyasa Riski Ölçümü, *Bankacılar Dergisi* , Sayı: 61
- Akgemci, T., *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB
http://www.kobider.org.tr/resim2/kobi_sorunlar_destekler.pdf - 18.04.2009
- Aksel, K., 2007, İç Denetimin Değişen Rolü: Basel II Perspektifinden Yeni Sorumluluklar, *Active Dergisi* Nisan, Mayıs, Haziran, 1-9
- Aras, G., Müslümov, A., *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisinde KOBİ'lerin Yeri : Finansman, Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri Bildirisi*,
http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf%5CBildiri_33.PDF- (19.10.2008)
- Aras, G., 2005, *Basel II Uygulamasının KOBİ'lere Etkileri ve Geçiş Süreci*, Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalıştayı 24 Aralık 2005, İstanbul.
- Atan, M., 2002, *Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sisteminde Bir Uygulama*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Atiker, M., 2005, *Basel I ve Basel II*. Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Merkezi,
<http://www.kto.org.tr/dosya\rapor\BASEL.pdf> - 01.10.2008
- Aydoğmuşoğlu, K. B., 2007, *Basel II Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı'nın Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme Kredilerine Etkileri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Babuşçu, Ş., 1997, *Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması*, Sermaye Piyasası Kurulu Yayınları, Yayın No:94 Ankara

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2007, *Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması*, Ankara

BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2004, *Bankaların Risk Yönetimi Çalışmaları Hakkında Değerlendirme*, Nisan 2004, <http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/Riskanket.pdf> (19.04.2009).

BDDK (Bankacılar Düzenleme ve Denetleme Kurumu), 2002, *Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik*, www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/bddk_icdenetim_riskyonetimi.doc (21.03.2009)

Basel II'nin Kapsamı: Reel Sektöre Etkileri, Garanti Bankası Yayınları, İstanbul
Basel II'nin Muhtemel Etkileri,
<http://www.tbb.org.tr/turkce/konferans/riskbasel/bddk.doc> 10.04.2007

Basel II Nedir?, <http://www.abank.com.tr/pages.aspx?pgID=81> 10.04.2007.

Başar, M., 2007, *Basel II Düzenlemeleri ve KOBİ'ler*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, NO:1726., Eskişehir

Baysal, B., 2007, *Standart Yaklaşımlar Çerçevesinde Yeni Basel Sermaye Yeterliliği Uzlaşısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Kars

Bektaş, Z., 2006, *Türk Bankacılık Sisteminde Risk Yönetimi ve Basel II Kriterleri* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Beşinci, M., Kaya, F., (2005). Uluslar arası Finansal Piyasalardaki Yasal Düzenlemeler ve Basel II'ye Uyum Süreci. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Sayı: 236, 50-64

Bulut, Z., 2004, *İşletmeler Açısından Kapasite Planlaması ve kapasite Planlamasına Etki Eden Faktörler*, *Mevzuat Dergisi*, Yıl:7, Sayı:80
<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/08a/06.htm> -18.04.2009.

Candan, H. Özün, A. 2006, *Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

Ceylan, N.B., 2008, *Küresel Kredi Krizi ve Türkiye Üzerindeki Etkileri*, Atılım

- Üniversitesi, 13.11.2008 Konferans Notları, Ankara
<http://www.library.atilim.edu.tr/kurumsal/pdfs/081113.pdf> (10.05.2009)
- Çabukel, R., 2006, *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Risk Yönetimi ve Basel II Uygulaması* Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Çabukel, R., 2007, *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel II Uygulaması*, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No:250, Ankara
- Çakır, M., 2007, *Basel Standartları ve Standartların KOBİ'lere Etkileri* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Çelik, A., Akgemci T., 1998, *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara
- Çelik, İ., 2007, *Basel II Bağlamında KOBİ'lerin Finansman Sorunları: Tekstil Sektöründe Bir Uygulama*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi , Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
- Değirmenci, N., 2003, *Sermaye Yeterliliği Konusunda ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Ankara
- Dereköy, F., 2006, *Bankacılık Sektöründe Kredi Çeşitlendirmesinin Kredi Riskini Önlemeye Yönelik Etkisi ve Bir Uygulama*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2000, *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara
- Dilek, A., 2007, *Basel-II'nin Kobi Kredileri Üzerindeki Etkileri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Eğitim Yardımı Hakkında Tebliğ*, 29.01.2000,
www.ttn.com.tr/StaticPages/TesvikDocs/egitim.doc (02.11.2008).
- Eken, M. F., *Risk Yönetimi Ve Banka Krizleri*,
http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/risk_yonetimi_banka_mf_eken.htm#_edn41- (10.05.2009)
- Ekinci, M. B., 2003, *Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları*, Akson Araştırma Raporları: 5, İstanbul

- Erdönmez, P.A., 2009, *Küresel Kriz ve Ülkeler Tarafından alınan Önlemler Kronolojisi*, *Bankacılar Dergisi*, Sayı:68, 85-101
- Eroğlu, İ., İnce M., Gül, H., *Küresel Sistemde KOBİ'lerin Karşılaştıkları Sorunlar Ve Stratejik Boyutuyla Yeniden Yapılanma Gereği Bildirisi*, www.gau.edu.tr/bildiriler/Bildiri1.pdf (07.04.2009)
- Filiz, M., 2007, Uluslararası Bankaların Düzenlenmesine Yönelik Yeni Bir Uygulama Olarak Basel II ve Gelişmekte Olan Ükelere Etkisi, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı: 13, 200-221.
- Gençtürk, M., 2006, KOBİ'lerin Makro Kredi Kanallarından Sağladıkları Finansman Kaynaklarına Basel II Uzlaşımının Etkisi ve İMKB'de Bir Araştırma, *Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı Dergisi*, , Sayı:1, 155-177
- Gürdamar, O., 2007, *Basel II Uygulamaları Çerçevesinde KOBİ'lere Alternatif Finansman Modeli Önerisi Birleşme ve Satınalmalar*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kalkan, A., 2005, *KOBİ'lere Sağlanan Desteklerin Örgütsel Performansına Etkileri*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Gebze
- Kalkan, A., 2007, *Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa
- Karacan, A. İ., 1996, *Bankacılık ve Kriz*, Finans Dünyası Yayınları, 1:19-30
- Kocaman, F. Aytek, H., 2006, KOBİ'lerde Finansman Maliyeti ve Basel II, *Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 3
- Kondak, N., 2002, *İşletmelerde Finansman Sorunu ve Çözüm Yolları*, Der Yayınları, İstanbul.
- KOBİ Ekonomisi Tarihi Gelişimi*, 2003, KOSGEB Ekonomik ve Staretejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü, Aralık 2003, Ankara
- KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları, www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba10.doc (01.10.2008)

KOBİ'ler ve Ekonomideki Yeri,

http://www.memleket.com.tr/news_detail.php?id=12797&uniq_id=12382360

[8-](#) (10.05.2009).

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, 19.10.2005. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24478.html>
(19.10.2008)

Küresel Krizin Nedenleri, [http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/460082.asp-\(20.05.2009\)](http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/460082.asp-(20.05.2009)).

Küresel Finans Krizi ve Türkiye'ye Etkileri,

<http://www.ismed.org.tr/ismedinsesi/2009/ocak-say-1/49-kueresel-finans-krizi-ve-tuerkiyeye-etkileri.html-> (24.05.2009)

Mazıbaşı, M., 2005, Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Risk Verilerine İlişkin Bir Değerlendirme, *ARD Çalışma Raporları 2005/2*, Ziraat Bankası A.Ş. Yayınları

Mazıbaşı, M. 2002, *Operasyonel Risklerin Stokastik Yöntemlerle Modellenmesi*, Yayınlanmamış BDDK Uzmanlık Tezi, Ankara.

Mazıbaşı, M., (2005). Operasyonel Riske Basel Yaklaşımı: Üç Yapısal Blok Çerçevesinde Bir Değerlendirme, *ARD Çalışma Raporları 2005/1*, Ziraat Bankası A.Ş. Yayınları

Müftüoğlu, T. (2007). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler KOBİ'LER*, Turhan Kitapevi, Ankara

Oktay, E., Güney, A., 2002, *Türkiye'de KOBİ'lerin Finansman Sorunu ve Çözüm Önerileri*, "21. Yüzyılda KOBİ'ler: Sorunlar, Fırsatlar ve Çözüm Önerileri" Sempozyumu, 03-04 Ocak 2002, Doğu Akdeniz Üniversitesi, K.K.T.C.
www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/ertan_oktay.pdf (01.10.2008)

Parmaksızoğlu, Ö., 1997, *Türkiye'de KOBİ'lerin Konumu ve Finans Sorunlarının Çözümünde Risk Sermayesinin Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum

Risk Yönetimi Ve Banka Krizleri,

http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/risk_yonetimi_banka_mfeken.htm#_edn41- (10.05.2009).

- Şimşek, M., 2002, *Ekonominin Lokomotifi KOBİ'lerin Olmazsa Olmazları.*, Alfa Yayınları, İstanbul
- Tanyıldız, H., 2007, *Türk Bankacılık Sisteminde Basel II Kriterleri Çerçevesinde Risk Yönetimi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2002, *Özet Sunum Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*, Ekim 2002. [www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Base%l2520Komite%2520Yeni%2520Sermaye%2520Yeterlili%C4%9Fi%2520D%C3%BCzenlemesi\(Ekim%25202002\).doc](http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/Base%l2520Komite%2520Yeni%2520Sermaye%2520Yeterlili%C4%9Fi%2520D%C3%BCzenlemesi(Ekim%25202002).doc) – 01.10.2008
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 1999, *Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler*. www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc - 21.03.2009
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2002, *Basel Komite Yeni Sermaye Yeterliliği Düzenlemesi*, Ekim 2002, İstanbul
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 1999, *Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler* www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc - (21.03.2009)
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2004, *Risk Yönetimi ve Basel II'nin Kobi'lere Etkileri*, Eylül 2004, Yayın No:224, İstanbul
- TBB (Türkiye Bankalar Birliği), 2006, *Basel II Çalışma Raporları, Bankacılar Dergisi*, Sayı:58 Graphis Matbaa, Ankara
- Topçu, N., 2007, *Bankalarda Risk Yönetimi: Basel I ve Basel II Uygulamaları* Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara
- Turgut, A., 2006, *Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü ve Önemi: 1997 Asya ve 2000-2001 Türkiye Krizleri*, *Selçuk Üniversitesi Karamana İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 10 <http://www.iibfdergi.kmu.edu.tr-userfiles-file-haziran2006-1.pdf.url> (10.05.2009)

(TEPAV) Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2008, *2007-2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye: Etkiler ve Öneriler*.

<http://www.tobb.org.tr/ekonomikforum/2008/11/68-70.pdf> - (10.05.2009)

Küresel Finansal Krizin Nedenleri Ve Olası Sonuçları Hakkında Bilgi Notu, 2009,

Şikago Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği
www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHI/Finansal%20kriz%20bilgi%20notu.pdf
(30.05.2009)

Uğur, A., 2006, *KOBİ'ler İçin Alternatif Finansman Yöntemleri*, Sinemis Yayınları, Ankara

Yalçın, F. A., 1986, *Küçük ve orta Ölçekli İşletmelerin İhracatında Örgütsel Yapının Rolü (Güney Kore Modeli ve Türkiye Üzerine Bir Uygulama)*, Yayınlanmış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

Yeldan, E., 2008, *Küresel Krizin Türkiye'ye Yansımaları*, Ekonomi Politik
http://www.bilkent.edu.tr/~yeldane/Yeldan184_15Ekm08.pdf - (24.05.2009)

Yılmaz, H., Basel II ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri, *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, Yıl:3, Sayı:1, (e-dergi) [http://paradoks.org-\(01.10.2008\)](http://paradoks.org-(01.10.2008))

Yüksel, A., 2005, *Basel II'nin KOBİ'lere Muhtemel Etkileri*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Araştırma Raporları 2005/4

Yüzbaşıoğlu A. N., 2003, *Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi*, Risk Yöneticileri Derneği, Finans Dünyası, Risk Yönetimi Konferansı, Ocak, İstanbul,
http://www.bddk.org.tr/turkce/yayinlarveraporlar/sunumlar/riskmanagement_NY.pdf, (14.03.2009)

Zafer, D., 2007, *Basel II'nin KOBİ'lerin Finansal Yapıları Üzerindeki Muhtemel Etkileri*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu,

www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/bankalar_kanunu.htm (01.10.2008)

10 Soruda Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı,

www.tkyd.org/files/downloads/10_Soruda_Basel-II.pdf - (21.03.2009)